PROLETARI DIN TOATE TĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 7 (205) - joi 13 februarie 1958 | ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R. | 8 pagini 50 bani

Invitație la actualitate

Multă vreme, în paginile Gazetei noastre, s-a purtat o discuție despre reflectarea actualității în literatură. Fără pretenția de a trage concluzii, îmi îngădui cîteva observații pe margine.

Este la îndemîna oricui să constate că participanții s-au menținut la afirmarea unor principii prea general valabile pentru ca să fi dat naștere unei veritabile dispute de idei. Prea puțini dintre ei și-au legat considerațiile de concret, de activitatea confraților lor sau a lor înșiși, în mod critic. Poate numai V. Em. Galan, polemizînd cu Francisc Munteanu asupra sistemului de elaborare a romanului și îndoindu-se de caracterul actual, politic al liricii unor tineri, a aruncat sămînța „discordiei", capabilă să însuflețească dezbaterea, să o transforme dintr-o simplă expunere de poziții într-o controversă. De asemenea, dar paralel cu obiectul în cauză, Petru Dumitriu și Ieronim Șerbu au angajat o dispută în jurul tezei susținute de cel dintîi asupra configurației unei noi școli a romanului românesc.

Oricît de nesatisfăcătoare sub raportul de care vorbeam — datorită și pasivității redacției noastre probabil — articolele respective denotă totuși aspecte pozitive însemnate. Aproape toți „invitații" au subliniat valoarea metodei realismului socialist pentru dezvoltarea talentului. Metoda lui Gorki al Șolohov, a lui Maiakovski și Leonov, derivînd din concepția marxist-leninistă, este apreciată ca cea mai aptă a înlesni artistului cunoașterea profundă a vieții, a legilor ei de desfășurare, deci reconstituirea fidelă a trecutului, înțelegerea noului în eforturile sale de a birui vechiul, scrutarea viitorului. Metoda realismului socialist conferă privilegiul de a urmări formele pe care componentele constitutive ale „naturii omenești", sentimentele și conduitele considerate statornice le adoptă în condițiile contemporane caracterizate prin lupta împotriva oprimării și pentru clădirea societății libere. Ieronim Șerbu a declarat textual: „Ceea ce trebuie să știm în primul rînd și să considerăm ca un bun cîștigat este metoda realismului socialist și noua viziune asupra omului și societății, noul „Weltanschauung" pe care ni-l dă concepția filozofică marxistă.

Acesta este de altminteri sensul în care au răspuns la cunoscuta anchetă, avînd cam același obiect din „Viața românească" nr. 12/1957, numeroși scriitori și critici aparținînd la diverse generații.

Aderînd fără rezerve programatice

Mihail Petroveanu

(Continuare în pag. 6)

OCTAV ILIESCU — „Grivița 1933"

CÎNTUL GRIVIȚEI EROICE

În epopeea veacului, Grivița e unul din cele mai răscolitoare cînturi. Răsunetul luptelor din februarie ale ceferiștilor — moment culminant al valului revoluționar din 1929—1933 — n-a rămas la suprafața literaturii române, după cum n-a rămas la suprafața vieții sociale în genere, ci a pătruns în adîncurile vieții și ale literaturii, hotărîndu-le cursul viitor. Spiritul Griviței eroice nu s-a afirmat în trecut doar în scrieri precum nuvela lui Ion Călugăru De la cinci pînă la cinci, ce reflectă direct greva ceferiștilor și reprimarea ei sălbatică, sau poezia Vasile Roaită *de Miron Radu Paraschivescu, evocare a tînărului care, luptînd pentru „pîine și libertate", a „plecat fără zgomot din viață, cu o dîră de sînge desprinsă din piept ca o ață". Spiritul Griviței Roșii pulsează în multe pagini din opera lui A. Toma și Mihai Beniuc, a lui Ion Călugăru și Geo Bogza; lui i se datorează orientarea acestor doi scriitori din urmă pe făgașul rodnic al realismului, deci posibilitatea deplinei manifestări a talentului lor. Nimic din ceea ce s-a creat viabil și măreț în deceniul 1930—1940 nu e străin ecourilor luptei clasei muncitoare, iar accentuarea descompunerii ideologiei burgheze — cu toate urmările ei pe plan literar — se explică prin reacția claselor posedante împotriva torentului înnoitor reprezentat de clasa muncitoare, deci împotriva spiritului Griviței.*

Eliberarea patriei din robia fascistă a adus cu sine scriitorilor, cum era firesc, libertatea de a cînta Grivița Roșie, exprimîndu-și deschis atașamentul față de muncitorii căzuți în luptă, față de comuniști. Cîntecele eroice n-au întîrziat să apară. La început a fost Grivița Roșie *de Marcel Breslașu, într-adevăr întîiul nostru poem de largă respirație. A fost recitat în curtea atelierelor „Griviței Roșii", la 16 februarie 1945, deci la primul festival prin care se sărbătorea în libertate amintirea unuia din cele mai mari momente din istoria luptei clasei noastre muncitoare. Poemul lui Marcel Breslașu e unul din glasurile ce vesteau, în condițiile unei hotărîtoare înfruntări între forțele progresului și acelea ale reacțiunii, nașterea unei arte noi în Romînia, artă ce-și propunea să traducă în viață prin mijloacele ei specifice chemarea la luptă pentru viața nouă pe care, la Grivița, în 1933, o lansase sirena lui Roaită. Scris în vîltoarea luptei, poemul* Grivița Roșie *emoționează prin mesajul său uman, prin extraordinara vibrație pe care o presupunem transmisă, în ciuda insuficientei șlefuiri a versurilor, unui auditoriu format din mii de oameni ce alcătuiau împreună, adunați, în 1945, în imensa curte a atelierelor și alcătuiesc azi o singură conștiință. Ce sonoritate măreață și ce răsunet adînc trebuie să fi avut, atunci cînd a fost declamat poemul, în inimile muncitorilor chemați să-și rînduiască singuri destinul, această evocare a luptei lor din 1933:*

Grivița roșie, Grivița grevistă /
muncitorime ceferistă, / cine ți-ar putea
găsi vrednice vorbe de cinstire, / ție,
care ai ridicat întîia baricadă antifascistă, / ție, a cărei dîrzenie a fost
semnalul de trezire / pentru-o întreagă
omenire!

Asemenea stihuri înzăpezite comunică și astăzi o tensiune lăuntrică. prezența unor formulări prozaice nepatinînd stilul exaltat al elocventului sentiment de veneratie pentru eroicii luptători ceferiști. O pulsație emotivă specială conferă epicului ce denunță mișcătoarele tîlcuri din comunicatele stăpînirii de acum douăzeci și cinci de ani care, spre a nu-și mărturisi crimele, pretindeau că o seamă de muncitori dispăruți n-ar fi fost uciși, ci ar fi „fugi în Rusia". Amar, ironic, episodul respectiv se încheie de semnificații, cînd poetul trece la comentarea faptelor consemnate:

...Fugit în Rusia..." / Poate. / Poate că ce era nemuritor în acei morți /
trecuse într-adevăr acolo, către patria
muncii, / acolo unde se cinstește munca
cinstită, / unde o viață de om cîntărește o viață de om, / și-și leagănau
bărbătește vecinicia / pelerinzii sufletului — fugiți în Rusia — / în cîntecul cumpănit și mohorît al motorului bine
uns / și care înaintează. / Știau morții
aceia că se vor întoarce! / Și s-au
întors...

Accente vibrante de presimțire a eroismului luptătorilor de la Grivița ne întîmpină în amplul poem în trunchi compozițional de Mihai Beniuc. Pline de forță dramatică sînt mai cu seamă strofele în care se dezvăluie intenția guvernanților burghezi de a acuza pe frunțașii comuniști arestați, sub pretextul tentativei acestora de a fugi de sub escortă. Pretext relevînd solidaritatea oamenilor muncii, a multimilor asuprite și exploatate, cu cei ce conduceau la lupta de eliberare. Înverșunatul țărîi la ființa dușmanilor monstruoase ale zbirilor e sugestiv comunicat:

Șoptiră frunzele într-înalt, / șoptiră
undele pe ape, / șoptiră pădurea, iarba,
vîntul: / „De sub escortă vor să-i
scape!" / Vor să-i omoare! / Grăiură holdele cu freamăt, / Vor să-i ucidă, să-i ucidă! / Zvoni-n
uzine ca un geamăt. / ...Îngălbeniră-atunci ca ceara / Obraze albe de
călăi, / Văzînd cu spaimă cum partidul / Își apără pe fiii săi...

Demne de reținut sînt unele poezii de mai mică întindere închinate eroicei Griviței.

D. Micu

(Continuare în pag. 6)

Din volumul în pregătire „COPIII CARTIERULUI"

COLONELUL

Grevă, focuri, noapte mare
Și jandarmi cu ochii răi...
Grivița-n împresurare
Arde, vatră în văpăi.

Cu povești, cu moțăitul.
Ziua de februar e-n prag.
În mesteacăn, răsăritul...
Falduri, vîntul, ca un steag.

Colonelul, dimineața
S-a răstit peste zăplaz:
— „Gata!... Cui i-e dragă viața
Cinci minute-i dau răgaz!"

Dumnealui e om de seamă:
Gras cît butea, mărunțel,
Numai nasturi, în dulamă,
Fercheș domnul colonel!

Pumnii-n șolduri, pus pe ceartă,
Cu cravașă, cu mănuși,
Crăcănat s-așează-n poartă
Și proptit ca un țăruș.

— „Hai, mai număr pîn-la zece
S-a-nțeles?... Atît vă spui!"
...Crăcănatul! Parcă-și trece
În revistă, trupa lui.

Urmărindu-l cu privirea
După țevi — făcute gard —
După țevile-n sticlirea
Focurilor care ard,

Ei, deprinși cu zile grele,
Nu pe dinșii — ci pe el
Parcă-l văd, după zăbrele,
Zgribulit și mărunțel...

Cicerone Theodorescu

Fenomenologia imaginii

Impasului evident al artei decadente occidentale, îi corespunde un marasm al gîndirii teoretice privind problemele esteticii. Un tablou cuprinzător al derutei ideologice în acest domeniu ar fi pasionant. Rîndurile care urmează nu sînt decît un minim fragment dintr-un astfel de tablou, dar nu mai puțin ilustrativ pentru fenomenul general.

În estetica idealistă franceză cîștigă aderenți, în momentul de față, concepția fenomenologică. Un maestru al acestei școli se pare că este Gaston Bachelard, autor a numeroase lucrări filozofice (mai ales din domeniul filozofiei științelor) care în mod contradictoriu îmbină în cercetările sale metoda fenomenologică și pe aceea psihanalitică. Și în domeniul esteticii Bachelard a pătruns cu ambele instrumente de lucru. Astfel, după o „Psihanaliză a focului" el a publicat un „Lautréamont" care nu este decît o „fenomenologie a agresiunii pure". De curînd a publicat „La poétique de l'espace" (Presses Universitaires de France, 1957) în care-și manifestă divorțul față de orice alte preocupări anterioare și fidelitatea pentru cercetarea fenomenologică. Metoda generală de investigație a filozofului francez este vădit inspirată din Husserl, creatorul fenomenologiei. În lucrări cum sînt: „Apa și visele", „Aerul și visele", „Pămîntul și reveriile voinței", „Pămîntul și reveriile repaosului" sau „Psihanaliza focului". Instrumentul este psihanalitic dar coagularea subiectivității în jurul unor elemente fundamentale, printr-un efort de inventar descriptiv și analitic, aduce mult cu modul de lucru husserlian. Și „Poetica spațiului" nu este altceva decît un „album de metafizică concretă" (pag. 214), un inventar al diferitelor ipostaze pe care le poate lua refugiul fericit, spațiul fiind privit în perspectiva casei, cuibului, cochiliei, colțurilor, dulapului, sertarelor etc. etc., adică a tot ce constituie protecție și refugiu, pentru ins sau pentru obiecte. Rezonanța acestei categorii în imaginea poetică, aglomerarea și analizarea unui enorm material exemplificator, alcătuiește „Poetica spațiului".

Fenomenologia lui Husserl presupune pura descripție a actelor gîndirii, în absența totală a ideii de geneză sau cauzalitate. Fenomenele gîndirii sînt luate așa cum ele se prezintă, în nuda lor spontaneitate, perceperea fiind realizată nu de către rațiune ci de intuiție. Contactul cu o anume gîndire nu este deci intelectual, sfera rațiunii fiind eliminată, ci un contact provenit din transsubiectivitate. Circulația între subiectivități se face într-un plan cu totul izolat de lumea înconjurătoare, perfect închis față de viață în pura lui transcendență. Intuiția husserliană este o forță elementară, fiind aprioric și independentă de experiență. În felul acesta este atinsă esența, comună tuturor științelor teoretice, fenomenologia fiind intitulată extrem de pretențios, de către Husserl, o Wissenschaftslehre (doctrină a științei) și văzută în plus ca o adevărată „Teorie a teoriilor". Pretenția lui Husserl este de a fi găsit cheia filozofală, acea **Mathesis universalis** visată de către Leibniz.

Fenomenologia este, în cadrul idealismului, una din cele mai reacționare teorii. Filiația ei directă urcă pînă la scolastica medievală. Influența sa considerabilă (prin Max Scheler) asupra filozofiei religiei și sentimentul produs în sfera teoretică a catolicismului, nu sînt decît un rezultat firesc.

Gaston Bachelard urmează destul de îndeaproape schema sistemului filozofic al lui Husserl. Pentru el imaginea poetică este un Eidos, o esență, care nu poate fi revelată rațional. Ca și Husserl, el respinge orice instrument de cercetare contaminat de principiul cauzalității. De aceea, spune el, în pragul imaginii poetice analiza psihologică și cea psihanalitică se opresc, ca inoperante. Cercetarea științifică obișnuită nu poate surprinde intimitatea imaginii, care este un dat existențial lipsit de orice contact cu lumea exterioară, neavînd filiație și nici cauzalitate. Fiind un dat existențial, apropierea de imagine pe cale gnoseologică este imposibilă pentru că imaginea poetică nu este o **cunoaștere**, ci o trăire elementară. Singura cale posibilă este aceea ontologică. Poetica spațiului vrea să fie, în esență, o ontologie a imaginii poetice. Opoziția gnoseologic-ontologic (opoziție caracteristică idealismului, cu primatul ontologicului) se dublează la Bachelard, sub influența idealismului german contemporan, cu opoziția spirit-suflet. Imaginea, după Bachelard, ține de sfera sufletului (Seele) nu a spiritului (Geist) și dacă admite o comunicare pe calea gîndirii (și a limbajului), aceasta se face, după el, prin intermediul unei „conscience rêveuse" (p. 4) opusă lucidității și rațiunii. De altfel imaginea poetică este anterioară gîndirii (l'image est avant la pensée) și în simplicitatea ei nu are nevoie de cunoaștere. „Ea este bunul unei conștiințe naive" (p. 4). Mai mult decît atît, una din condițiile primordiale în creația poetică este **noncunoașterea** (p. 15) care nu este ignoranță, ci un „act dificil" de depășire a cunoașterii.

În afară de faptul că se refuză cauzalității, imaginea poetică se refuză și tradiției sau experienței umane. Ea nu are trecut (p. 1), nu este pregătită de mișcarea anterioară a culturii (p. 8) și nu are nimic comun cu ideaful literar al unei epoci. De asemenea imaginea scapă nu numai din sfera rațiunii (între imagine și gîndirea rațională este o contradicție absolută), dar și din aceea a tuturor datelor sensibilității, ea nefiind supusă cauzal incitațiilor organice, de exemplu (p. 15 și 202). Imaginea poetică este anterioară nu numai gîndirii, dar și memoriei (p. 117), fiind rezultatul unei imaginații pure, într-un deplin univers transcendent.

Imaginația pură nu este deservită de percepție. Actele imaginației și cele ale percepției sînt din categorii și sfere diferite (p. 148). De aceea „imaginația nu se înșeală niciodată, pentru că nu are de confruntat o imagine cu o realitate obiectivă" (p. 144). Fenomenologia studiază, după expresia lui Bachelard, imagini netrăite („images invécues"), „imagini pe care viața nu le pregătește și pe care poetul le creează" (p. 13).

Cititorul familiarizat cu datele sistemului filozofic al lui Husserl va observa desigur în această treptată eliminare a tot ce poate fi contingent realității și rațiunii, etapele însești ale **reducțiunii fenomenologice**, instrumentul principal prin care esența poate fi atinsă. Bachelard vorbește despre reducție (p. 197) într-un sens diferit de cel clasic, hus

Ion Vitner

(Continuare în pag. 7)

FLORI ETERNE

Sînt cîteva luni de cînd, modest și cuminte, un volum cerzut a apărut în vitrinele librăriilor: Flori alese de Alexandru Philippide din „Les Fleurs du Mal". *Un volum îngrijit cu dragoste de un tînăr poet,* Romulus Vulpescu, *și cu desene de Baudelaire el însuși. Cartea e prin dimensiunile ei materiale, o cărticică: ea cuprinde 44 din cele 158 de poeme ale* Florilor. *Alexandru Philippide a știut îndelung cîtora din marile poeme de dragoste — ucelea care redau poate cel mai bine vesnica pendulare a neliniștitului poet între spleen și ideal. Sumarul reflectă deci o selecție personală, realizată cu premeditare. Mă se pare, de asemenea, așa cum s-a mai spus, că prefața e departe de a epuiza problema Baudelaire. Eu însumi, în încercarea de revalorificare a operei baudelairiene (din* Caiete critice *1) nu am depășit stadiul unei inventarieri de limite și de mari perspective pe care Baudelaire le-a deschis poeziei moderne.*

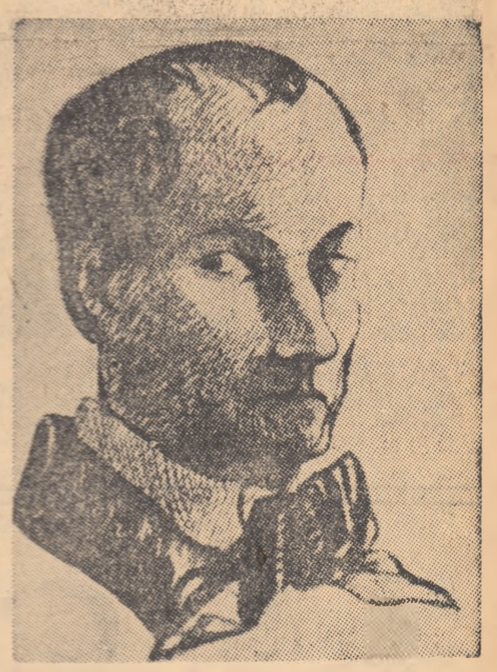

CHARLES BAUDELAIRE (Autoportret)

Ceea ce constituie însă, după părerea mea, un act cultural remarcabil, e traducerea lui Al. Philippide. Și despre acest lucru se cuvine să se vorbească, cum se vorbește mai totdeauna de orice tălmăcire excepțională

Valentin Lipatti

(Continuare în pag. 2)

VITRINA

DEMOSTENE BOTEZ:
„Bucuria tinereții"

Derutat de cele cîteva recenzii apărute în paginile cotidienelor, am crezut, la rîndul nostru, că Demostene Botez a scris un „roman sportiv". Nu ni s-ar fi părut curios pentru că, dacă nu ne înșelăm, Demostene Botez a fost primul sau în orice caz unul dintre cei dintîi pasionați ai sportului automobilistic în vechiul și istoricul tîrg al Iașilor. Dar Demostene Botez n-a scris un „roman sportiv". Dacă a intenționat să-l scrie, evocatorul și povestitorul au înlăturat încă de la început asemenea preferințe pentru a scrie o carte de amintiri despre viața școlilor ieșene în primul și al doilea deceniu al secolului nostru. Cui oare, reînvierea anilor de școală, a bucuriilor și a înfrîngerilor din prima tinerețe, nu-i provoacă nostalgii și nu-i forțează, în ciuda dorințelor de obiectivare și detașare, condeiul spre confesiuni și plăcute aduceri aminte? Scriitorul mărturisea, cu cîteva zile înainte de apariția cărții, emoția încercată pe măsură ce evoca oameni, fapte și întîmplări din viața Liceului Internat al cărui elev a fost cu o jumătate de veac în urmă și unde se petrece cea mai mare parte a acțiunii. Și, într-adevăr, „Bucuria tinereții" este o carte despre viața școlarilor, cu siluete pitorești de dascăli, elevi, pedagogi cu întîmplări cînd triste, cînd hazlii, și cu un mare spațiu acordat pasiunii pentru oină a unor tineri, în frunte cu eroul principal: Mihai Tătaru. Cititorii mai virstnici vor recunoaște multe tipuri interesante din anii copilăriei și ai tinereții lor, ieșenii sau cei care au trecut de mult prin capitala Moldovei vor fi bucuroși să reintîlnească, prin pana unuia din credincioșii fii ai orașului, melancolice pagini despre viața trecută a urbei, cu obiceiurile, deprinderile, cu peisajul, străzile, localurile de petrecere, landoul dintre Iași și Bivolari etc. O carte de amintiri, pe fundalul căreia se schițează liniile de evoluție a unui intelectual. Eroul se caracterizează prin cinste și integritate sufletească

Valeriu Rîpeanu

(Continuare în pag. 7)

NINA CASSIAN:
„Dialogul vîntului cu marea"
— Motive bulgare —

Umanizarea neînsuflețitelor nu este în aceste noi versuri ale Ninei Cassian obișnuita personificare. Ca în credințele păgîne de odinioară, cu ecouri stinse în sufletul contemporan, — ecouri pe care nu numai poeții le disting — Nina Cassian umanizează piatra și marea, vîntul și nuferii. Astfel odinioară omul își dăruia o parte din sufletul său, din gînduri și simțăminte, pentru a-și apropia obiectele cărora el le insufla viață. Toate aceste „motive bulgare" au ca „motiv" dialogul între viu și ne-viu, între om și piatră, între om și floare sau, în sfîrșit, între mare și vînt. (Titlul plachetei este perfect ales deoarece acoperă și explică toate poeziile, — potrivire nu întotdeauna realizabilă). Comunicarea se face misterios, în șoaptă, de predilecție în amurg, cînd umbrele cresc și parcă se detașează de stăpîn, cînd și pentru noi, nepoeții, obiectele învie. „Aveai dreptate, Nazim, / Pietrele astea bătrîne, dramatice, / parcă-n amurg le-auzim / povestind sfîșierea mării sarmatice, / ... / și le-auzim povestind, / și poate și ele ne-aud". Nufărul, scăpat din mîinile mocirlei, s-a deschis să moară în mîinile poetei. Marea dialoghează cu vîntul la tensiunea marilor declarații de dragoste. Replicile vîntului sînt virile, autoritare, poruncitoare chiar, dar mai puțin impresionante. Însă replicile mării au o tulburare delirantă, ca într-un joc fatal, o mistuire dureroasă și răscolitoare. Astfel mistuie patima trupurile tinere. Trăiește în aceste replici tortura cumplită a împotrivirii nevoite („Nu-mi zdrobi trupul tînăr de stîncă / Vîntule, nu, încă nu"), întoarsă apoi în virtejul nebun al dorinței de contopire deplină, imposibilă: („Fluidă, înaltă, din albie ies / să fiu vînt, să fiu vînt!"). Trăiește în aceste versuri firea pătimașă a poetei căreia, o vreme, i s-a reproșat.., cerebralitatea. Ca să dai suflet naturii, trebuie să-l ai din abundență.

Poeta învie nu numai obiectele, ci — prin mijlocirea „scrisorilor de condamnați la moarte" — și chipurile unor

Dumitru Solomon

(Continuare în pag. 7)

LIDIA CSATO — „Întoarcerea de la munte"

CARTI

OTILIA CAZIMIR:

„Albumul cu poze"

„In cartea aceasta eu n-o să vă mai spun povești închipuite, cu gize și fleor." Otilia Cazimir înlătură sentimentalismul ieftin adesea întîlnit la alți autori pentru copii și elimină pînă și elementele fantastice. Cartea ei înmănunchează portrete deloc alterate de „gingășii". „Tache cel mititel", copilul tocmit la o curte boierească de maică-sa numai pentru a-i lua bănișorii este, poate, cel mai elocvent exemplu în acest sens. „Tache cel mititel", călit de chinurile sale zilnice de slujitor, refuză să-i dea maică-si „leafa lui", deși este crunt bătut. Dîndu-și cu un bobîrnac pălăria pe ceafă (pălărie cu fir de busuioc, cum poartă flăcăii) și îngroșîndu-și vocea îi replică: *„Și ce-ai cîștigat că m-ai bătut, ha?"*... Aceeași precocitate, proprie copiilor obidiți, o caracterizează și pe Chița „fată de mînăstire" ca și pe David, micul evreu negustoraș de castane, înspăimîntat de huligani, etc.

In alte schițe, ca „In pădure", „Cîntec de leagăn", prietenia copiilor pentru animale emoționează: o fată se rătăcește în pădure și-un dulău necunoscut o aduce pînă acasă („In pădure"), un copil compune o melodie unui pisoi bolnav („Cîntec de leagăn").

„Albumul cu poze" al Otiliei Cazimir este una din cele mai atrăgătoare cărți pentru cei mici apărute în ultima vreme.

H. Grigore

CONST. NEAGU:

„O amintire neplăcută"

Undeva, în București, s-a făptuit o crimă. Cel asasinat a fost găsit plin de sînge, cu beregata tăiată, căzut pe un scaun. O crimă bestială al cărei autor e de negăsit. In seara care a precedat crima, victima a chefuit pînă tîrziu cu șase dintre colegii de la întreprinderea în care lucra. Cine e asasinul? Care e mobilul crimei? Mister.

Miliția intră imediat în acțiune. Se fac cercetări amănunțite, se confruntă datele, se fac ipoteze, se trag concluzii.

De la început, cititorul înțelege că e vorba de o nuvelă polițistă în cel mai deplin înțeles al cuvîntului. Nu lipsesc fotografiile, amprentele, biletele misterioase ascunse în tapetul camerelor, băuturile care se dovedesc la analiză a fi otrăvite, alibiurile și celelalte elemente din recuzita genului. Există și un detectiv foarte priceput, plin de tact și specializat în deducții logice, care seamănă cu Sherlock Holmes precum și un ajutor al său care își dă și el contribuția la elucidarea misterului dar care, mai ales, rămîne uimit de admirație în fața perspicacității șefului.

Ceea ce la început pare un mister de nedezlegat, începe cu timpul să capete un sens, o logică. Pornind la drum cu elemente puține, cu ipoteze mai mult sau mai puțin apropiate de adevăr, anchetatorii își procură cu timpul probele necesare pentru a strînge încet dar sigur lațul în jurul asasinului. Firește, și piste false, deducții greșite, aparențe care înșeală, dar iscusința și tenacitatea anchetatorilor vor clarifica lucrurile și cei vinovați își vor primi pedeapsa.

Fără a fi o capodoperă, „O amintire neplăcută" este ceea ce își propune să fie: o povestire polițistă (presupunînd o etică și o poziție deosebite de obișnuitele „genului" de acum 15 ani), care se citește cu interes și a cărei epică se susține, o carte care va suscita interesul amatorilor de literatură senzațională și captivantă.

N. Corbeanu

VASCO PRATOLINI:

„Metello"

Foarte discutat de critica italiană, romanul „Metello", de Vasco Pratolini, apărut recent în traducere românească la ESPLA, a fost considerat una dintre cele mai de seamă opere ale prozei realiste din Italia de după război. Este povestea aspră dar nu lipsită de farmec a unui orfan crescut din greu de o familie săracă de țărani din împrejurimile Florenței. Atras inconștient de marele oraș unde luptase și murise tatăl său, un faimos nihilist, Metello părăsește satul și fuge la Florența. Aici, salahorind la întîmplare, tînărul este silit să-și aleagă o meserie. Se face zidar. Și despre acest zidar vorbește aproape întreaga carte. In roman, dincolo de povestea simplă a micului meseriaș, apare limpede și pregnantă, complexă și dramatică viața orașului, istoria Italiei. Sîntem la începutul secolului nostru și în sînul muncitorimii nemulțumirile încep să capete forme organizate. Mișcarea socialistă cîștigă din ce în ce mai mult pe muncitori. Sindicatele capătă tot mai multă autoritate. In aceste condiții se declară marea grevă a zidarilor florentini, din care cei învinși aveau să iasă patronii.

E mult firesc și multă cumpătare în zugrăvirea faptelor. Cititorul are în față o relatare aproape cinematografică, lucrată minuțios, cu îndemînare și fără planuri secundare neglijate. La această impresie contribuie de asemenea fuga de analiză psihologică, economia descriptivului, rapiditatea și francheța dialogului, precum și culorile vii, nervoase, care se rotesc ca într-un caleidoscop odată cu numeroasele personaje. La Pratolini omul nu apare niciodată singur, izolat. Colectivitatea, clasa, sînt întotdeauna prezente.

Introducerea precum și tălmăcirea românească, semnate de Alexandru Balaci, mărește plăcerea pe care o oferă lectura acestei cărți impresionante prin adevărul și forța care îi dau viață.

Florin Chiritescu

LASCAR VOREL *„Plutași pe malul Bistriței"*

FLORI ETERNE

(Urmare din pag. 1)

care pune o piatră în plus la edificiul nouii noastre culturi. Al. Philippide nu este un traducător în accepția obișnuită a cuvîntului, ci în înțelesul lui excepțional și autentic. Ca maestrul Philippide ar trebui să fie toți traducătorii. Adică să se identifice cu originalul, să trăiască cu patimă și cu luciditate universul moral și afectiv al poetului străin și să-l preschimbe într-un bun al său, într-un bun al nostru. „O traducere măiestrită — scria nu de mult acad. Tudor Vianu — ne deschide perspective noi către o lume necunoscută, face să răsune în sufletul nostru coarde care n-au mai vibrat. O traducere trebuie să fie o călătorie într-o țară străină". Desigur că trebuie să fii o călăuză pricepută ca să nu-i rătăcești pe turiști prin cine știe ce meleaguri urîte și nesemnificative. Al. Philippide are, potențate la maximum, toate calitățile „ghidului": personalitatea sa artistică e totdeauna discretă și traducătorul Philippide slujește adevăratele intenții ale operei originale și o rescrie în românește. Iată, bunăoară, ca exemplu, Balconul, una din cele mai scrafice și mai originale poezii de dragoste ale lui Baudelaire. Poetul începe prin a invoca amintirea ineșabilă a iubitei, unică prin farmecul ei fizic și moral:

„Mère des souvenirs, maîtresse des maîtresses,
O toi, tous mes plaisirs ! ô toi, tous mes devoirs !
Tu te rappelleras la beauté des caresses
La douceur du foyer et le charme des soirs,
Mère des souvenirs, maîtresse des maîtresses !"

Schema a b a b a, cu al cincilea vers identic cu primul, ca un refren melancolic obsedant, se regăsește evident în traducerea românească. Dar nu numai atît. Al. Philippide dezvoltă vers cu vers mișcarea interioară a lirismului baudelairian și găsește echivalențe pentru fiecare aliterație:

„Stăpînă pe-amintire, iubită-ntre iubite !
Tu, grija mea și unic tezaur de plăceri !
Mai știi tu dezmierdarea iubirii fericite
Căminul blînd și vraja vărătecelor seri,
Stăpînă pe-amintire, iubită-ntre iubite !"

Și, mai departe, observați cele două strofe finale:

(„Știu să-mi aduc aminte de clipele senine
Și-mi văd din nou trecutul în poala ta pitit ;
Căci unde vraja-ți dulce o pot găsi mai bine
Decît în blîndu-ți suflet și-n trupul tău iubit ?
Știu să-mi aduc aminte de clipele senine !

Aceste jurăminte, miresme, sărutări,
Din hăuri nepătrunse se vor mai naște oare
Cum, după ce se scaldă în nesfîrșite mări,
Pe cer se urcă iarăși întinerit soare,

—O, vis ! o, jurăminte ! miresme ! sărutări !")

Și veți conchide cu mine că Balconul e o poezie românească a lui Baudelaire. Și dacă veți lua aminte că majoritatea poemelor din cărticica verzuie de „flori alese" au o asemenea vibrație, o asemenea expresivitate, o asemenea putere de evocare, veți înțelege valoarea excepțională a acestei tălmăciri. Cervantes spunea odată că traducerile sînt ca dosul tapiseriilor flamande: acolo culorile sînt șterse, contururile imprecise, nodurile și înnădelile numeroase. Comparația e ingenioasă și din păcate adevărată de cele mai multe ori. Baudelaire-ul lui Al. Philippide însă e față de tapiserie minunată și trainică, pentru că e țesută din dragostea și harul adevăraților artiști.

Valentin Lipatti

SANTIER

AU IEȘIT DE SUB TIPAR

In Editura de stat pentru literatură și artă:

- „Versuri" de Tudor Vianu, cu o postfață a autorului.
- „Jurnal de călătorie" de George Oprescu.
- „Dialectica poeziei — cîntece despre cîntec" — de Marcel Breslașu.
- „Ostrovul meu" versuri de Ion Frunzetti
- „Cezar Petrescu", monografie de Horia Stancu.
- „Vîrsta de aur", roman de Corneliu Leu.

In Editura tineretului:

- „La porțile raiului", poem de Maria Banuș.
- „Odă pămîntului meu", poem de Mihu Dragomir.
- Din neagra țărănie", roman de Ion Istrati.
- „Dracul și domnișoara în mînăstire", povestiri de Paul Schuster.
- „Hotarul Soarelui", reportaje de Horia Liman.

SE AFLA SUB TIPAR

- „Prin ani", versuri de Demostene Botez.
- „Spicuiri" de Radu D. Rosetti.
- „Premieră de gală" de Ștefan Popescu.
- „Taina stoinicesei", povestire de Sergiu Dan.
- „Lumea de ieri", culegere de nuvele, schițe și amintiri de I. A. Bassarabescu.
- „George Enescu", suită lirică de Vasile Nicolescu.
- „Problema intelectualului în opera lui Camil Petrescu" de Dumitru Solomon.
- „Paiațe și oameni", roman de Jozefiny și Pintilie.
- „Nedeia din Poiana Miresii", vol. I, ed. II și vol. II ed. I, de Nicolae Deleanu.
- „Strada liniștită" de Paul Daniel.

LASCAR VOREL *„Acrobații"*

Grisă cenușie (grisaille), făcută în 1916, reprezentînd pe militariștii lui Wilhelm al II-lea în marșul spre crimă, acompaniați de instrumentiști cu chip de hîrci

Rememorări

CAMIL PETRESCU

Revista Flacăra, de sub direcția lui Const. Banu, anunța în numărul din 21 ianuarie 1912 instituirea unui concurs „pentru elevii de liceu din țara întreagă" *cu* „trei valoroase premii".

Tema concursului s-a comunicat abia în numărul din 17 martie 1912: „Pentru a stimula imboldul de citit al generației care acum se ridică și spre a pune în lumină starea de suflet a școlărimei noastre, Flacăra a hotărît să organizeze un concurs, la care vor fi admiși toți elevii și elevele școalelor secundare ,atît din țară, cît și de peste munți".

Concurenții și concurentele urmau să răspundă la următoarele întrebări:

„1. — Care e scriitorul romîn pe care-l preferați și pentru ce?

2. — Care este idealul vostru?".

La întrebarea care e scriitorul în viață preferat și pentru ce, sufragiile cele mai mari le-au întrunit: I. L. Caragiale, Mihail Sadoveanu, Al. Vlahuță, G. Coșbuc, Octavian Goga, I. Al. Brătescu-Voinești, D. Anghel și Cincinat Pavelescu. Revista se arăta nemulțumită de faptul că — în general — răspunsurile nu erau motivate. Iar în ce privește a doua întrebare, răspunsurile „au împlinit mai puțin așteptările"... „de altfel destul de modeste". *Rezulta că idealul școlărimii* „este foarte puțin... idealist".

In numerele următoare ale revistei s-au dat numele școlarilor care au fost premiați, printre care și Camil Petrescu, elev la liceul Lazăr din București, căruia i s-a acordat suma de lei 15.

S. Albu

★

Aflăm din ziarul „Informația Bucureștiului":

Cu prilejul încheierii cursurilor anului V la Facultatea de filologie a Universității din București, printr-o hotărîre a rectoratului s-a atribuit promoției 1958 a acestei facultăți numele: „promoția Camil Petrescu". Omagiul adus de către lumea universitară de azi memoriei unui mare scriitor este și prin încă ceva îndreptățit: scriitorul progresist al cărui nume a fost atribuit acestei promoții studențești din 1958 a trăit, în anii săi tineri, și o pasionată viață studențească.

La aceasta adăugăm o informație mai puțin știută. E cuprinsă într-o broșură de 64 de pagini, apărută în 1915, intitulată: **„Opera Română, înfăptuită în anul 1914 de către studenții universitari.** (Istoric, Greutăți întîmpinate, Bugetul, Inchiderea, Epilog, — Documente)".

Din această broșură aflăm că, în vara anului 1914, **„cînd jurnalele alarmate semnalau primele simptome ale măcelului european"**, — un grup de șapte studenți, înflăcărați de patriotism și înamorați de artă, se întruneau într-o odaie de mansardă a hotelului Union din București, unde **„sub tabla încinsă a acoperișului, într-o zăpușeală de iad, făureau visuri mari"**: puneau la cale întemeierea primei Opere Române.

Printre entuziaștii de la mansardă se afla și studentul... Camil Petrescu, domiciliat în strada Piața Amzei nr. 22. (Paginile din broșură: 44, 52, 54, 55).

După un an, în darea lor de seamă, studentul Camil Petrescu și colegii săi aveau să spună: **„Scopul nostru nu fusese decît să dăm dovadă lumii noastre că Opera Română poate exista, și că elemente românești bune, sunt. Ne-am făcut poate și o ambiție din a pune noi, tineretul universitar, bazele acestei instituțiuni mari, ca și studenții din Rusia, cărora le revine astăzi gloria înființării operei naționale din Petersburg".** (Pagina 40).

In lumina acestor date, se poate și mai bine înțelege de ce „studentul Camil Petrescu" — care, în 1914, ambiționa să acționeze „ca și studenții din Rusia", a știut, după 30 de ani, să răspundă, ca scriitor și cetățean, chemărilor vremii sale.

C. Cristobald

CRONICA LITERARĂ

ION MARIN SADOVEANU: „Ion Sîntu" (II)

Ion Sîntu poate fi luat ca ilustrație pentru diverse polemici psihologico-pedagogice în legătură cu forța eruditiei, a educabilității și a influenței mediului. Nu e o slăbiciune a romanului, ci dimpotrivă. Pentru că nu e vorba de capacitatea ilustrativă a unui personaj preconceput schematic, în vederea demonstrării unei teze, ci de multitudinea de probleme pe care o ridică un personaj pus, prin naștere și evoluție, în împrejurări și raporturi diferite și contradictorii și urmărit de creatorul său cu spirit științific, în prefacerile sale la rîndul lor diferite și contradictorii, fără a forța lucrurile într-o direcție hotărîtă dinainte. Cu alte cuvinte, dacă eventual avem impresia unui experiment pedagogic sîntem în orice caz în fața unui experiment autentic, care supune obiectul unor complicații posibile în limitele condițiilor normale de existență și nu influențează asupra rezultatelor, așteptate cu emoție dar și cu obiectivitate. Romanul lui Ion Marin Sadoveanu, cum s-a remarcat, roman al formației unei personalități, se particularizează însă prin poziția manifestă de observator a autorului, care consemnează fazele formării, le discută și le analizează în succesiunea lor, dacă nu trăgînd concluziile în orice caz precizînd premisele lor științifice.

Partea moștenirii apare puțin relevată în „Ion Sîntu". Ioncu Ureche pentru primii ani ai copilăriei Amelica, mama, și mai ales dr. Matei Sîntu, tatăl, mai tîrziu își prelungesc relativ firea în succesor prin influență, prea puțin prin transmisie ereditară, — sau printr-o transmisie greu identificabilă. Energia hrăpărețată a bunicului nu apare nicidecum, iar apucăturile rele, de disprețuire a slugilor și a țăranilor, calcate după manierele bunicului sînt atît de străine firii copilului, încît dispar total odată cu dispariția sursei de influență și chiar înaintea ei. O anumită încăpățînare, amestecată cu orgoliu și cu timiditate în același timp, pare să fi trecut, într-un fel aparte, din mamă în fiu, odată însă cu înclinarea de a se autojudeca și cu o anumită lipsă de perseverență a energiei, luate de la tată, poate mai puțin, totuși, prin moștenire, decît prin influență directă.

In schimb, este evident că formarea personalității lui Ion Sîntu se datorește diverselor și adeseori antagonicelor influențe educative, coexistente sau succesive. Paraschiva țăranca, își exercită influența curată, ca doicile din toate literaturile. Berta von Grodde îi dă sentimentul imperativului etic categoric, obișnuindu-l cu ideea unei dreptăți abstracte și imanente, care cere și pedepsește. Această educație e plină de trufie prusacă și chiar cînd „Die deutsche Gerechtigkeit" se dovedește inconsecventă în ochii puberului, încă e virulentă, împletită cu romantismul sălbatic al cîntecului Walkiriilor și cu sloganul adecvat „Bărbații iubesc războiul". Dar ceea ce e interesant în reliefarea evoluției lui Ion Sîntu este că educația Bertei nu definitivează trăsături de caracter ci creează disponibilități pe același tărîm al visurilor despre dreptate și luptă. Iar disponibilitățile acestea sînt solicitate de forțe contrarii. Ion Sîntu ascultă glasul socialiștilor Ioncu State Cubotel sau Ivan Maximovici, care domină în perioada adolescenței sale, dar e pregătit și pentru a primi influența lui Nietzsche, ca pe un ecou întîrziat la chemarea veche a Walkiriilor.

De altfel, adolescent Ion Sîntu este și un receptacol și o substanță în permanență reacție, printre colegii de generație și în împrejurările concrete ale vieții sociale. Selectarea critică pare să întîrzie, rezistența e confuză, delimitările se fac treptat, pînă să ajungă la atitudini proprii. Toderiță, fiul procurorului Clement, bolnav sufletește încă din pragul adolescenței, din cauza aventurilor penibile ale mamei și din cauza strîmtorării materiale în care trăiește ca elev și ca student ,este un revoltat, cinstit și drept, simpatizant al socialiștilor și rezistent la vulgaritatea, cinismul și egoismul colegilor. Ion Sîntu îl iubește ca pe un frate, se simte solidar cu el dar și respins de conștiința inegalității sociale care-l face pe Toderiță suspicios și arțăgos. De Sile Scafeș, se desparte sufletește repede, acesta fiind cumulardul tuturor trăsăturilor oribile ale feciorului de om cu stare și cu înalță poziție politică, dar despărțirea socială întîrzie încă mult. Cam același e raportul cu Fred Poroineanu. Numai că aici intervine și iubirea tinerească a lui Sîntu pentru sora lui Fred, Zoica domnișoară care știe să deosebească dragostea de căsătorie. O semnificație aparte are amiciția cu colegul de facultate Tașcă Simion. Acest fecior de țăran omorît la 1907, este un răsculat ostentativ circumspect față de studenții de familie bună, etc... Ion Sîntu și-l apropie cu greu cu ardoarea aspirațiilor sale pozitive, spre dreptate socială, dar influența tînărului răzvrătit de timpuriu în legătură cu socialiștii, se dovedește treptat a unui rătăcit naționalist apostol al nietzsche-ismului, curînd pregătit pentru carieră în mișcările de extremă dreaptă.

Bineînțeles, tînărul învață nu numai de la educatori și colegi, ci din viața însăși, bogată în evenimente, pentru că romanul lui Ion Marin Sadoveanu marchează puternic anii răscoalei din 1907, ai mișcării muncitorești refăcute și ofensive, ai izbucnirii conflagrației mondiale, ai neutralității afaceriste a Romîniei burghezo-moșierești, și, în fine, ai intrării Romîniei în război. Evenimentele ajută filtrarea critică a influențelor, elucidarea ideologică a tînărului. Apoi, se exercită înrîurirea izvoarelor culturale. Ion Marin Sadoveanu, ca într-un studiu de exhaustivă documentare biografică își arată eroul în dezvoltarea sa spirituală, din care lipsește încă pregătirea filozofică, dar în care se adîncește totuși mereu înțelegerea umanistă prin literatură și teatru. (Ca și predecesorul său depărtat, Nicolae Filimon Ion Marin Sadoveanu — excelent om de teatru și el — aduce în paginile romanului și o directă contribuție istorlografică asupra teatrului românesc în progresul său).

O întîlnire romantică, prilejuită de prima călătorie în străinătate, împinge, cel puțin sentimental, pe tînărul în formație definitiv de partea socialiștilor; cu aceeași ocazie el descoperă umanismul scriitorilor ruși și în sînea sa se dă bătălia decisivă între Tolstoi și Gorki, de o parte, și Nietzsche, de alta. Influența doctorului Matei Sîntu, și el aproape pe aceeași treaptă de formație ca și fiul său, se exercită în anii hotărîtori ai maturizării nu atît prin superioritatea unei poziții sigure, cît prin împărtășirea, desigur mai fermă a acelorași concluzii morale și ideologice despre viață și societate.

Se întîmplă, cu eroul lui Ion Marin Sadoveanu, un fenomen literar interesant. Pasionant în urmărirea problematicii ridicate de formarea sa, el este, ca personaj, greu definisabil. Lucrul se explică, desigur, prin însuși faptul că ni se înfățișează un proces în curs și nu un produs finit. Și totuși, lipsește un fir unificator care, treptat, să-l precizeze pe erou ca individualitate. După trecerea timpului, cititorul care rămîne cu amintirea unor portrete sugestive ale unui număr imens de personaje, mai mult sau mai puțin secundare, nu poate evoca portretul eroului principal. Trecătorul personaj căpitanul Scarlat rămîne fixat în imaginația cititorului, — eroul principal, ca unitate caracterologică nu, în ciuda nenumăratelor situații și raporturi de neuitat pe care ni le vom aminti întotdeauna.

Ibrăileanu spunea într-un studiu că în general personajele secundare se înfățișează mai temeinic, ca imagine unitară, decît cele principale. Astfel cum un om văzut o dată într-o fotografie reușită, e mai precis memorabil decît unul pe care-l vezi mereu, în imagini suprapuse zilnic și care se anulează succesiv. Observația, nu lipsită de paradox, are ceva just în ea și cu atît mai mult e potrivită creației lui Ion Marin Sadoveanu. Ion Sîntu nu e unul ci o succesiune de indivizi care își revendică întîietatea definitorie, lăsînd fiecare în fondul personalității o urmă, și deci ținînd seama evident unul de altul. Dar întîrzie definitiva așezare necesară însușirii artistice a personajului ca tip. Scriitorul însuși nu îndrăznește să stabilească odată punctul terminus pe care îl anunță. Totuși îl depășește apoi și — interesant — fără ca aceasta să pară anormal. Cîndva, în a doua jumătate a cărții chiar se marchează: „Personalitatea lui Ion Sîntu se definise" (pag. 456) dar cititorul simte că încă nu e definită, că încă vor mai continua căutările și nesiguranțele. Și de la pag. 543 îl vedem iar pe „tînărul acesta nefixat încă, oscilînd între vis și voință". La pag. 579 Ion Sîntu „simțea acum spargerea aceasta a personalității lui obișnuite, luînd forme neliniștitoare", iar la pag. 589 trece prin „una din acele crize care formează și precizează un caracter..." Din acest exces de punctare analitică, eroul este lipsit de o poziție, la un moment dat, definitorie. Din totalitatea imaginilor ce se suprapun, eroul principal poate rămîne întipărit prin una, reprezentativă, pe care mișcările ulterioare nu o pot răsturna fără să răstoarne însăși individualitatea. In cercul lui Ion Sîntu se constată ni se pare, mai multe asemenea răsturnări, poate nu grave în viața psihică a eroului, dar reflectate insistent în considerațiile scriitorului, din care cauză tocmai se înfig ostentativ în atenția cititorului.

Se poate ca explicația acestei situații să stea în dominantul caracter autobiografic pe care pare să-l aibă eroul principal. De obicei acest „erou liric" al romanelor bazate pe autobiografie, se pierde, ca în cărțile romantice, prin aglomerare de trăiri și prin imposibilitatea detașării scriitorului. Dar un observator mai științific ca scriitor decît Ion Marin Sadoveanu e greu de găsit și, dacă într-adevăr romanul are în mare măsură, caracter autobiografic, nimeni nu-i poate reproșa eminentului scriitor că a fost părtinitor cu sine. Dimpotrivă. Caracterul sentimental, liric, incapabil de obiectivare, pentru o observație, lucidă și definitorie, se poate remarca în descrierea a două personaje: Matei Sîntu și Paraschiva. Dar pentru eroul central sînt puse în funcțiune toate instrumentele obiecției, fără cruțare.

Și, poate, tocmai în această disecție stă originea nedefinirii personajului. Pe Ion Sîntu îl vedem ca pe o pictură enormă, reprodusă pentru uzul specialiștilor, în detalii excepționat de precise, dar nu-l vedem niciodată întreg (chiar dacă ni se dau toate detaliile întregului, mai mult totuși decît suma părților...).

Disecția fără concluzie a personajului principal însă nu diminuează valoarea romanului întreg, pe care-l vedem, cum am spus, mai mult ca pe un mare roman al epocii, decît ca pe romanul lui Ion Sîntu, existent și necesar ca factor epic centralizator. Și în istoria literaturii române Ion Marin Sadoveanu va rămîne, fără îndoială, ca unul din cei mai mari observatori sociali.

Metoda artei lui, atît de apropiată de știință, e dificilă mînuirii. Numai un experimentat excepțional o știe întrebuința, întocmind un roman în care creația e subordonată analizei, precumpănitoare în esență și în cantitate, dar în care creația sudează analiza prin „scene" memorabile. In acest sens, am cita vizita lui Urmatecu la Roaiba, în noaptea nașterii lui Ion Sîntu, prezentarea scenelor în fața nenorocitului căpitan Scarlat, copiii la poliție, prima sărutare dată Zoichii, scena fructelor și florilor, comentate verlainian, pe trei voci contrastante, și încă altele, care te urmăresc cu forța acțiunii petrecute concret, în fața ta. Dar metoda lui Ion Marin Sadoveanu e mai ales a consolidării unor scene intuitive — prin minuțioase și grave considerații intelectuale. Procesul e deci oarecum deosebit de cel artistic în genere, aparținînd, într-un mod original, criticii artistice, scriitorul explicitîndu-se, ca analist, pe sine, creatorul.

Există un procedeu desuet al romanelor de analiză, care taie cartea în zeci de fragmente întrerupte prin: „X era unul din acei oameni care..." sau „Se afla acum într-una din acele stări care...". Dacă Ion Marin Sadoveanu s-ar rezuma la acest procedeu, cartea lui n-ar fi ceea ce este: o valoroasă operă a inteligenței și culturii, a analizei și a creației, asupra căreia poți reveni oricînd, citind mereu aceleași pagini, cu delectarea pe care ți-o dau atît evocările literare, cît și eseurile psihologice, estetice, istorice și încă de oricare alt gen, ale artiștilor cu înaltă intelectualitate.

Savin Bratu

P.S. In prima parte a acestei cronici s-au strecurat cîteva greșeli de tipar regretabile, în transcripția numelor cîtorva personaje. Sîntem convinși că cititorii au făcut singuri îndreptările de rigoare.

DIMINEAȚA

Fragment din romanul
„CALEA NEGUSTORILOR"

XXXI

De vreme, dimineața. Calea Griviței era pustie. Numai în fața birturilor din jurul Gării de Nord se înghesuiau cîțiva țărani care-și opriseră căruțele lîngă trotuarele acoperite de zăpadă. De sub păturile vechi și rărite, puse peste trupurile cailor, ieșeau aburi albi. Animalele își scuturau coamele umezite pe care se prinseseră țurțuri. Tocau cu dinții lor mari fînul aruncat la picioare și mișcau rar cozile la mușcătura gerului. Ningea potolit cu fulgi mari. Deasupra firmelor prăvăliilor se așezaseră straturi moi de omăt și la cîte o scuturătură de vînt se auzeau bufnituri înfundate și tablele vopsite cu roșu, albastru și negru scîrțîiau lung.

Să fi fost aproape de șapte, cînd timpul amorțește și oamenii mai simt nevoia să doarmă, înșelați de întunericul zilei de iarnă. Bătrînul auzea lopețile negustorilor de mărunțișuri care-și curățau treptele de ciment din fața dughenelor. Un nor alb de ninsoare se prăvălise deasupra străzii. În unele geamuri se aprindeau lămpile și se ridicau cu încetineală perdelele de noapte. Peste salcîmii bătrîni ai Griviței pluteau aburii tierbinți ai locomotivelor care treceau spre Centrul de revizie. Mareș auzi aproape uruitul unui oblon atunci ridicat. Îi era foame și ar fi vrut să ajungă mai repede acasă, dar gîndul că o putea găsi încă pe nevastă-sa fi încetini pașii. Pe lîngă el trecu un tramvai care avea un plug în față. Clopotul lui bătea stăruitor și deasupra liniilor scînteia rar o flăcăruie albastră.

Bătrînul îl lăsă să treacă privind șinele lucioase și urmele de zăpadă topită cu sare rămase între ele. Începuse să se lumineze. Lămpile electrice păleau. Dincoace de podul Basarab unde începeau hăinăriile văzu o înghesuială de oameni. Se apropie. În fața unei prăvălii cu rochii de gata se îngrămădeau cîteva femei îmbrăcate în scurte cenușii de doc. Erau vreo cinci sau șase taxatoare de la S.T.B. care ascultau rîzînd strigătele unui bărbat roșcovan, mic de statură, fără dinți:

— Treci și te-mbracă! Treci și te-mbracă! Soldul! Soldul! 50% reducere pentru dumneavoastră! Soldul! Soldul!

În aerul rece răcnetele vînzătorului se topeau. Din cînd în cînd liniștea nefirească a străzii era curmată de chicotele femeilor.

„Criza, săraca!" își spuse bătrînul în gînd. „Aștia mai nepricopsiții nu au zi, nu au noapte, trebuie să scoată bani și din piatră seacă!" Privi în treacăt vitrina unui magazin de luminări în care erau înșirate una sub alta mai multe feștile colorate. Bastoanele de ceară, cu desene colorate, erau afumate de vreme și murdărite de muște la capete. Alături, într-un geam cam nespălat, văzu manechinele de pînză ale domnișoarei Aurica Cîrlan care ținea prăvălia de îmbrăcat mirese. Un curent neștiut ce se strecura pe sub ușile neînchise bine mișca voalurile albe și, o clipă, bătrînul se opri nedumerit crezînd că păpușile acelea mari se însuflețiseră pe neașteptate. Trecu o femeie cu un copil. Acesta se sperie și cîțiva bărbați aflați sub afișul cinematografului „Lia" începură să rîdă. Mareș mai merse cîtăva vreme pe partea stîngă a străzii căscînd gura la galantarele dughenelor de pește și abia aproape de podul Grant simți liniștea nefirească a Griviței.

— Ce i cu *Atelierul?* se întrebă dintr-odată, nemaiauzînd vibrația surdă a sălii cazanelor. Grăbi pașii. Pe lîngă el trecură doi olteni cu garniturile goale. Aveau hainele murdărite de gaz și păreau puțin băuți. Lămpile se stingeau una cîte una în geamurile negustorilor. Aerul rece al dimineții îi ardea obrajii. Bătrînul urcă trotuarul îngust al podului de fier și privi șinele numeroase ale intrării Gării de Nord. La ace, macazele pocneau cu un zgomot sec, sporit de ecoul zilei de iarnă. Deasupra se schimbau luminile semaforelor, niște garoafe de ceață, cînd verzi, cînd roșii, abia lucind. Sosea un tren lung și negru, învăluit de aburi, apropiindu-se pe direle de metal cu o mișcare leneșe.

„Aștia de la *Tracțiune*, habar n-au, și nici cei de la *Mișcare!*" mormăi Mareș. „Ba, nu!"

Privi spre Ateliere și văzu în dreptul Reviziei cîteva vagoane alergînd spre depouri.

„Aha, intră la căldurică!"

Fii-său, Gheorghe, îi spusese de ieri: O să vezi dumneata, îi învățăm noi minte să mai dea oamenii afară, să-i lase pe drumuri!

De aici, de pe pod, nu după multă vreme auzi primul semnal al grevei: zgomotul repetat al tampoanelor lovite unul de altul. El se isca de pretutindeni: dinspre stația B.M. unde se descărcau mărfurile, dinspre liniile moarte pe care fuseseră uitate numeroase garnituri, și mai ales dinspre stațiunea de reparare a locomotivelor. Tot acest parc de vechituri pe care-l vedea sub el se însuflețiră dintr-odată. Cîte doi sau trei ceferiști împingeau vagoanele de marfă unul spre altul. Către Chitila se auzeau semnale îndepărtate. La Haltă, montatorii loveau cu ciocanele osiile vagoanelor. Mareș nu mai așteptă. Peste Grivița se auzi sirena. Avea în strigătul ei ceva tînguitor care nu semăna cu semnalele obișnuite ce anunțau intrarea în schimb.

— Ce-i? Ce s-a întîmplat? întrebau negustorii ieșiți în ușa prăvăliilor.

— Iar au intrat în grevă la Ateliere, spunea un hamal de pe scara unui vagon de tramvai.

Mareș grăbi pașii. Ar fi trebuit să fie acolo, lîngă ei, lîngă Gheorghe. Gîndul că nu mai aveau încredere în el, nu-i dădea liniște. Altfel i-ar fi spus măcar fii-său că vor începe greva chiar în dimineața aceea. Și tot mai necăjit vorbi de unul singur, mergînd: „Bine, bine, nu-i nimic, n-aveți nevoie de mine, n-am să mă bag cu sila în sufletul vostru..."

Pe lîngă el trecură cîteva femei care vorbeau în gura mare.

— Și-acum ce-o să fie? întreba una.

— Revoluție, c-așa am auzit...

Bătrînul își simțea cămașa udă în spate. Fără să știe aproape alerga. Era foarte frig și cerul apăsător lăsa să-i scape o ninsoare rară, cu fulgi rătăciți. Din cînd în cînd cădea o chiciură albă, pufoasă. Se auzi forfota mulțimii strînse în fața intrării. Abia își făcu loc printre femeile strînse în fața mezelăriei „Patac" și văzu cabina portarului cu acoperișul plin de zăpadă. La intrarea uzinei de vagoane se așezaseră pichetele de ceferiști. Salopetele lor unsuroase, puse peste cojoace, înlocuiseră uniformele cenușii ale paznicilor. Tramvaiele abia se mișcau prin grămada de oameni strînsă lîngă gardul de fier al Atelierelor. Sirena se auzi și mai puternic. Mareș se apropie. Prin curtea acoperită cu petice de gheață murdară treceau în pas alergător grupele de autoapărare înarmate cu drugi de fier, șine rupte și ciocane de lăcătușerie. Lîngă zidul dinafară al birourilor se ridica în grabă o tribună de lemn. Pe acoperișul cazangeriei și al oțelăriei se urcaseră cîteva sute de muncitori, ocupînd marginea de beton. Bărbații ridicau brațele negre în aer și strigau mulțimii din stradă:

— Pîi-ne! Pa-ce!

— Pîi-ne! Pa-ce!

— Pîi-ne! Pa-ce!

Vibrarea metalelor din Ateliere fusese înlocuită cu acest strigăt repetat.

Dinspre Gara de Nord soseau autocamioane cu polițiști. Plutoanele erau lăsate pe trotuarele din fața Reviziei trenurilor, mult mai departe de intrarea principală. Sergenții începuseră să taca cordoane, izolînd mulțimea dezordonată care trecea strada, apropiindu-se de drugii albăstrui ai gardului.

„Nu dorm nici ăștia!" își spuse Mareș. Vru să se apropie, dar se răzgîndi. I-ar fi fost rușine să fie recunoscut de vreunul dintre cei de dincolo. Asculta numai cu o nepăsare tristă murmurul din jur, vocile răzlețe ale unor oameni necunoscuți.

— Or să-i împuște ca la Lupeni, spunea un domn gras, îmbrăcat într-un palton negru cu guler de vidră.

Bătrînul nu-și dădu seama dacă necunoscutul vorbea cu milă sau cu bucurie. Numai cînd îl auzi spunînd unei femei de lîngă el: „Bolșevici!" înțelese. Vru să alerge după el pentru că se îndepărtase, dar renunță privind gardul înțesat de muncitori care-și chemau femeile mai aproape. Sergenții nu puteau stăvili năvala. Peste zidul de piatră erau aruncate pîini mari, negre. Ucenicii de la cazangerie le prindeau în brațe cu îndeminare. În sufertașele calde, strecurate printre barele ruginite, ardea o fiertură săracă. Lucrătorii o mîncau pe loc ca să se mai încălzească.

De sus, de pe acoperișul Atelierelor, se auzea continuu strigătul scandat al muncitorilor:

— Pîi-ne! Pa-ce!

— Pîi-ne! Pa-ce!

— Pîi-ne! Pa-ce!

Ca să se încălzească, loveau cu bocancii în marginile de beton ale acoperișului. Ropotul de tinte de fier lovite de ciment trecea peste curte, sporit de ecou. Sirena îl acoperea din cînd în cînd, spărgînd parcă aerul zilei de iarnă.

În curte se aprinseseră focuri din traverse unse cu catran. Se ridicau trîmbe de fum înecăcios și forfota încetase. Jos, sub flăcări, rămîneau bălți negre de gheață topită. Pămîntul sfîrîia ca o piele încinsă, arătîndu-și rănile negre de zgură veche, pisată sub pași. Dincolo de gard se terminase rîndul carea tribunei de lemn.

Mareș nu se mișcă de la locul lui. Se rezemase de oblonul unei prăvălii cu mărunțișuri și privea strada înțesată cu polițiști și trecători. Negustorul, nepăsător la cele ce se întîmplau în jurul lui, îmbia femeile cu o voce plîngătoare:

— Ia atica, atica, doamnelor! Ieftin și garantat! Ieftin și garantat! Atica, atica! Doi lei mosorelul, doi lei! Soldul! Soldul! Ieftin și garantat!

Nu-l asculta nimeni. Spre trotuarul celălalt alergau copiii ceferiștilor, cu sufertașe albastre, aburinde, în mîini. Sergenții se prefăceau că vor să-i atingă, împiedicîndu-i să alerge, dar, în cele din urmă renunțau. Cîteva femei gravide se înțesau spre cordonul cafeniu de uniforme cerînd voie să-și vadă bărbații.

Pe la 9 se auzi că trenurile cu lucrătorii care locuiau în apropierea Bucureștiului fuseseră oprite în gara Chitila. Cîțiva lăcătuși prinseseră un autobus și sosiseră în mijlocul greviștilor.

Urmă cam un ceas de liniște. Mareș întră într-o circiumă din apropiere și ceru un cinzec de rachiu. La o masă văzu cîțiva cunoscuți care așteptau liniștiți să li se aducă ceva de băut. Pe unul, Oprea, îl cunoștea bine. Se apropie de masa murdărită de resturi de vin și-l întrebă, cam răstit:

— O șterseși, ai?

Tîmplarul, că tîmplar era, îl privi cam dintr-o parte și-i răspunse peste umăr:

— Dar tu? De ce nu ești lîngă fii-tău?

— Nu mai mă primese, zise cu amărăciune bătrînul.

— Atunci de ce nu-i lași pe alții în pace?

Mareș se îndepărtă fără să mai spună vreun cuvînt. Bău în circiuma aceea pînă pe la 10 cînd auzi creșcînd larma străzii. Se apropie din nou de magazinul de mărunțișuri și privi către intrarea Atelierelor. În fața gardului se oprise un autocamion din care muncitorii de la fabrica de pîine *Herdan* descărcau pituști negri, rotunde. Polițiștii priveau cu fugărjorare spre Gara de Nord, încercînd să facă loc tramvaielor care se mișcau cu greutate pe tinii. Numărul celor din stradă creștea. Pe unii, Mareș îi cunoștea. Erau membri ai sindicatului muncitorilor de la „Balcan", de la „Saturn", de la fabrica de cuie, de la R.M.S., hamali din gară, numai lume cunoscută. Sirena, cu al cărei strigăt se deprinseseră, îi adunase aici, în fața uzinei de vagoane. Deasupra mulțimii se ridicaseră cîteva pancarte pe care erau scrise lozinci de solidaritate:

CEREM ELIBERAREA CELOR ARESTAȚI!

JOS CURBELE DE SACRIFICIU! PACE ȘI PÎINE!

JOS STAREA DE ASEDIU!

Pe tribună se urcau pe rînd ceferiștii care vorbeau celor strînși dincolo de gardul metalic. Vocile nu se auzeau pînă aici, bătrînul ar fi vrut să se apropie ,dar spaima că va fi cunoscut îl ținuia lîngă oblonul prăvăliei. Negustorul nu mai înceta cu strigătele lui căutînd să atragă atenția trecătorilor care se strecurau prin spatele manifestanților.

— Atica, ia atica, doi lei mosorelul, doi lei! Ieftin și garantat! Soldul! Soldul!

Mareș nu mai putu răbda și se răsti pe neașteptate la cel de lîngă el:

— Dar mai taci dracului odată cu mosorelele tale! Tu n-auzi că vorbește un om? Acum ți-ai găsit să-ți vinzi marfa?

Trecură cîteva muncitoare de la R.M.S. cu doi saci de tutun și negustorul nu mai strigă cîtăva vreme. Li se făcu loc femeilor și pachetele fură trecute peste gard. Se auzeau frînele camioanelor cu polițiști care soseau ca să întărească paza. Către prînz fu adus și un regiment de soldați de infanterie. Aceștia se grupară pe plutoane pe trotuarul celălalt.

Se mai încălzise puțin. Bătrînul ar fi vrut să treacă strada, să ajungă la intrarea principală și să pătrundă în curtea Atelierelor. Acum simțea că nu-i mai e rușine sau frică, dar gîndul că nu făcuse treaba asta încă de dimineață, îl paraliza. Ce-aveau să zică alde Dobre, alde fii-său: Unde mi-ai stat pînă acum? Vreasăzică tot așa este: îți iți dosul! Amărăciunea îi cuprinse sufletul. Cel mai bun lucru era să plece, să nu-i mai vadă, să găsească undeva un capăt de pernă, să se culce și să se trezească abia după ce toate se vor termina. Dar unde să te duci? Și, apoi, știa el ce avea să se mai întîmple? Privise soldații și plutoanele de polițiști și înțelesese că de data aceasta direcția C.F.R.-ului nu se mai juca, avea de gînd să ia măsuri energice, adică să evacueze cu forța Atelierele, să-i aresteze pe cei care se împotriveau.

Strigătele muncitorilor de pe acoperiș se întețiseră.

— Mun-că! Pîi-ne! Pa-ce!

— Pîi-ne! Pa-ce! Mun-că!

— Mun-că! Pîi-ne! Pa-ce! scandau în cor.

Cineva se urcase în clopotnița bisericii Sfîntul Gheorghe și în curînd se auziră dangăte profunde, însoțind tîrîletul prelung al sirenei. Pe acoperișul unei mașini de piață care făcea reclamă unui ziar se urcase un muncitor de la Manufactura de tutun care vorbea greviștilor:

— Fraților, nu sînteți singurii! Muncitorii de la R.M.S. au declarat grevă de solidaritate! Trăiască unitatea proletară!

Cîțiva își aruncară șepcile și căciulile în aer. Pe trotuarul alăturat ofițerii sosiți cu plutoanele regimentului de infanterie se uitau tăcuți spre muncitorii adunați lîngă intrarea uzinei de vagoane. Numărul lor creștea din ceas în ceas. Soseau cu sutele, în grupuri compacte, însuflețiți de o grabă pe care ei n-o pricepeau. Aduceau pachete aruncîndu-le greviștilor, le strîngeau mîinile printre drugii gardului și așteptau cu răbdare să se termine cuvîntările conducătorilor de sindicat.

Pe la prînz Mareș văzu și coloanele celor de la Uzinele Comunale. În fruntea lor se aflau aproape două sute de femei care strigau în cor:

— Jos starea de asediu! Jos curbele de sacrificiu!

Găzarii, vecinii bătrînului, aduseseră de la un depozit de cherestea din apropiere o grămadă de scînduri pe care le sfărîmau cu picioarele și ațîțau un foc mare peste care turnaseră ce le mai rămăsese în garnițe. Lui Mareș îi înghețaseră picioarele. Și le mișca repede, bătînd cu tălpile asfaltul înghețat, dar nu mai putea răbda. Se gîndi că ar trebui să se ducă pînă acasă, să cotrobăie prin dulap, să găsească ceva de mîncare. Se răzgîndi. Simțea iar nevoia să bea, să-și înăbușe această durere a sufletului, nemărturisită, suferința cumplită că nu poate să se hotărască să treacă strada, cei doisprezece metri care-l despărțeau de fiul său și de vechii prieteni. Se depărtă grăbit, strecurîndu-se printre cordoanele de soldați ca un hoț, în susul Griviței, spre Gara de Nord, fără să se uite înapoi, urmărit numai de strigătul neîntrerupt al sirenei.

Și în întunecase. Calea negustorilor părea pustie. Spre gară mai puteau fi zărite cîteva vagoane de tramvai, roș-galbene, abia tîrîndu-se pe liniile înghețate. Pe treptele de piatră ale clasei a III-a urcau grăbiți cîțiva călători rebegiți. Vîntul scutura un bec care arunca țîșii de lumină pe zăpada murdară. În sala de așteptare ardeau slab cîteva calorifere. Țăranii, înghesuiți în jurul lor, ațipiseră cu capul în piept, strîngînd în brațe coșurile de paie în care aveau tîrguieli. Cîțiva hoți dădeau tîrcoale acelei mulțimi ostenite. Cei ce sosiseră în după amiaza aceea din provincie își căraseră geamantanele singuri pentru că pe peron încă de dimineață nu se mai afla nici un hamal. Peroanele erau pustii. La capătul liniilor, în tampoanele ruginite, curentul arunca grămezi de zăpadă.

Bătrînul era amețit, îi venea să cînte parcă, dar sirena care urla neîncetat îl oprea. Ar fi vrut să fluiere, să se bată cu cineva, dar nu întîlnea pe nimeni. Cînd trecuse prin fața dughenelor de lîngă cinematograful „Lia" era cît pe aci să spargă un geam numai ca să poată striga, să-l ia cineva de gît și să-l ducă la poliție. Nu avusese pînă la urmă nici acest curaj. Băuse aproape un kilogram de țuică, singur, și nu mîncase decît un iaurt într-un birt prăpădit de lîngă hotelul „Tranzit", privind fără curiozitate mersul legănat al femeilor care nu aveau pe cine să oprească în stradă. Se îndulțoșase o clipă, într-un răstimp de beție: „Săracele! Cui dracu'-i mai arde acum de alte alea!" Se ridicase tot înfometat, își numărase banii rămași, știa că o să se certe iar cu nevastă-sa pentru că îi luase ultimii lei de pe masă, dar în ziua aceea putea să i se întîmple orice, nu mai avea timp să se gîndească la nimic.

Cînd se aprindeau becurile pe Grivița se trezise urcînd treptele Gării de Nord. Ar fi vrut să întîlnească pe cineva cunoscut, dar peroanele erau pustii. Privise semnalele luminoase, roșii și verzi, și își spusese: „Dacă ar fi să mă întorc, pe aici ar trebui să mă întorc, nu pe Grivița. Pe lîngă șinele de fier, să trec dincolo de Revizie și de-acolo în spatele Atelierelor... Dar, soldații? Doar n-or fi ei atît de proști să nu trimită soldați și în spatele Haltei..."

Pe urmă se liniști singur: „Am să le spun că lucrez la ace, pe unul singur îl lasă ei..."

Dar nu plecase. Un sfert de ceas privise liniile pustii pe care jucau luminile semaforelor și în cele din urmă mîrîise: „Nu, lasă-i, nu m-au chemat. Nu mai au încredere în mine! Dacă mă duc la ei, vor crede că sînt agent provocator... Or să vadă ei mai la urmă cine i-a dat în gît..."

Și trist, fără nici un gînd, se întoarse, ieși în piața gării privind cele cîteva birji care așteptau zadarnic călătorii în frigul serii de februarie. Fără să știe de ce strigă unui birjar bătrîn care moțăia pe capra droștei lui:

— Du-te, mă omule, acasă că nu mai vine nimeni. Tu n-auzi sirena? S-au pus ceferiștii noștri în grevă și nu mai merg trenurile...

— Zău? se miră birjarul. De-aia nu se mai simte nici o mișcare? Și văzîndu-l atît de bătrîn, cu părul alb, stînd fără treabă în curentul ieșirii, îl chemă: Haide cu mine, că tot n-am clienți, te duc pe gratis...

— Nu merg, am treabă, zise Mareș și-i veni să rîdă.

Droașca se îndepărtă. Rămas singur nu știu încotro s-o apuce. Să se întoarcă acasă nu se mai putea. N-ar mai fi răbdat să audă sirena aceea care nu se mai potolea. O apucă pe Grivița, traversînd piața gării fără să privească vitrinele magazinelor cu capul în pămînt. În fața hotelului „Nord" văzu o femeie înghețată așteptînd sub lampa de noapte a gangului. Trecu mai departe. De sîrma unui chioșc pe care atîrnau ziare prinse cu clești de rufe, spînzura un afiș proaspăt Mareș citi titlul mare, scris cu cerneală neagră: GREVA CEFERIȘTILOR. După un timp își aduse aminte că îi spusese birjarului cu cîteva clipe înainte: „au intrat ceferiștii *noștri* în grevă" și își zise cu amărăciune că de fapt el nu mai era decît un bătrîn de care se fereau toți, un om pierdut pentru prieteni. Nu-i mai era frig. Dincolo de hotelul „Tranzit", vîntul flutura niște basmale colorate agățate într-o vitrină spartă. Mai departe puțin, doi hăinari își strîngeau paltoanele de copii înșirate pe umerașe în fața prăvăliilor lor. Aveau pe cap șepci peste care își trecuseră fularele ca să nu le înghețe urechile și fluierau a pagubă. Bătrînul se opri în fața cinematografului „Marconi". Văzu un afiș rupt de vînt pe care era scris cu cerneală albastră: AZI TRUPA DE REVISTE *la 7 și jumătate și 10 jumătate*. Fără să se gîndească mult intră în holul murdar, și ceru un bilet de intrare. Un bărbat scund cu o lanternă în mînă îl urcă la balcon pe o scară strîmtă, ridicării pînzei pe scripet și tropotele mașiniștilor. Se așezau decorurile de placaj și se auzeau vocile artiștilor. Capacul sutlerului se ridică, de sus se văzu o mînă care potrivea un teanc de foi, și galeria izbucni în aplauze. După încă vreo cinci minute, cortina se ridică și în fața rampei veni un bătrînel cu obrazul boit.

— Doamnelor și domnilor, spuse, trupa de reviste are onoarea să vă prezinte un frumos program artistic. Vom începe cu un cuplet spus de talentatul comic Gogu Rădulescu...

Perdelele de purpură se despicară și pe podelele mișcătoare păși un bărbat între două vîrste, mic de statură, îmbrăcat într-un costum alb. Purta pe cap o pălărie de paie, de vară, și se mișca ușor în pas de dans, aruncînd cu brațele bezele publicului de la balcon, după fiecare refren al cupletului.

Artistul făcea cu ochiul, se grăbea să rostească cuvintele, privind cînd spre parterul luminat de reflexele rampei, cînd spre părțile întunecate ale balconului. Bătrînul vru să-l asculte dar nu reuși. Pînă la urechile lui ajungeau numai frînturi de versuri și vorbe desperecheate. Cei din sală aplaudau din cînd în cînd, mai mult din obișnuință. După ce se termină cupletul, pe scena îngustă își făcură apariția cinci sau șase femei, una mai grasă decît alta, care începură să danseze, bătînd podelele cu tocurile pantofilor:

Tac-tac-tac...

Tac-tac-tac...

Prin geamul deschis, deasupra balconului, Mareș auzi în clipa aceea cadența unui pluton de soldați în mers.

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

Caldarîmul înghețat suna sinistru. Bătrînul se ridică, urcă treptele de lemn și privi strada luminată de cîteva becuri. Erau șase sau șapte plutoane de soldați înarmați cu puști care mergeau spre Ateliere. În clipa următoare oboseala și frica îi pieriră. Coborî repede scările de ciment, ținîndu-se de rampa alunecoasă, simțind încă în nări mirosul de vespasiană. De afară, de dincolo de geamurile înghețate ale holului, auzi și mai bine cadența bocancilor soldățești. Ieși și merse pe lîngă o coloană cîtva timp privind căștile metalice pe care le aveau soldații pe cap, gîndind cu spaimă:

— E groasă. Au adus armata. Or să-i împuște!

Cînd ajunse la Gara de Nord urcă scările pline de zăpadă și pătrunse în sala de așteptare. Țăranii tot mai dormeau îngrămădiți unul peste altul în jurul caloriferelor care abia țîriiau. Străbătu peroanele pustii, privi ceasurile luminate de deasupra liniilor și se grăbi. Era opt și cinci. Văzu semaforaele neclintite și în depărtare umbra metalică a podului de fier de la Basarab. Era foarte frig, pe sîrmele de semnal se prinsese chiciura. Nu se întîlni cu nimeni. Trecu de podul Grant și se apropie de Haltă. În fața lui auzi pașii unei patrule care se îndrepta spre gardul de beton al Atelierelor. Pietrișul alunecos se rostogolea în șanțurile mici și umbrele soldaților se văzură cîteva clipe pe zăpada murdară. Mareș stătu puțin pe loc apoi porni mai departe. De dincolo de pod, de pe Grivița, se auzeau strigătele muncitorilor care se adunaseră de a lungul Griviței. Nu mai încăpeau în fața Atelierului și rămăseseră răbdători în frig, așteptînd să se miște cei din primele rînduri. Erau peste zece mii de oameni, hotărîți să nu plece pînă nu vor vedea ce se întîmplă cu greviștii.

Bătrînul ajunse sub pasarela Reviziei, sări un gard pe care-l cunoștea, urcîndu-se pe o cutie de gunoaie și după încă cinci minute se afla în curtea Atelierelor. Se strecură pe lîngă zidul spart al depoului și, ajuns în dreptul atelierului de strungărie, se trezi cu lumina unei lanterne drept în luminile ochilor.

— Stai! spuse cineva din întuneric. Cine ești și ce cauți aici?

Mareș mai auzi zgomotul unor pași care se apropiau.

— Stinge dracului lampa aia că nu văd nimic, zise mînios. Vreau să mă duceți la comitetul de acțiune.

— Nu-i Mareș? se miră cineva.

— Mareș? Mareș? Care Mareș? întrebă o altă voce.

— Lăsați-l, e tatăl lui Gheorghe...

Acum îi vedea bine. Erau doi ucenici și vreo trei lucrători ale căror nume nu le mai ținea minte, dar pe care-i cunoștea. Îl conduseră cîtva timp și ajunși în dreptul oțelăriei îi spuseră unde poate să-l găsească pe fii-său. Bătrînul le mulțumi morocănos. Cunoștea drumul ca în palmă. Trecu de încă două echipe de control și ajunse aproape de cazangerie, în curtea din față a uzinei de vagoane în mijlocul căreia ardeau mai multe focuri.

— Stai! Cine-i? strigă cineva.

Mareș se opri. Dobre se apropie de el și-l recunoscu. Nu spuse nimic cîtăva vreme. Nici bătrînul nu știu cum să înceapă vorba. De afară, din stradă, se auzeau voci amestecate. Dincolo de rețeaua de fier a gardului se ridica o larmă surdă. După vreo zece minute se trezi cu Gheorghe în fața lui. Acesta îl întrebă ostenit:

— Ai venit?

— Da, răspunse bătrînul.

— Cînd?

— Acum. Ce trebuie să fac?

Nu-l întrebase pe unde. Nu era nevoie.

— Deocamdată nimic. Ai grijă numai să pregătești retragerea dacă va fi nevoie...

— Retragerea? se miră Mareș.

— Da, retragerea. Or să pună mitralierele pe noi și trebuie să ne închidem în Ateliere. Doar nu vrei să ne lăsăm omoriți ca niște cîini?

Gheorghe se așezase pe niște lemne. Era nebărbierit, în lumina focului jucător părea și mai palid. Numai ochii, adînciți în fundul capului, străluceau viu. Cărase ceva, avea mîinile pline de unsoare, nici nu simțea gerul nopții de februarie parcă, stînd nemișcat, fără să-l privească. Bătrînul îi spuse că pe drum a văzut companii de soldați care se îndreptau spre ei. Gheorghe știa. În spatele lor se auzeau deschizîndu-se și închizîndu-se ușile înalte de fier ale Atelierelor. Deasupra curții și străzii coborîse o liniște nefirească.

Către ora nouă și jumătate, un ofițer somă mulțimea să se retragă. Cuvintele lui fură acoperite de strigătele femeilor aflate în primele rînduri.

— Unde să plecăm? întrebase în gura mare una din ele. Nu ne-așteaptă copiii acasă...

— Și nici bărbați n-avem, că sînt dincolo, în curte, adăugase alta.

Ofițerul, un bărbat nu foarte tînăr, cu obrazul mîncat de vărsat, îmbrăcat într-o manta lungă, se întoarse spre soldați și ordonă scurt:

— Pluton, drepți!

Se auzi mișcarea cam înceată a soldaților care lipeau un bocanc de altul dintr-o deprindere veche.

— Pluton, baioneta la arm'!

O clipă, tierul cenușiu al baionetelor luci în lumina becurilor electrice.

Din spate se ridică strigătul bărbaților:

— Nu vă dați înapoi! Nu vă speriați!

Și deodată comenzile ofițerului fură acoperite de vocile mulțimii care scandau:

— Jos starea de asediu! Jos curbele de sacrificiu! Jos! Jos!

De dincolo de gardul de fier, greviștii se alăturară în cor:

— Pîi-ne! Pa-ce! Mun-că!

— Pîi-ne! Pa-ce! Mun-că!

Se produse o învălmășeală și soldații rămaseră pe loc. Un batalion de polițiști, atunci adus cu autocamioanele, se apropie. Sergenții începură să lovească cu bastoanele de cauciuc în dreapta și-n stînga. Se auziră țipetele femeilor și începu o luptă tăcută. Regimentul de infanterie, pregătit să șarjeze mulțimea, nu acționa încă. Comenzile ofițerilor nu mai fură ascultate. Către strada Atelierului, mulțimea fu împinsă în obloanele magazinului de mezeluri „Patac". Se sparse un geam, cineva, poate o femeie mai înverșunată, ridică o bucată de gheață și o zvîrli în sergenți. Urmă o ploaie de bulgări și, în huiduielile celor de față, polițiștii încercară să pună mîna pe cîțiva muncitori care se aflau mai în față. Din spate veni puhoiul celor de la fabrica de cuie, rînduri, rînduri de bărbați cu pancarte în mîini. Cartoanele umezite de frig fuseseră rupte în învălmășeală și lucrătorii se foloseau de bețele rămase ca de niște ciomege. Sergenții începură să dea înapoi căutînd să-i rețină pe cei arestați. Către Revizia trenurilor, în dreptul circiumii lui Zdrenghie, batalionul se lovi de rîndurile șomerilor. Prinși între aceste două coloane, polițiștii trebuiră să-i lase în libertate. Din curtea uzinei de vagoane se auzi strigătul de victorie al ceferiștilor.

Dobre, urcat pe tribuna ridicată lîngă gardul de metal, vorbea soldaților care formaseră un cordon între mulțimea din stradă și teritoriul Atelierelor.

Către ora zece, regimentul de infanterie fu retras și, după numai o jumătate de ceas, fu înlocuit cu jandarmi și grăniceri. La biserica Sfîntul Gheorghe tot mai bătea clopotele și peste București vuia sirena fără oprire. În cartierul acesta nu dormea nimeni. Străzile care duceau spre Grivița erau înțesate de nevestele și copiii greviștilor. În fața intrării Atelierelor ardeau două autocamioane răsturnate de mulțimea furiată. Mirosea a cauciuc încins și focul, alimentat cu benzină, lumina pînă departe.

Un ofițer se adresă mulțimii de femei, care se afla pe trotuarul învecinat, rugîndu-le să-i convingă pe greviști să lase din curtea uzinei pentru a împiedica vărsarea de sînge. Se găsiră vreo zece sau cincisprezece, cele mai multe cu copii în brațe, și fură lăsate să treacă strada. Dincolo de gardul de fier, ochii ceferiștilor le urmăreau cu îngrijorare. Ajunse în fața intrării, fură lăsate să treacă de către pichetele de la porți. Femeile aduceau sub broboade pachete de țigări și ținte pe care le împărțiră în grabă bărbaților. Despre rugămintea de a părăsi curtea Atelierelor nici nu fu vorba. După un sfert de ceas, spre furia ofițerilor care le înjurau în gura mare, femeile se întoarseră la locurile lor.

Se auziră din nou strigătele celor din stradă:

— Cerem eliberarea celor arestați! Jos teroarea! Jos starea de asediu!

Din curtea uzinei răspunseră greviștii:

— Pa-ce! Pîi-ne! Li-ber-ta-te!

— Mun-că! Pîi-ne!

— Pîi-ne! Pa-ce!

Aproape de miezul nopții, pe Grivița își făcură loc cu greutate, prin mulțime, cîteva autocamioane pe care se aflau montate mitraliere. Cei mai fricoși se dădură la o parte și în curînd ceferiștii văzură căștile de război ale soldaților care se aflau pe acoperișurile cabinelor șoferilor. Comisarul regal Hotineanu vorbi jandarmilor și grănicerilor adușî și pentru ridicarea moralului trupei se împărți rachiu și țuică.

Timpul trecea greu. Dincolo de gardul Atelierelor se dublară pichetele. Mareș stătea lîngă fii-său privind pregătirile ce se făceau în stradă. Mulțimea rămăsese pe loc așteptînd cu încordare atacul soldaților. Se aprinseseră focuri și, din caldarîmul Griviței, muncitorii de la fabrica de cuie scoteau bolovanii, strîngîndu-i grămadă. Cîteva femei spărgeau asfaltul înghețat cu rîngile de fier.

— Ce crezi, vor trage? întrebă bătrînul.

— Nu acum, poate mai tîrziu, răspunse Gheorghe cu o liniște în care se ghicea totuși îngrijorarea.

— De ce?

— Pentru că dacă ar ataca acum, ar trebui să și pătrundă în curtea uzinei...

— Și?

— N-o cunosc. Nu sînt atît de proști.

— Crezi că vor aștepta? se amestecă și Dobre.

— Vor aștepta. Nu au ce face. Mai întîi vor căuta să scape de mulțimea din stradă care-i încurcă.

— Au să întrebuințeze forța? întrebă cineva din spatele lor. În jur se strînseseră aproape o sută de oameni care ascultau tăcuți.

— Da.

Gheorghe se ridică și privi în spatele său, întrebînd după aceea:

— Îi e frică cuiva, tovarăși?

Nu răspunse nimeni. Tăcerea aceea grea, liniștea încruntată a ceferiștilor fi liniști.

— Bine. Atunci, fiecare la postul lui. Oamenii se împrăștiară repede.

— Pe Iliescu l-ai văzut? întrebă deodată bătrînul.

Gheorghe nu înțelese la început.

— Nu. Cred că are altă misiune pe linie de partid.

— Cum? se miră Mareș. De ce să lipsească tocmai azi, de aici?

— Parcă dumneata n-ai lipsit pînă acum cîteva ceasuri? întrebă aspru fiul.

Bătrînul îi apucă brațul și i-l scuturâ cu furie:

— Tu să nu mai vorbești așa, Gheorghe, m-auzi? Să nu mai vorbești! Ori mă crezi un agent al poliției?

Celălalt nu răspunse.

— Vorbește! zbieră Mareș înverșunat.

— Dacă n-ai fi venit aici, în seara asta, aș fi crezut-o, mărturisi cam cu greutate.

Din stradă se auzeau strigătele femeilor care erau împinse cu forța spre străzile laterale.

— N-o să ne dați înapoi! strigau cele din primele rînduri.

Gheorghe încercă să schimbe vorba:

— Auzi, a început balul!

— Lasă asta, se răsti la el Mareș. Știu de ce n-aveți încredere în mine. Mi-a fost frică cîtva timp. Nu era nevoie să mi-o spuneți. M-au bătut foarte rău, acum mi-a trecut...

— Ce-i cu Iliescu? întrebă repede Gheorghe. Ce voiai să spui?

Bătrînul îl privi mai îmblînzit și lăsă să-i cadă mîna pe umărul lui.

— De altfel eu sînt cel mai vinovat dintre toți.

— De ce?

— Ar fi trebuit să vorbesc. Cred că din pricina lui i-au ridicat pe cei de astă noapte. N-aveau de unde să le știe numele decît de la el...

— Ce spui?

— Da. Pe mine și pe încă cinci nu ne-au întrebat nimic. De ceilalți sînt sigur că n-au vorbit.

Gheorghe tăcu.

— Ai înțeles acum? mai întrebă bătrînul fericit.

— Da. Altădată ai face bine să deschizi gura, cînd și unde trebuie, ești om în toată firea, ce Dumnezeu!

Priviră amîndoi strada care se golea puțin cîte puțin. De data aceasta soldații păreau hotărîți să nu mai dea înapoi. Cu baionetele la arme împingeau mulțimea spre capătul Griviței. Grupurile mai îndărătnice erau izolate și începură arestările. Peste trei sute de lucrători fură urcați în autocamioanele numeroase care staționau pe străzile laterale și duși în grabă la Prefectură.

RĂDĂCINILE

CAP. V

FAETONUL

Negru era satul Omida. Neagră era noaptea. Sufletul, negru mi-era. Am ascultat într-una ploaia. Şi vîntul l-am ascultat. Şi zbuciumul arborilor l-am ascultat. N-am izbutit să-mi ascult gîndurile. Veneau şuvoi. Se schimbau în cuvinte. Se aşterneau pe hîrtie în rînduri. Lumina, către ziuă am stins-o. Am murmurat:

— Vino, somnule... Vino, somnule... Vino...

— He, he!... aud... He, he! M-ai prigonit din preajma ta, cînd am venit. Cu fumul ţigării m-ai afumat. Cu vorbe urite m-ai alungat. Acum mă chemi. N-am să mă mai apropii de tine niciodată.

— Şarpe de eşti, vino şi mă înfăşoară. Vino şi mă doboară, de eşti secure. Du-mă în pădure, de eşti urs-burs.

Zadarnic chem somnul. Nu vine. Nu mai vrea să vină. Trezită, soră-mea umblă prin tindă în papuci. În virful picioarelor umblă. În arie lătră Bogătan. Latră. Apoi se gudură.

— Bogătan! Bogătan!

Cunosc glasul, nu l-aş mai cunoaşte! Soră-mea, mirată, în prag.

— Te-ai sculat cu noaptea-n cap, Filimono.

— Ploaia. Nu m-a lăsat să dorm ploaia.

— Şi?...

— Am venit pe la tine să te mai văd.

— La mine? Ani de zile nu mi-ai călcat în casă. Ce te-a apucat?

— M-a apucat...

— Ştiu eu pentru ce ai venit, muiere stricată ce eşti! Dă-l pace.

— Plec. Dacă vrei, plec.

— E bolnav. Se odihneşte. Toată noaptea a gemut, a strigat. Abia s-a potolit către ziuă. Doarme. Vorbeşte mai încet.

Gîndesc: chem somnul şi vine Filimona... Poate că Filimona e somnul.

Pun repede haina pe mine. Deschid fereastra. Peste fumul acru năvăleşte aerul rece... rece. O poftesc în odaie pe Filimona. Şi pe soră-mea o poftesc. Ca să nu fim numai noi doi.

Intră Filimona. Soră-mea se apleacă şi culege foile de hîrtie risipite pe jos. Se bucură.

— Pe toate le-ai scris. Pe toate.

Filimona se uită la faţa mea. Tristă.

— Eşti galben. Ca turta de ceară. Şi ochii! În ceafcăne. Iar nu s-a lipit somnul de tine.

— Dacă n-a vrut.

— Arăţi de parcă te-ai fi bătut cu diavolii.

— M-am bătut. Chiar cu diavolii m-am bătut.

— Şi cum arătau?

— Închipuieşte-ţi: ca oamenii. Întocmai ca oamenii.

Îi arată soră-mea foile mizgălite.

— Înţeleg. Înţeleg. Să nu mă crezi chiar aşa toantă.

— Nu. Nu te cred toantă.

— Şi aşa cum mi-ai zis adineauri — stricată — mă crezi?

— Nu. Mi-a scăpat vorba.

— N-ar fi avut cum să-ţi scape vorba dacă n-ar fi zăcut mai dinainte în tine.

— Nu te supăra, Filimono. Într-un fel, toate femeile sînt stricate. Chiar cele care fac pe mironosiţele.

— Mai ales mironosiţele...

Poartă în picioare tot bocancii mortului. Bagă de seamă încotro mi-au fugit privirile.

— Da, sînt aceiaşi bocanci. Băiatul a murit de mult. Bocancii lui parcă n-au moarte. Nu se rup, nu se strică.

S-a gătit. Nu ca pentru petrecere. Ca pentru biserică s-a gătit Filimona. Aşa cum se gătea mama, cînd se ducea duminica dimineaţa la biserică. Aşa cum au gătit-o surorile pe mama după ce a murit — pentru îngropare.

Iau amîndouă loc pe scaune. Le întreb:

— Să vă citesc ce-am scris azinoapte cînd m-am bătut cu diavolii?

— Ar fi bine — spune soră-mea.

— Ar fi grozav de bine, — spune şi Filimona.

Le citesc paginile în care am scris despre Eric şi despre Caţaveica. Uneori femeile rîd de se prăpădesc. Rîd. Se opresc. Îşi şterg lacrimile. Alteori se încruntă. Mînia le năvăleşte în ochi. Soră-mea spune:

— Pe Eric, zău că l-aş bate cu făcăleţul. L-aş bate pînă l-aş învăţa minte.

Filimona adaugă:

— Eu pe Caţaveica aş trage-o de păr.

Rîd şi eu.

— N-ai putea. Caţaveica poartă perucă. I-a căzut părul. Şi-a pus perucă. Şi coade groase, ca de cal, adunate în coc.

— Ce muiere! Parcă n-ar fi muiere. Ce spui: era sau nu era muiere?

— După chip, era.

— Dar după inimă?

— Nu ştiu.

Mă întreabă soră-mea:

— N-ai terminat povestea?

— N-am terminat-o. Poate n-am s-o termin niciodată.

Filimona spune:

— Nu prea înţeleg ce-o să se întîmple mai departe cu roşcata, cu Brînduşa Berbec. Tu... Tu ştii ce-o să se-ntîmple?

— Da.

— Trebule să scrii toată povestea

— Poate am s-o scriu pînă la capăt. Ca să mă răcoresc. Pe urmă am să dărui focului paginile.

— De ce să le dărui focului? S-o tipăreşti. Să afle oamenii. Să nu se mai întîmple ce s-a întîmplat.

— A început să nu se mai întîmple.

— Şi pe aici, spune soră-mea, a început să nu se mai întîmple ce se întîmpla pînă acum cîţiva ani. Pe care l-au prins cu necinstea l-au ridicat. Cu neîndurare. Tovarăşul Greulpămîntului a spus satului: „Alegem neghina de grîu. Aruncăm neghina. Păstrăm grîul"...

— Şi au aruncat neghina? o întreb pe soră-mea.

— Au aruncat-o. Dar nu pe toată. Neagră e dimineaţa. Negri norii. Copacii toţi, negri. Şi ploaia e neagră. Ascult ploaia. Şi vîntul îl ascult. Şi zbuciumul chinuit şi chinezitor al arborilor pe care vîntul îi sucеşte, îi răsuceşte, îi îndoaie.

— De ce te-oi fi chinuind tu atît de mult? întreabă soră-mea. Nu semeni cu mine.

— Sînt om.

— Şi noi sîntem oameni. Dar tu eşti atît de ciudat, atît de ciudat. Totdeauna ai fost aşa. Cînd erai mic, scriai cu degetul pe cer.

— N-aveam hîrtie.

— Şi veneau norii. Acopereau cerul albastru. Şi te supărai. Puneai pietre în praştie. Trăgeai cu praştia în nori. Să-i loveşti. Să-i risipeşti.

— Norii acopereau ceea ce scrisesem pe cer.

— Ceea ce scrii tu acum pe hîrtie o să acopere şi-o să şteargă timpul, spune soră-mea.

— Timpul... Poate şi oamenii.

— Oamenii? Dar tu scrii pentru oameni.

— Poate tocmai de aceea.

Soră-mea închide fereastra.

— S-a lăsat frigul.

— Tu... Tu — îmi spune Filimona — tu te-ai chinui şi dacă ai fi arbore. Tot te-ai chinui.

— Poate.

Ploaia zurui în ferestrele prinse în chenar albastru. Duruie pe acoperişul de tablă. Se zvîrcoleau în vînt arborii. Cerul era negru. Căzuse jos. Se tîra, de parcă ar fi fost bolnav, pe deasupra Şatrei.

— Poftiţi în casă. Cinstiţi-ne şi nouă casa, ruminilor, — ne-a îmbiat femeia cu lulea.

Şi-a deschis larg braţele de parcă ar fi vrut să ne stringă la piept, pe toţi deodată, cu cal cu tot.

Eram osteniţi. Osteniţi de ploaie eram. De vînt eram osteniţi. Şi de lungul şi greul drum eram osteniţi. I-am ascultat poftirea. Am intrat în odaie. Patul mare, de fier, acoperit cu macat galben, lîngă perete. În mijlocul odăii, masa rotundă. Scaune cu speteze, în jur. Şi masa şi scaunele cu albastru vopsite.

— Lurico, mamă, adu pîine şi adu vin pentru domni. Din ce-a mai rămas, Lurico.

Lurica ne-a adus pîine. Ne-a adus şi vin. Am mîncat pîinea, legumînd-o. Picătură cu picătură am băut vinul.

Un bătrîn ghebos, cu fălci grase, a intrat peste noi. Ud pînă la piele era. A grăit:

— Tovarăşul rănit... I-am lăsat la primărie cu alde Ginju. Încearcă să vorbească la telefon cu Teliu. E supărat foc. Nu găseşte pe cine caută. Mi-a zis să vă spun că dumnealui o să vină mai tîrziu.

S-a întors către femeia cu lulea:

— Zambilico, mai adu vin. Să ciocnesc şi eu cu musafirii.

Pleacă Zambilica să aducă vin. Ghebosul îi spune miresii:

— Lurico, mai caută şi adu pîine. Călătorii arată osteniţi. Să-i omenim.

Aduce vin femeia cu lulea. Lurica pîine aduce, — o pîine mare, coaptă — pătrunsă, dulce. O prinde pe Lurica de mînă ghebosul. Îi şopteşte:

— Să trecem dincolo. Să tăifăsuim. Tovarăşul Licu Oroş îmi spune:

— Mă duc şi eu la primarie.

Rămîn singur cu femeia cu lulea. Ca să treacă vremea mai uşor, o întreb:

— Ia spune-mi, bineînţeles, dacă vrei să-mi spui, cum s-a întîmplat cu Harpalete? Cine l-a luat? De ce l-a luat?

Femeia cu lulea răspunde:

— Să vezi cum a fost tărăşenia. Azi după amiază nunta era în toi. Doisprezece lăutari de-ai noştri cîntau. Chefuiau neamurile lui bărbatu-meu şi chefuiau neamurile lui Harpalete. Eu, ca soacră, slujeam la masă. Cînd, ruminico, au picat, ca din cer, cei doi.

— Harpalete îl cunoştea mai de mult pe Bosoancă?

— Vai, domnule tovarăş! Se vede cît de colo că nu eşti de pe aici! Cine nu-l cunoaşte în Moldova de Jos, pe hoţomanul? Cine nu-l cunoaşte pe boier Bosoancă?

— Bosoancă a... boier?

— Dupăi pungă, mai ceva ca un boier. Şi după putere, mai ceva ca un prefect. Te ai bine cu Bosoancă? Ţi-a pus Dumnezeu mîna în cap. L-ai călcat pe bătătură? Nici bunga nu te mai sacate din mîinile lui. Toată lumea îl ştie de frică. De la Bosoancă a împrumutat Minotar Harpalete banii. Cu banii lui Bosoancă a cumpărat-o Harpalete pe Lurica noastră, pe mireasa noastră, pe nenorocita noastră.

— Cum a cumpărat-o?

— Cum se cumpără! Cum e obiceiul la noi. Din vechime... Noi de ce am crescut-o pe Lurica? S-o măritam... Să luăm bani... Şi pe mine m-a cumpărat Sturzea.

— Cu bani grei. Ai fost frumoasă.

— Cu puţini. Eram deochiată. Dată prea mult în stambă... Lurica... Altceva... Rouă...

Lurica se întoarce. Aştepta în picioare lîngă femeia cu lulea. Nu ştia nici ea ce aşteaptă. O stringeau pantofii. Rochia albastră îi şedea frumos pe trupul subţire ca un lujer de floarea-soarelui. Şi ochii! Ochii verzi de la femeia cu lulea îi moşteniseră. Dar trupul? Poate şi trupul. Nu. Femeia cu lulea avea cap de porc, fălci cărnoase, guşă umflată, şoldurile, — saci. Acum...

— A venit Bosoancă. Era plin de noroi din tălpi pînă-n creştet. Parcă se tăvălise prin mocirlă. Fălos cum e, a intrat în curte cu calul. Părintele Grămadă rămăsese în şosea cu cai. Bosoancă a tunat să lase Harpalete afară. A îngălbenit Harpalete de parcă l-ar fi chemat ciuma. A ieşit.

— Hai!

Ginere-meu şi-a pus gheba pe spate şi căciula în cap. Nici n-a întors măcar faţa spre noi. A sărit în şeaua goală şi a zbughit-o odată cu ceilalţi către Teliu... Ha? Ce spui, ruminico? Nu s-a mai pomenit aşa dandana... Nuntaşii!... S-au risipit. Nuntă fără ginere, ce rost are?

Mireasa adăugă:

— A plecat. M-a lăsat... A plecat...

Apoi, nemaiputînd îndura strînsoarea, s-a aşezat pe un scaun. Şi-a scos pantofii. A plecat în cealaltă odaie în ciorapi. S-a întors cu papuci noi. Am întrebat femeia cu lulea:

— Spuneai adineauri că la nuntă erau poftite neamurile soţului dumitale...

— Neamurile lui Sturzea, că aşa îl cheamă pe barbatul meu. Şi ale lui Harpalete. Neam mare, neamul Harpaleţilor. Trei Harpaleţi au fost gîzi la scaunul domniei. Reteza glidele un cap, lua un galben. Mai reteza un cap, mai lua un galben. Cădea multe capete la Cetatea de scaun.

— O! — m-am mirat — căderau multe capete!... Harpaleţii trebuie să fi fost cocă de bani.

— Au fost... Cînd s-a scos din lege căderea capetelor au sărăcit. Ginere-meu, cu Bosoancă... Au învîrtit multe...

— Dar neamurile dumitale n-au fost la nuntă?

— Nu sînt de pe aici. N-am neamuri pe aici.

— De unde eşti?

— Parcă eu ştiu. Din lumea mare. Sturzea m-a cumpărat de la bulibaşa.

— Ascultă, femeie, au cumva ai trăit odată pe lîngă Dunăre?

— Am trăit. Şi pe lîngă Dunăre şi pe lîngă alte ape. Am umblat mult.

— Dar atunci... atunci cînd ai trăit pe lîngă Dunăre, ştii... pe vremea primului mare război... Nu cumva ai muncit cu Chira şi cu ceilalţi la Clocociov, la boier Arizan?

— Păi cum să nu.

Bide. Toţi dinţii din faţă îi sînt de aur. Îngheaţă carnea pe mine.

— Ce mai boier! Grozav boier! Cu un ochi adevărat şi cu un ochi de sticlă adevărată. Oleoo... maică-măiculiţă, ce ne mai bătea cînd îl apuca pîrţagul! Cu harapnicul ne bătea, mai abitir ca bulibaşa... Şi ce mai de nemţi veneau la curte la boier!

— Zambila, la uită-te mai bine la mine!

— Cam de cînd ai picat în casă mă tot uit la dumneata. Parcă te-aş cunoaşte şi parcă nu te-aş cunoaşte! Nu ştiu de unde să te iau. Dar stai niţel... Parcă abia acum încep să te văd... Stai, să-ţi văd mai bine ochii... Stai, să-ţi văd mai bine buzele.

S-a apropiat de mine. Dulmea a vin acru, a tutun acru dulmea. Mi-a văzut de aproape ochii. Şi buzele mi le-a văzut de aproape.

— Ochii, îi ştiu. Buzele, le-a înnegrit şi le-a plesnit vîntul.

— Vîntul. Vîntul le-a plesnit.

Mi-a luat palma

— Vrei să-mi ghiceşti?

— Cunosc palma. Ţi-am mai ghicit la ea.

— Şi Chira mi-a ghicit.

Afundată cu mintea într-un trecut atît de îndepărtat, n-a auzit numele Chirei. Sau poate n-a vrut să-l audă. A zîmbit.

— Măă... Tu n-ai avut noroc. N-ai avut noroc. Măă... Domnule... Ţi-ai scos inima din piept. Ai desfăcut-o şi-ai arătat-o oamenilor. Şi oamenii au scuipat în ea... Măă... Ai iubit... Pe cine ai iubit!... N-ai avut noroc... Băiete... Nici acum n-ai noroc. Ţi se pare că ai!... Uite!... A început să ţi se usuce inima. Măi băiete, băiete, o să ţi se usuce de tot inima. Măi, şi ochii au să ţi se usuce. Dar o să-ţi mai curgă multe lacrimi din ei. Of!... Şi cum dor... Cum dor lacrimile care izvorăsc din ochii uscaţi...

Iarăşi mi-a căutat ochii. Luleaua o uitase pe soba de tuci. Se stinsese focul în luleaua Zambilei. Mi s-a uitat încă o dată în ochi şi s-a tras îndărăt ca arsă. Mi-a spus:

— Tu... dumneata... n-oi fi aceela...

Amar, am întrebat-o:

— Tu iubisardăma-man?

— Săr-te-na iubisardăm-tut!... Ai... plecat. La oraş. Dar ştii ceva? I-am iubit şi pe alţii. Pe mulţi. Pe mulţi i-am iubit! Din pricina asta Sturzea m-a cumpărat pe ieftin...

Iar rîde! Gura, plină de dinţi. Şi toţi dinţii Zambilei sînt de aur, de aur curat. Hohoteşte. Hohotul îl clatină pîntecul mare, gras, gros. Cînd îi trece pofta de rîs, îşi stringe buzele pungă, şi le muşcă. Pentru a le des. Se înţeapă cu furcile, se taie cu cuţitele. Genunchiul ăsta împuşcat nu îmi place. A început să obrintească.

În ploaie, Ginjii păzeau drumul şi păzeau casa. Pînă tîrziu de tot, Zambila ne-a cinstit cu vin. Sturzea şi alţi patru-cinci localnici ni s-au plîns:

— Ne fură de ne sting ruminaşii.

— Ne sparg casele.

— Ne jecmănesc ţolişoarele.

— Ne ducem la prefectură să ne plîngem.

— Domnul prefect Buşuleangă ne ia la goană:

— Cum o să vă fure rominii pe voi? Nu se poate! De cînd e lumea lume, se ştie că ţiganii îi fură pe rumîni, nu rumînii pe ţigani...

— La noi la Şatra, domnule prefect, boier Buşuleangă, pupaţi-am ala şi mîncaţi-am ăla, lucrurile stau altfel.

— Cum stau altfel, mă, cum stau altfel? ne întreabă dumnealui.

— Iaca, satul nostru e sat ţigănesc. Avem pămînturi, avem case. Pămînturile ni le muncesc în parte rumînii Iarna noi ne odihnim în casele noastre, ne odihnim în satul nostru. Şi cum îşi arată geana primăvara, înhămăm caii la căruţe, sulm nevestele şi copiii şi sculele în căruţe, colindăm ţara. Dregem care şi căruţe. Pluguri dregem. Seceri ascuţim şi cazmale. Sîntem flerari de meşteşugul nostru. Creştem lîngă nicovală cu ciocanul în mînă. Şi foalele puf-puf alături. Ne întoarcem iarna acasă cu bănişori. Pe la marginea satului şi-au făcut case zece-doisprezece hoţi. Noi plecăm. Lăsăm cîţiva bătrîni în sat. Ruminii nu pleacă. Vin noaptea şi ne sparg casele şi ne fură de ne topesc. Boier Buşuleangă ne batjocoreşte. Ne goneşte.

— Plecaţi de aici, că nu vă cred, baragladinelor.

— A?... Ce ziceţi de aşa prefect? Ce ziceţi de aşa Buşuleangă? Boier mare, nu? Voi, cînd vă duceţi acum la Teliu, să-l luaţi niţeluş la rost, să ne faceţi dreptate. Că acum am auzit şi noi că voi de aia aţi venit unde aţi venit: să faceţi dreptate şi ţiganului, dacă dreptatea e a ţiganului...

Femeia cu lulea ne petrecu pînă în poartă.

— Aş de vîslea, Zambila.

— Geă de vîslea, Darie.

— Nici azi nu ne iartă ploaia, tovarăşe?

— Nici azi.

De la Şatra, o parte din Ginji şi-au întors caii către Urlăvint. Şapte dintre ei ne-au însoţit prin negură şi zloată pînă la Teliu. Aflînd de sosirea noastră, tovarăşul prefect Zenoble Buşulenga ne-a căutat la sediul judeţenei. Cu maşina a venit. Cum a dat cu ochii de noi, s-a minunat de halul în care ne aflam.

— Dar ce v-a apucat, tovarăşi, să luaţi drumul în piept şi să colindaţi satele pe asemenea vreme cîinoasă? O să-mi spuneţi: alegerile.

— Nici n-am avea ce să vă răspundem altceva, tovarăşe prefect, — i-a răspuns Oroş.

— Alegerile! Mare lucru! Dumneavoastră credeţi că cetăţenii trebuiesc convinşi. Romantism. Cîte alegeri n-a făcut Buşulenga, săracul! Fără să-i lămurească pe oameni! Fără să-şi dea osteneala să le cîştige inimile. Şi niciodată Buşulenga... da, Buşulenga ăsta pe care-l vedeţi acuma în faţa dumneavoastră, niciodată Buşulenga n-a pierdut un scaun. Păi bine, tovarăşi, dacă n-am pierdut eu alegerile atunci, cînd eram burghez, tocmai acum o să le pierd? A? Tocmai acum, cînd sînt comunist? Dictatura proletariatului...

Tovarăşul Licu Oroş l-a privit cu ochi reci.

— Să ne dai maşina, prefectule. Să-l ducem numaidecît la spital pe tovarăşul Ţiganuş.

— Da' ce i s-a întîmplat tovarăşului Ţiganuş? A mîncat ceva şi i s-a aplecat? A căzut de pe cal?

— N-ai aflat?

Buşulenga ridică din umeri.

Tovarăşul Clemente Ţiganuş sta întins lîngă noi, pe o bancă lată de lemn. Scosesem hainele ieoarcă de pe trupul lui, îl descălţasem, şi-l aprinsesem o ţigară. Pe obrazul tras, galben, barbă, nerasă de cîteva zile, crescuse. Ca de obicei, sorbea fumul. Îl mistuia parcă în plămîni şi apoi îl slobozea către tavan.

— Cu plăcere, mă rog, cu plăcere, — a spus Buşulenga.

Împreună cu tovarăşul Licu Oroş, l-am luat pe Ţiganuş pe braţe şi l-am dus la maşină, înfăşurat în pătura. S-a ostenit şi Buşulenga, fără să-l fi rugat, şi ne-a deschis uşa maşinii. Maşină mare, maşina prefectului... Nouă. Un Buick albastru, cu bot turtit, cu coadă lungă şi turtită.

La spital, tovarăşul Oroş a chemat doi sanitari cu targa.

— Rămîi dumneata cu tovarăşul Ţigănuş. Mă duc după doctorul Darvari... Dacă l-oi găsi.

Ţigănuş i-a spus:

— În drum, te rog să te interesezi dacă tovarăşul Lalu a plecat la Molift. E important.

Spitalul din Teliu! Nici nu mă aşteptam ca într-un oraşel atît de neînsemnat să dau peste o clădire atît de măreaţă. Vara, parcul din jurul spitalului trebuie să fi fost o adevărată minune. Acum însă, copacii erau negri, negri. Vîntul îi bătea şi-i tortura. Boschetele, ramuri strîmbe, ghimpoase, noduroase. Tot ce vedeam era urît. Grozav de urît.

Am pătruns în vechea clădire de cărămidă roşie a spitalului, în urma tărgii. După ce am intrat în sala de primire şi paşii au început să-mi sune pe dalele de piatră, m-am bucurat că nu mă mai bate vîntul, că nici ploaia nu mă mai bate.

— Dumneata, dacă vrei, aşteaptă aici, pe bancă, pînă îl aduce pe tovarăşul doctor, — mi-a spus un sanitar. Noi o să ne ocupăm între timp de tovarăşul Ţigănuş.

L-au dus într-o cameră. N-aveam astîmpăr. Am început să mă plimb de-a lungul unui coridor. M-am gîndit apoi că în odăile acelea se află bolnavi. M-am speriat singur de zgomotul pe care-l făceam mergînd. O uşă s-a deschis încet. În deschizătură a apărut un obraz bălan.

— Psst! Psst!... Domnu'...

Nu înţelegeam pentru ce sînt chemat. Surizînd, obrazul bălan m-a lămurit:

— Ne aflăm numai două în odaie... Eu, Mimi... Şi cu Miţa... Ai auzit dumneata de noi... Ne-am vîndecat.

Văzînd că tac, obrazul bălan a adăugat:

— Nici o primejdie. Ştie şi doctorul. Îşi are şi el partea. Ştiu şi moravurile...

— Prefectul ştie? Mi-e teamă de prefect, am spus.

— Cum să nu! Cînd se cherchelеşte, ne onorează...

S-a mirat că nu răspund chemării ei, că nu mă ademeneşte surîsul ei...

— Fricosule!...

M-am întors în sala cea mare. Se înnoptase. A venit o femeie şi a aprins luminile. Atunci am văzut un bust de bronz stînd neclintit, ca toate busturile, într-o nişă adîncă. M-am apropiat să-l privesc. Nu era o lucrare de dispreţuit. Curios, am căutat semnătura sculptorului şi mirarea mi-a pierit: Romanelli... faimosul Romanelli din Florenţa... Autorul „Dorobanţului" de la Turnu şi al „Femeii cu umbrela" de la Bellu.

Bustul: faţă groasă, rotundă, nas vulturesc, buze subţiri, ochi ascunşi sub stufoase sprîncene, vicleni. Gîtul: gros, prins în gulerul înalt cu întoarse colţuri. Am citit şi inscripţia aurită de pe soclu: „Albu Dolea-Cruntul, 1834—1912, care a fundat cu ajutorul bunului Dumnezeu, acest spital, pentru uşurarea sufletului său, în zilele domniei preagloriosului şi mult înţeleptului rege Carol I".

— Am să mă duc mîine la Dolea, mi-am spus, să văd satul Cruntului.

Apoi gîndul mi-a înecat spre „Femeia cu umbrelă". O cunoscusem... Mai vieţuia. O văzusem chiar cu cîteva zile înainte de plecarea mea din Bucureşti. La un restaurant o văzusem. Scurtă şi groasă, cu mustăţi, cu ochii înecaţi în osînza obrazului, cu picioare ca butucii, abia o răbda scaunul. Înfuleca varză cu carne. Pe la colţurile gurii i se scurgeau pîraie de zeamă. La aceeaşi masă cu ea, o tinără şuie, violent văpsită şi izbitor investmîntată. Îi dădusem, cum făceam de obicei de cîte ori o întîlneam, respectuos, ziua bună. Mestecînd, îmi arătase fetişcana cu ochii şi-mi spusese:

— Dacă ai timp, treci deseară pe la mine. Tot acolo stau: în Echinoxului. Să-ţi mai arăt din scrisorile lui Dom Manuel de Braganza şi diplomele mele de frumuseţe de la Nisa. Dacă vrei, o să-ţi mai arăt încă o parte din scrisorile celuilalt: ale suedezului. Ştiu că te interesează hîrtoagele mele.

Într-adevăr, altădată mă interesase arhiva „Femeii cu umbrelă". Scrisorile de care-mi pomenea acolo în restaurant le văzusem una cîte una.

Timpul! Timpul! Cu mulţi ani în urmă doi regi şi-o disputaseră pe rafinata „Femeie cu umbrelă" pe Coasta de Azur. Ziarele timpului — le văzusem — erau pline de aventurile ei, de cuvintele ei strălucind de spirit, de fotografiile ei. Fusese, într-adevăr, o frumuseţe, o mare frumuseţe.

— Cucoană Mariţo, am întrebat-o glumind, ce-ţi mai face statuia?

— Aşteaptă, maică. Aşteaptă să mă culc sub ea. Am de gînd s-o las să mă mai aştepte.

— Am văzut-o acum cîteva zile. A plesnit virful umbrelei.

— Dacă te uitai mai bine, vedeai că şi poala rochiei a plesnit. Romanelli e de vină, il mascalzone! N-a lucrat în marmură curată. A cîştigat o avere cu statuia. Dom Manuel, o generoso, l-a îmbogăţit. Un adevărat rege, nu ca hîrciogii ăştia pe care i-am avut noi. Mai pretindea florentinul că e îndrăgostit de mine! Lucrează, îi spuneam, şi scoate-mi ochii bine. Pentru dragoste, îl am eu pe Dom Manuel. Am Coasta de Azur, am Parisul!... Lucra şi ofta, şi ofta, maică... Îl lăsam să ofteze.

Mi-a arătat cu degetu-i unsuros farfuria din care mînca.

— Bună varză! Gustoasă! Ţi-o recomand, dacă nu suferi cumva de stomac.

— Slavă Domnului, cucoană Mariţo, nu sufăr de nimic.

— Atunci o să trăieşti mult, să ştii. O să ajungi ca mine.

M-am înclinat şi m-am aşezat la o masă depărtată şi ascunsă în colţ, după un stîlp.

„Femeia cu umbrelă", cînd plouă, rămînea nemişcată în ploaie. Şi în arşiţa soarelui rămînea nemişcată, „Femeia cu umbrelă". Şi sub lumina albastră a stelelor. Şi sub fumuriul lunii rămînea nemişcată, „Femeia cu umbrelă" cioplită în marmură de mîna meşterului... Modelul... Modelul înfuleca varză...

În capătul coridorului, după ce m-am depărtat de bust, mi-au căzut privirile pe un tablou-fotografie. Dacă n-aş fi văzut alevea altădată, la noi la Omida, ceva asemănător, pe boier Noti de la Saiele, aş fi tresărit. N-am tresărit. Am privit lung şi adînc faetonul din tabloul-fotografie. Era un faeton cum se aflau multe în ţară pe la începutul secolului: roţile, patru, cauciucate; două locuri moi în faţă pentru boieri; un scăunel pentru lacheul în uniformă, la spate. În faeton, cu joben pe cap şi cu harapnic în mînă, tolănit, Albu Dolea-Cruntul. Pe scăunel, lacheul. Caii lipseau. Faetonul alerga. Se vedea după spiţele roatelor. După spiţele roatelor se vedea. Şi după picioarele celor doisprezece oameni înhămaţi, şase de-o parte şi şase de-alta, de-a lungul oiştei. Ţăranii, ca toţi ţăranii din vremea aceea, desculţi, cu cămăşile rupte, cu căciulile tocite pe cap. Şi aici am citit inscripţia scrisă de un priceput caligraf: „Boierul Albu a restaurat biserica din Dolea ridicată de slăviţii săi înaintaşi. Recunoscători, ţăranii îl aduc la oraş. La faeton s-au înhămat singuri, din dragoste şi respect pentru moşierul şi stăpînul lor".

— Te uiţi la fotografie? m-a întrebat tovarăşul Buşulenga. Interesantă. Neveste-mi nu-i venea să creadă. Am adus-o şi i-am arătat-o! Interesantă... Interesantă...

— Da, — i-am răspuns — interesantă...

— Să-ţi prezint pe doctorul nostru, tovarăşul Darvari, porecilit Măcelarul. Are mînă bună, însă cam grea.

Un bărbat încă tînăr, cu mustăcioară, mi-a întins mîna.

— Doctor Darvari, Olimpiu Darvari.

Oroş încerca să se scuture de ploaie. Doctorul s-a depărtat grăbit, s-a dus să-l examineze pe Ţigănuş.

— Pot să plec? — ne-a întrebat Buşulenga. N-aş vrea să fiu aşteptat. Nevastă-mea... nu-mi îngăduie să întîrzii.

— Nu e nevoie să te scuzi, tovarăşe prefect.

— Vedeţi,... avem dificultăţi cu nevestele. Nu înţeleg ritmul nostru nou de muncă. Nu pricep activitatea noastră, nouă... Cu vechiul au rămas. Greu, greu să le scoţi dintr-ale lor. Şi astă seară, nu ştiu cum s-a nimerit, ni s-au anunţat şi mosafiri. Vă urez noapte bună... Sănătate tovarăşului Ţigănuş.

Oroş a tăcut. Am răspuns eu.

— Noapte bună.

Şi l-am întrebat pe tovarăşul Oroş:

— De ce aţi întîrziat atît? Prefectul?

— Nu, doctorul. Am mobilizat tot activul de partid pînă l-am descoperit. Ce oraş Teliu! Ce oraş!

SÎNT AMARE

Am dat peste doctor la Tîrnavu, la ferma de lîngă rîu. Era înfierbîntat. Abia l-am smuls de la masa de joc. Altfel, chirurg priceput. Ne poartă pică: „Dacă nu veneați la putere dumneavoastră, comuniștii, făceam carieră strălucită. Ajungeam profesor", — mi-a spus de cîteva ori.

Doctorul Darvari ne-a chemat:

— Să-l vedeți pe domnul Țigănuș. Să vă sfătuiți cu dumnealui.

L-am găsit întins pe masa de operație. Piciorul, dezgolit pînă sus, era vînăt. Cît buturuga genunchiul.

— Spune că trebuie să mi-l reteze. N-are altă soluție.

— Cam disperată soluție. — a spus tovarășul Oroș.

— N-am încotro. Cu cît întîrziem cu atît se agravează starea pacientului.

I-am aprins lui Țigănuș o țigară. A tras un fum. A stins-o, strîngînd-o între degete.

— Gata, doctore. Măcelărește-mă.

— Cu artă, a spus doctorul.

Țigănuș a oftat.

— Îmi plăcea să dansez. Și logodnicii mele îi plăcea cum o dansam.

— Pentru dans, găsește ea altul,... tovarășe, a spus doctorul.

Ne-am retras. L-am lăsat pe Țigănuș în grija doctorului.

— Crezi că nu se putea evita amputarea?

— Eu știu? Nu știu, tovarășe Oroș.

Ne gîndeam la tovarășul Țigănuș. Ne mai gîndeam însă și la altceva.

— Mîine va fi necesar totuși să mă duc la Gorna, mi-a spus tovarășul Oroș. Tovarășul Beba, după plecarea noastră a luat măsuri și a restabilit legătura. A comunicat la județeană că morții au fost găsiți în pădure jefuiți de haine și de bani. Tîlharii i-au lăsat numai în izmene.

— Și la Gorna?

— La Gorna au atacat noaptea trecută primăria. L-au rănit la umăr pe tovarășul Erete. Primăriei au încercat să-i dea foc. Noroc că ploua.

— Tot a fost bună și ploaia la ceva.

— Dumneata să fei mașina prefectului și să pleci în jos, la Izvoare.

— Mai curînd m-aș duce la Temeiu.

— Nu sînt de părere să calci în Temeiu, chiar dacă ai fi însoțit de gărzi înarmate. Te omoară. Ne ajunge că i-au lovit pe Țigănuș și pe Erete.

În timp ce vorbeam, a intrat în sală un bărbat înalt, blond, cu mustața galbenă și cu ochelari negri. Purta pe umeri o largă și lucioasă manta de ploaie. Pe cap șapcă purta. Șapcă neagră, dată ușor pe ceafă, ca să poată vedea mai bine pe sub cozorocul rotund. În urma omului cu șapcă, mergea sfios, cu căciula în mînă, tovarășul Liescu, de la județeană. I-a spus noului sosit:

— Tovarășii pe care-i cauți.

Omul cu șapca s-a apropiat de noi. Fără să ne dea bună-seara, și fără să scoată șapca și ochelarii și nici măcar mănușile, i-a întins mîna tovarășului Licu Oroș. Pe mine s-a făcut că nu mă vede.

— Bărbuță, de la Centru. Mosorel Bărbuță.

— Îmi pare bine, a răspuns tovarășul Oroș și i-a luat mîna înmănușată. Bărbuță i-a scuturat-o de parcă ar fi vrut să i-o smulgă din umăr.

— Să ne strîngem mîna tare,... muncitorește, ca vechi și buni tovarăși ce sîntem.

Tovarășul Oroș m-a prezentat tovarășului... Bărbuță mi-a întins un deget. S-a întors iar către Oroș.

— N-am putea să găsim pe aici undeva o odaie? Să ținem o ședință între patru ochi. Aduc instrucțiuni... De la Centru.

— De ce între patru ochi?

Omul cu șapca a răspuns:

— S-ar putea ține și între șase. Dacă dorești...

Din sală a apărut un băiețandru în halat alb.

— Domnul doctor și-a adus aminte că v-a lăsat să așteptați rezultatul aici. Cere scuze pentru uitare. Vă roagă să poftiți în biroul domniei-sale.

— Nu face nimic, a răspuns Oroș. Bine că și-a adus aminte acum. Și adăugă: cum merge operația?

—N-a început încă. Acum se procedează la adormire.

Pe pereții biroului se aflau spînzurate patru mari portrete-fotografii, mărite într-un atelier primitiv și prinse în rame aurite. Fiecare dintre oamenii înfățișați în fotografii era fasonat la chip și purta îmbrăcămintea epocii în care trăise.

— Cei patru medici care au fost șefii spitalului înainte de primul război mondial, — ne-a lămurit sanitarul.

Rămași între noi, ne-am dezbrăcat de mantale. Le-am pus în cuier. Bărbuță ne-a îndemnat să luăm loc pe scaune. Am luat.

— M-a trimis special tovarășul... De la Interne...

Rosti un nume mare. Continuă:

— A primit rapoarte multe. Nu e mulțumit. E chiar îngrijorat. Moi, sin' ți moi. M-a chemat pe mine și mi-a ordonat:

— Tovarășe Bărbuță, te duci la Teliu și le viri tovarășilor cîte un ardei roș sub coadă. Să se miște, tovarășe dragă, să se miște. Au adormit acolo. Nu se mișcă cum trebuie prin județ. N-au lipit destule afișe pe garduri. N-au răspîndit destul de bine broșurile. Gazetele nu le-au distribuit la timp. E o harababură la Teliu ce nu s-a mai pomenit. Și mai ales, dragă tovarășe Bărbuță, tovarășii de la Teliu nu au strîns șurubul. Frate dragă, nu se prieep să stringă șurubul. Tovarășul Bușulenga se plînge în fiecare zi de Oroș. Tu ești Oroș, nu? Că nu-l lasă să scoată untul din oameni. Da, da, să scoată untul din oameni.

Tovarășul Licu Oroș îl întrerupse:

— Șurubul... Să stringem șurubul... Dar Partidul... Comitetul Central...

Mosorel barbuță se supără. Nu-l lăsă să-și ducă fraza pînă la capăt. Își mușcă mustața și-și înfipse ochelarii negri în ochii limpezi, dar obosiți de nesomn ai lui Oroș:

— Dar tovarășul... Și iar rosti numele mare... Tovarășul de la Interne ce este? Nu e Partid? Nu e Comitet Central?

Oroș spuse:

— Nu discutăm această problemă acum, aici.

Omul vorbi încă un ceas. Din cînd în cînd se ciupea de mustățile scurte și galbene. Îi priveam ochii spălăciți — lături de pește — în rarele clipe în care își scotea ochelarii negri și îi ștergea cu batista albă, de mătase. Vorbi mult și ne spuse destule. Cu care dintre „șefi" a luat masa, cîte nădejdi își puneau cei ce-l trimiseseră în ajutorul pe care urma să-i dea ei în desfășurarea și reușita campaniei. Cînd osteni vorbind, încheie:

— Curaj deci, tovarăși. curaj. Sînt cu voi. Acum m-a cam pălit oboseala. Mă duc să iau masa. La prefect. I s-a telefonat, prin Interne, din București. De dormit, o să dorm tot la prefect. Știți... de la Centru... Nu pot să dorm oriunde. Un om ca mine trebuie să fie bine păzit.

— Ai venit cu trenul? l-a întrebat Oroș.

— Cum să viu cu trenul? Se poate? Cu mașina. Mă așteaptă la poartă.

Ne despărțirăm. Din nou strînse mîna lui Oroș tare,... muncitorește. Din nou mi-a întins un singur deget. Răsuflarăm ușurați.

— Cum îți place? mă întreabă tovarășul Oroș.

— Îmi place. Grozav de mult îmi place.

— Îl cunoști?

— Și la chip și după nume.

— De mult?

— De multișor. A intrat în partid acum doi ani.

— Repede urcă treptele!...

— S-a căsătorit acum un an cu tovarășa Ozana Coman.

— Bună tovarășă, a spus Oroș. Am fost cu ea odată într-un proces. Pe tovarășul Coman l-au împușcat în cîmp. Între tribunal și Văcărești.

— De șapte-opt luni activează la un sector în Capitală. L-am văzut pe la ședințe. Cam guraliv. De dragul tovarășei Ozana, tovarășii mai închid ochii. Altfel, se agită. Se viră. Greu să scapi de el.

Tovarășul Oroș a rostit:

— Se agită... Se viră... Muncitorește... Te-ai uitat la mîinile lui?

— M-am uitat.

— N-a ținut în viața lui în mînă o unealtă. Dar nu asta e important.

— Cînta la un restaurant. În orchestră. Flautist.

— Din nefericire nu putem fabrica oameni. Am ieșit puțini din ilegalitate. Au avut grijă...foștii... să ne rărească rîndurile... Din cei care s-au apropiat de noi i-am ales pe unii. I-am trecut prin ciur. Cîți nu s-or pierde pe drum, o să-i treacă Partidul prin sită deasă. Pînă atunci... N-avem ce face...

A bătut discret în ușă și a intrat la noi doctorul Darvari. Părea sleit. Își scoase halatul. La privirile noastre pline de întrebare, ne-a spus:

— I-am amputat piciorul deasupra genunchiului. Sper să nu se iveaască în noaptea asta complicații. Peste patru-cinci ore îl puteți vedea. Peste șase ore reviu și eu... Acum mă duc să mă recreez. Și... să-mi sfîrșesc și partida.

— Și ploaia? Pleci prin ploaie?

— I-am telefonat prefectului. Mi-a trimis mașina. Mai tîrziu vine și dumnealui cu tovarășa la Tîrnavu. Aduc încă un partener.

— Prefectul joacă? întrebă Oroș.

— Joacă și cîștigă. De ce să nu joace? E oprit?

— Nu e oprit, a spus tovarășul Oroș.

— Omul trebuie să se mai și distreze.

A trecut greu timpul pe care îl mai aveam de așteptat.

— Te bate gîndul să te duci mîine la Dolea?

— Aș dori. Aș vrea să trec prin Dolea. Și apoi să stau puțin de vorbă cu oamenii din Blajini. Către seară am să fiu la Temeiu.

— Ți-am mai spus: să nu te virî singur în cuibul viespelor.

— Țin negreșit să stau de vorbă cu oamenii din Temeiu.

— Dacă îți negreșit... Să ne mai gîndim. Se spune că noaptea aduce sfaturi bune. Să treacă noaptea.

Ploaia zuruia pe acoperișul de olane roșcate al spitalului. Suna în ferestrele largi și înalte. Burlanele șușuiau. Vîntul, repezit în crengile arborilor, vula.

Priveam portretele din perete: „Dr. I. Culoglu" — chip uscățiv. Ochii sașii. Barbă și mustăți ca Alexandru Cuza. Pe nas, ochelari. Decedat 1902... „Dr. A. Maimarol" — barbă lungă... lungă. Nas borcănat. Mustăți rare. Decedat 1906... „Dr. D. Georgian-Bălan" — chelie. Ras. Mustățile subțiri, cu vîrfurile ascuțite în sus. Decedat 1912. „Dr. Justin Xantu" — fălci mari. Ochelari groși, prinși după ureche. Barba lipsă. Lipsă mustățile. Decedat 1918.

— Pe cei care au condus spitalul după 1918 nu i-au atîrnat încă pe pereți.

— Poate că au fost prea mulți, a spus tovarășul Oroș.

— Oameni! Oameni care au fost... Cine mai știe de ei? Le-au rămas portretele lugubre, în această odaie de spital.

— De pe urma celor mai mulți nu rămîne nici măcar atît...

Mă rodea curiozitatea. L-am întrebat.

— Despre boierul acela, Cruntul, dumneata știi ceva?

— Mi s-au povestit unele lucruri acum doi ani, cînd am fost luat din Maramureș, unde îmi am obîrșia, și mi s-a dat muncă aici, la Teliu. Dolea, — neam vechi, cu hrisoave de la Rareș. La Dolea să vezi case boierești!... Pridvoare. Paraclis... Om bisericos a fost. Schitul Molift e ctitoria lui. Biserica din Dolea, ctitoria strămbunilor. Cînd venea la Teliu, îi plăcea să-și facă intrarea în oraș, cum l-ai văzut în fotografia de pe sală, în faetonul tras de oameni. La 1907 țăranii au încercat să-i ardă curtea. Albu Dolea, cu fiul său și cu cîteva slugi, l-au ținut pe răsculați la respect cu focuri de armă. Țăranii n-au izbutit să-i ardă decît hambarele de la conacul din cîmp. A venit la Teliu armata. Albu Dolea-Cruntul a spînzurat de nuci din grădină cîțiva. Pe alții i-a urmărit pe cîmp și i-a împușcat. A murit de bătrînețe. Pe fiul său însă... la un an după răscoale l-a adus calul spintecat și legat în șea. Albu Dolea l-a îngropat și i-a ridicat statuie pe mormînt. La picioarele statuii, pe soclu, un grup de țărani. Zîmbesc țăranii și-i întind tînărului spice de grîu și flori...

— Puteți să veniți să-l vedeți pe tovarășul Țigănuș, ne-a anunțat o soră. Vă rugăm să nu-l obosiți cu vorba.

Ne-a condus într-o odaie. Tovarășul Țigănuș ne aștepta întins pe pat, acoperit cu o pătură cenușie.

— Aș vrea să-mi aprindeți o țigară.

Sora s-a opus.

— Încă nu.

Tovarășul Țigănuș a dat din cap și a șoptit:

— Mă rog. Dacă nu e voie, nu e voie!

I-am prins mîna. A crezut că vreau să-i încerc pulsul.

— Inima? Nici o grijă, tovarăși. Nu mă lasă ea, inima, tocmai acum. Tocmai acum...

Pe drum, pe cînd mergeam către sediul județenei, tovarășul Oroș a spus:

— Bagi de seamă? Ploaia s-a rărît. Pînă mîine dimineață se risipesc norii.

— O să vedem iarăși fața soarelui.

— Ar fi bine.

De gardul clădirii în care se afla sediul județenei, erau legați șapte cai flocoși, mărunți, plini de noroi.

— Ginjii, a spus tovarășul Oroș. Au venit Ginjii.

Înăuntru, șapte Ginji. Ciuciți pe lîngă pereți, uzi leoarcă, așteptau. Se ridicară în picioare cînd intrarăm. Îi salutarăm. Ne răspunseră, înclinînd ușor capul.

— Necazuri mari, tovarășe Oroș — spuse un Ginj blond.

— Poate nu chiar atît de mari cum îi place lui frate-meu să creadă — rosti un Ginj smead.

— S-ar putea ca din necazurile acestea să avem pînă la urmă și o bucurie, — adăugă cel mai negricios dintre Ginji.

Li făcură semn lui Oroș că-i stînjenesc. Spusei:

— Sînt frînt de osteneală. Mă duc în odaia de oaspeți să mă odihnesc.

Îmi urară noapte bună. Le mulțumii și le întorsei urarea.

Caldă, odaia de oaspeți mă cîștigă: patru paturi militare așezate la rînd, acoperite cu pături. Nici urmă de perne. Nici urmă de căpătîi. Îmi scosei mantaua de piele în care umblasem toată vremea. O atîrnai în cuier. Spînzurai și căciula roșcată din care nu mai ieșea umezeala. Bocancii îi pusei lîngă Godin-ul fierbinte în care mai pilpîiau două-trei spărturi de lemne. Mă grăbii și stinsei lumina. Mă acoperii cu una din pături. N-avusei timp să mă mai gîndesc la nimic. În somnolența în care căzui repede, probabil sub impresia cu care plecasem de la spital, mi se păru că mi-am pierdut picioarele, că mi le-a retezat doctorul Darvari. Mă speriai. Nu avui curajul să întind mîna să mă pipăi, să văd dacă într-adevăr le-am pierdut sau dacă totul nu este decît o părere. Din somnolență, cu spaima în mine, lunecai de-a dreptul într-un vis limpede...

Mi se păru... Mi se păru că mă aflu la noi la Omida. Și mi se năzări că am murit. Băgai de seamă că sînt mort, și... auzii cum sînt jelit de neamuri. Auzii cum mă plînge mama: „Băiatul meu! Băiatul meu!" Dintre toate cîte mă jeleau, mă căina cel mai frumos mama.

Nu, asta nu se poate, — îmi spusei — n-are cum să mă mai jelească mama. De mult a murit. De mult. O moartă, cum să jelească?

Se opriră vaietele. Plînsul încetă. Încetară pînă și suspinele. Se uscară ochii de lacrimi. Și se înrăiră. Ochii li se înrăiră neamurilor. Și gurile li se înrăiră. Începură să se certe.

— Să cumperi tu scînduri pentru sicriu. Eu luminările o să i le cumpăr.

— Eu? Să cumpăr eu scînduri? Dar cît a trăit, ce mi-a dat mie mortul? Cu ce m-a miluit pe mine mortul?

Dură multă vreme cearta și fu destul de urîtă. Plictisit să le tot aud clorovăiala, mă ridicai, așa mort cum eram, deschisei gura și le spusei:

— Dragii mei dragi, aveți dreptate. Ce v-am dat eu vouă cît am trăit? Nimic nu v-am dat. Și nu v-am spus nici măcar o vorbă bună.

Mă ascultară cu gurile căscate. Nu se mirară. Nimeni nu se miră de nimic în vis. Unii nu se miră de nimic nici în viață. O rubedenie întrebă:

— Mortule, cu ce să te îngropăm? N-am găsit lemnele în buzunarele tale. Pe toate le-am scotocit. Le-am întors chiar pe dos. Am dat numai peste niște hîrtii mîzgălite.

— Despuiați-ma. Despuiați-mă. Împărțiți-vă hainele între voi și îngropați-mă gol. Gol am venit pe lume, gol vreau să plec din lume.

O soră spuse:

— Nu se cade. O să lăsăm pe tine cămașa și izmenele.

Le mulțumii tuturor. Mă culcai la loc. Închisei ochii. Și gura mi-o închisei. Ca să n-o mai deschid niciodată o închisei.

Mă înfășurară într-o rogojină. Mă luă unul mai voinic la spinare. Mă duseră numaidecît la cimitir. Cunoșteam drumul cimitirului. Îl cunoșteau și ei. Toți oamenii cunosc drumul cimitirului.

Înainte de a mă zvîrli neamurile în groapă, mă cădelniță de trei ori părintele Tomiță Bulbuc. Spuse chiar o rugăciune. Scurtă.

— Mai înginã o rugăciune, părinte. Să i se ierte păcatele lui frate-meu. Pe acolo pe unde a umblat, o fi făcut păcate cu duiumul.

— Îi ajunge — răspunse părintele Bulbuc, care acum era cu totul gîrbov. Și adăugă: cînd era mic, afurisitul ăsta se strîmba la mine.

Îmi adusei aminte de copilărie. De anii mei tineri îmi adusei aminte. De iubirile care mă dogoriseră și mă mistuiseră îmi adusei aminte. Și de tot zbuciumul prin care trecusem. Îmi amintii de toți și de toate. Și mă înduioșai prosteșe de propria-mi soartă. Că să nu fiu un mort dulos, vrusei să scot limba la popă, să-l supăr. Nu izbutii să mi-o mișc. Incremenisem. Și gura îmi incremenise. Vedeam tot ce se petrece în jurul meu, deși peste ochi îmi căzuseră pleoapele înghețate. Auzeam tot ce se vorbea. Auzeam chiar tot ce se șoptea, dar... nu mă puteam mișca.

Aruncară țărînă peste mine. Prin lutul gros care mă acoperea îmi văzui neamurile cum se depărtează. Auzii cum clopotele bisericuței cu sfinți fără ochi tăceau. Pentru întîia oară de cînd mă știam auzii tăcerea. Mă bucurai. Și gîndii: la primăvară o să aud cum crește deasupra mea iarba. Pînă acum n-am auzit cum crește iarba. Mai e mult pînă la primăvară. Pînă atunci o să am parte de liniște. De o liniște deplină. Deplină. Și iarăși mă bucurai. Din puțin se bucură un mort. Uneori și un viu se bucură din te miri ce!

Dar tăcerea nu ținu mult. Pămîntul se desfăcu în dreapta mea ca o ușă. Năvăli peste mine și mă înfășură lumină albă ca argintul. Și prin această lumină veni către mine tata. Tot mîhnit era, așa cum îl văzusem ultima dată. Mîinile îi erau tot albe, numai că le crescuse nițeluș unghiile. Și barba îi crescuse de parcă n-ar fi fost rasă de-o săptămînă. Se uită la mine. Se uită mult și cînd se sătură de făptura mea, mă întrebă:

— Ai venit și tu?

Tăcui. Se închină de trei ori. Deschisei ochii. Buzele începură să-mi tremure.

— Da, tată. Am venit.

Iarăși se uită lung la mine. Lung și adînc.

— Te-au îngropat desculț. Ți-au luat ghetele. Și hainele ți le-au luat.

— Nu face nimic. Aici nu e frig. Și nici ghimpi nu cred să fie pe tărîmul acesta.

Nu vedeam nici soare, nici lună. Nici stele nu vedeam. Nici focuri. Și nici măcar luminări aprinse. Totuși, lumină albă, de argint, ne lumina.

— Frigul a rămas deasupra pe pămînt. Și ghimpii tot deasupra, pe pămînt, au rămas.

Făcu semn cu capul că așa este și nu altfel. Și adăugă cîteva cuvinte, la care și eu mă gîndisem, dar nu le rostisem încă:

— Și foamea, băiete. Și foamea a rămas tot pe pămînt, deasupra.

— Da. Și foamea a rămas deasupra, pe pămînt.

— Ești trist.

— Și tu ești trist. Deși știam că aici nu se află întristare.

— Se află. Se află încă, dar... Ridică-te. Să te duc la neamuri.

M-am ridicat. Ușor ca o umbră eram. Ca o umbră. M-a luat de mînă. De gheață îl era mîna. Și mîinile mele erau de gheață. De gheață era și trupul lui. Și trupul meu era de gheață.

Pămîntul se desfăcu încă o dată în fața noastră.

Și merserăm unul lîngă altul, ținîndu-ne de mînă, învăscuți în lumina albă, de argint. Prin lumina albă, de argint, merserăm împreună. Întorsei capul o clipă. Și văzui cum, la un pas în urma noastră, cădeau perdele de întuneric.

Și merserăm. Și merserăm. Tăcuți. Și ajunserăm deodată într-o încăpere mare, largă cît lumea... O găsirăm pe mama. Părul, ca părul orzului îl avea. Cum îl știusem îi rămăsese părul. Și ochii, cum îi știusem îi avea, albaștri-verzi. Și mîinile albe... albe. Și degetele, lungi. Se uită la mine mama. Și văzui că mîinile ei nu mai au bătături. Se apropie de mine încet. Mă îmbrățișă. Mă sărută pe gură. De gheață era gura ei. Gura mea de gheață era. Nu-i auzeam suflarea. Nici ea nu-mi auzea suflarea mie. N-aveam suflare. Nu. Nici unul din noi n-avea suflare. N-avea... Dar prinsei puteri. Simții că am prins puteri. Îmi vorbi:

— După ce te-am născut, acolo pe cîmp, te-am alăptat. Doi ani te-am alăptat. Viață din viața mea ți-am dat atunci. Acum îți dau, fiul meu amar, moarte din moartea mea.

Mă înclinai adînc în fața ei. Mă înclinai adînc, cum nu mă înclinasem niciodată în fața ei, acolo, sus, deasupra. Și văzui că lîngă ea se juca, gol, un băiat micuț. Nu plîngea. Nu rîdea. Se juca. Își număra degetele. Acesta era jocul. Acesta. Unu, doi, trei, patru, cinci, șase, șapte.

— Șapte zile am trăit.

— Îl cunoști? — mă întrebă tata.

— Nu-l cunosc. Nu l-am văzut niciodată.

Copilul îmi spuse:

— N-aveai cum să mă vezi. M-am născut și am venit aici înainte ca să te fi arătat tu pe lume.

— Dar unde eram eu înainte de a mă fi ivit pe lume?

— Erai în negură. Mulți nu vin niciodată pe lume. Rămîn pentru totdeauna în negură.

— Și nu li se urăște acolo?

— Nu li se urăște. Nu știu ce e lumina. N-are cum să li se urască.

Mama spuse:

— Cîrtițele dușmănesc soarele. Neavînd cum să-l alunge de pe cer, și-au făcut singure închisori în pămînt. Cîrtițele se simt bine în adînc, în pămînt.

Frate-meu Alexe îmi spuse:

— Vine și bunicul. Tu nu l-ai văzut încă.

— Nu. Nu l-am văzut.

Mă uitai către zarea aproplată. Ieși din albiruil ei de argint și se îndreptă spre noi. Era întocmai cum mi-l închipuisem. Mi-am spus în gînd:

— Așa aș fi arătat eu la bătrînețe, dacă aș fi apucat să îmbătrînesc.

Veni și bunicul de la Cîrloman cu barba lungă și gălbuie. Și veni și cumplita bunică. Și unchiul Tone veni. Toate neamurile de sub pămînt veniră să mă vadă. Neamurile care mă cunoscuseră și neamurile care trăiseră înainte. Cu mult înainte ca eu să mă fi închegat din negură. Îi spusei tatei:

— Sînt așa de mulți. Aș vrea să le văd, tuturor chipurile. Nu pot să le văd nici măcar creștetele. Atît sînt de mulți. Atît sînt de mulți.

— Vino cu mine.

Și iar mă luă de mînă. Și iar mă dusei cu el. Ajunserăm lîngă un plop. Mi-l arătă. Era plopul din aria noastră. Plopul bătrîn.

— Parcă l-am doborît cu securile, — îi spusei. Îmi aduc bine aminte. L-am doborît cu securile, atunci cînd am căutat comcara. N-am găsit comoara căutată.

— Comoara pe care o caută omul, uneori o găsește, alteori nu o găsește.

— Plopul l-am ars. O tarnă întreagă am tot făcut foc din trunchiul lui. Din ramurile lui. Din rădăcinile lui.

— L-am ars. Pe vatră l-am ars, — îmi răspunse tata. Dar să știi: o vină din rădăcinile lui s-a întins pe sub sat pînă aici. Și a odrăslit aici. Și a răsărit aici. Și a crescut din nou. Uite ce mîndru e! Vezi-l ce înalt și ce alb e plopul!

Era alb plopul. Alb, de argint... Am tăcut. Mi-am lipit urechea de trunchiul lui. Mi-am ciulit urechea spre crenglie lui. Spre frunzele lui mi-am încordat auzul. Și acolo auzul meu era mai ascuțit decît îl avusesem deasupra, cît umblasem pe scoarța pămîntului.

— Aștepți să-i auzi frunzele sunînd?

— Da, tată. Asta aștept. Aștept să sune plopul. Aștept să-l sune frunza. Și ramurile aștept să-i sune. Și vîrful să se legene. Și să sune. Să sune.

Îmi răspunse. Cu glas trist îmi răspunse. Și eu cu auz trist îi ascultai răspunsul.

— Fiul meu amar, află, aici frunza plopului nu mai sună.

Am strigat. Cît m-a ținut glasul am strigat:

— De ce m-ai adus aici? De ce m-ai adus aici?

Mă cuprinsese frica. Pătrunsese frica înlăuntrul meu. O simțeam ca un șarpe cum se încolăcește în jurul inimii mele de gheață. Și numai șarpele fricii era fierbinte. Și această fierbințeală mă făcu să tremur și să-l întreb încă o dată pe tata:

— Spune-mi, de ce m-ai adus aici, dacă știai că plopul nu-și sună frunzele și nu-și clatină ramurile? De ce m-ai adus aici, dacă plopul nu-și clatină vîrful subțire?

Îmi spuse cu glas și mai trist:

— Suie-te-n plop. Și cînd ajungi în vîrf, uite-te de jur-împrejur cît vezi cu ochii.

Știam! Știam de cînd trăiam acolo sus, pe acoperișul lumii, că trebuie să mă urc în plop cu picioarele goale. Îi spusei tatei:

— O clipă. Să mă descalț.

— Ai uitat că ești desculț.

Uitasem. M-am cățărat sprinten. Ca o veveriță m-am cățărat sprinten pînă în vîrf. Nu m-am temut că vîrful e subțire. Nu m-am temut că vîrful se va rupe cu mine. Am ajuns în vîrf. Am potrivit creștetul meu lîngă creștetul plopului. Și vîrful subțire nu se clătină.

În toate părțile m-am uitat. Și am văzut că zarea era rotundă. Și

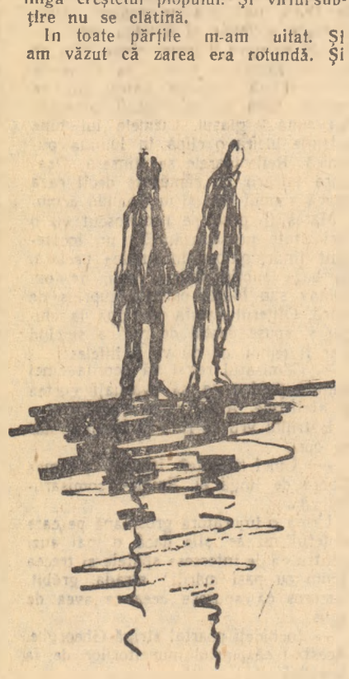

am văzut că zarea albă era. De argint alb era zarea. Și de la zare la zare, am văzut chip de om lîngă chip de om. Bălani erau unii. Oacheși erau alții. Erau și smezi. Și roșcovani erau în mulțimea aceea. Erau și mărunți. Și înalți erau. Dar toți, umbre. Umbre slabe. Și m-am gîndit: cînd au trăit acolo, deasupra, slabi erau, palizi erau, galbeni erau. Și acum, aici dedesubt, sînt slabi. Sînt palizi. Sînt galbeni. Nu le spusei nimic. Nici un cuvînt nu spusei. Iar ei tăcură. Nu-mi făcură măcar un semn. Nu se întristară. Nici nu se bucurară. Se uitară la mîine cu ochi mari. Și peste ochii lor nu cădeau pleoape. Și ochii lor rău reci și limpezi. Limpezi... Și cu acești ochi mari și limpezi și reci îndelung se uitară la mine. Și îmi aruncai privirile în jos și văzui cum lîngă trupul plopului, lîngă tata, veniseră și se așezase bunicul. Și lîngă bunicul venise și se așezase mama. Și la picioarele ei se juca, în albul argintiu, fratele meu Alexe, care trăise acolo sus, deasupra, de unde eu venisem numai cu puțin înainte, doar șapte zile.

Bunicul deschise gura și grăi. Și grăind, mă arătă cu degetul acolo unde mă aflam, în vîrful plopului:

— El este. Din neamul nostru se trage. Recunoașteți-l!

Atît a spus. Și după ce tăcu, se auzi vuiet mare. Și vuietul încetă. Și mulțimea aceea nesfîrșită pieri.

Pogorii din plop, lăsîndu-mă să lunec. Și cînd ajunsei jos, pieri și plopul. Pieri și bunicul. Și mama pieri. Rămăsei numai cu tata. Mă luă de mînă. Și iarăși îmi spuse:

— Vino.

— Vin.

Făcurăm cîțiva pași și ne oprirăm. El bătu cu piciorul în pămînt. Și se desfăcu pămîntul. Și prin deschizătură își scoase capul Ursus, cîinele nostru colțos, lătos. Îmi mirosi picioarele. Apoi mi se uită în ochi și se gudură.

Pogorîrăm trepte multe. Nu mai știu cîte. Nu le-am numărat. Poate că nici nu mai știam să număr. Poate. Într-un tîrziu ajunserăm. Aci lumina era verde. Ca iarba cîmpului în mai, verde. Și verzi erau zările. Și sub zările verzi alergau cai albaștri, cu cozi zbîrlite, cu coame zbîrlite. Caii alergau. Alergau. Și tropotul nu îi se auzea. Ne simțiră. Întoarseră capetele. Ne văzură. Și doi dintre ei veniră. Pînă lîngă noi veniră. La un pas de noi se opriră. În fața noastră se înclinară. Îngenunchiară. Purtau șei goale în spate. Încălecarăm.

— Ține-te bine de coamă, — îmi spuse tata.

Mă ținui bine de coamă. Mă aplecai de-a lungul coamei. Îmbrățișai gîtul calului cu brațele. Și deodată caii zbucniră. Alergau. Așternuți drumului alergau. Ca nălucile alergau. Și merserăm. Și merserăm. Și dintr-odată zarea se schimbă. Dintr-odată zarea deveni neagră. Și cîmpul pe care alergam se schimbă. Cîmpul pe care alergam deveni negru. Și caii se opriră. Bătură cu copitele nepotcovite în pămînt. Se deschise pămîntul. Ieșiră patru oameni. Și toți patru, goi erau. Desculți erau. Grași erau. Și fiecare dintre ei ținea în mînă un bulgăre mare de pămînt. Și fiecare dintre ei ducea bulgărul de pămînt la gură. Și fiecare dintre ei mușca din bulgărele de pămînt adînc. Apoi fiecare dintre ei mestecă pămîntul în fălcile mari. Apoi fiecare dintre ei, cu opintiri grele, înghițea pămîntul mestecat. Și iarăși mușcau din pămînt. Și iarăși mestecau pămîntul în gură. Și iarăși îl înghițeau.

Îi privii. Îi privi și tata. Îi priviră și caii. Tata se întoarse spre mine:

— Îi cunoști?

Și eu le spusei pe rînd numele. Și pe cînd le spuneam numele, îl arătam pe fiecare cu degetul.

— Boier Gogu.

Boier Noti.

Boier State.

Boier Pienaru.

— Nu i-ai uitat.

— Cum vezi, nu i-am uitat. Dar nu-l văd aici pe boier Jim.

— Acela încă nu a venit între noi.

Caii se întoarseră și alergară. Se așternură drumului și alergară. Ca nălucile alergară.

— Încotro mă duci, tată?

Vru să-mi răspundă. N-apucă să-mi răspundă...

Auzii ușa scîrțîind. O mînă răsuci butonul. Ca o apă galbenă năvăli peste mine lumina. Deschisei ochii. Mă scuturat de vis. Mă mișcai și-l văzui pe tovarășul Licu Oroș. Mă întrebă:

— Dormeai?

— Dormeam. Și visam. Îmi pare așa de rău că m-ai trezit. Aș fi vrut să aflu cum avea să se sfîrșească visul.

— Să nu-ți pară rău. Visul era frumos?

— Frumos.

— Dacă-l visai pînă la capăt poate că sfîrșea urît. Așa, îți închipui cum vrei sfîrșitul.

— Sînt lipsit de închipuire.

— Ți se pare, îmi spuse tovarășul Oroș.

Și mă îndemnă să nu mai lenevesc.

— Astăzi avem multe de făcut.

Am sărit din pat. M-am spălat. Într-o oglindă atîrnată în perete, mi-am ras barba. Și am văzut pentru întîia oară că-mi răsăriseră în ea și fire albe. Apoi m-am îmbrăcat. Mi se uscase căciula roșcată. Bocancii mi se uscaseră. Și mantaua de piele mi se uscase. M-am apucat s-o șterg de noroiul de care era plină. Și noroiul se uscase. Se fărîma. În firișoare de praf se fărîma.

În odaie era frig. L-am întrebat pe tovarășul Licu Oroș:

— Ce se aude cu Ginjii? Au plecat?

— Acum un ceas. Toți șapte.

— Ceva noutăți?

— Una singură.

— Care?

— Pe drumul care duce către schitul Molift, au dat peste Minotar Harpalete.

— Ce-o să se mai bucure Lurica.

Și o imitai, glumind, pe Zambila: „Lurica noastră. Fata noastră. Mireasa noastră. Nenorocita noastră".

Tovarășul Oroș spuse:

— Nenorocita noastră! Se potrivește. Acum se potrivește. Ginjii l-au găsit pe Minotar Harpalete împușcat în ceafă de la un pas. Împușcat în ceafă și aruncat în marginea drumului.

Zaharia Stancu

Ilustrații de FLORICA CORDESCU

NOTE

O „erată" care nu va putea întîrzia

Nu ne îndoim cîtuşi de puţin că, din respect pentru cititorii săi, revista „Teatrul" va face să apară în proximul ei număr următoarea „erată" la articolul „Tendinţe în dramaturgia americană", publicat de Mircea Alexandrescu în caietul recent apărut, pe februarie 1958, al acestei publicaţii :

1. Piesele „Waterloo Bridge" („Podul Waterloo") şi „Idiot's Delight" („Plăcerea nebunilor") nu aparţin lui Sherwood Anderson, ci lui Robert Emmet Sherwood.

2. Piesa „Family Portrait" („Portret de familie") nu este numai a lui William Joyce Cowen, ci a fost scrisă de către acesta în colaborare cu Lenore Coffee; sus-numita lucrare nici pe departe nu „îşi propune să ilustreze urmările dezastruoase ale războiului asupra individului", ci este pur şi simplu un „portret" al ultimilor trei ani ai vieţii lui Iisus.

3. Nu „viaţa periferiilor este puternic redată" de către John Steinbeck în „Of Mice and Men" („Oameni şi şoareci"), ci aceea a muncitorilor agricoli flotanţi („itinerant ranch laborers").

4. Nu „nedreptăţile sociale sînt abordate de Tennessee Williams în „A Streetcar Named Desire" („Un tramvai numit dorinţă"), ci tema iluziilor romantice care o determină pe Blanche du Bois să respingă realităţile vieţii şi să se izoleze în turnul propriei ei imaginaţii.

5. Piesa „Stevedore" („Docherul") nu este semnată numai de George Sklar, ci şi de către Paul Peters; negrul Lonnie, personajul central al acestei drame, nu este „bănuit că a violat o albă", ci este numai pe nedrept acuzat în acest sens de către autorităţile poliţieneşti, perfect conştiente că el este complet nevinovat, dar încercînd să scape în acest fel de un incomod agitator sindical; acelaşi Lonnie nu este nici „omorît pe loc" la începutul piesei, nici „linşat", ci moare de abia în ultima scenă, ucis de un glonte în cursul unei înversunate lupte cu bandele de huligani asmuţite de patroni.

6. Nici „Seven Years Itch" („Şapte ani de mîncărime") de George Axelrod, nici „Bus Stop" („Halta") de William Inge nu sînt axate pe „o aventură amoroasă" între un tînăr de abia ieşit de pe băncile şcolii şi o seducătoare gîrl : în „Seven Years Itch" eroul este respectabilul subdirector al unei edituri („publisher's assistant"), căsătorit de şapte ani, iar în „Bus Stop", Bo Decker este un cowboy din Montana care „a muncit jumătate din viaţa lui" pentru a cîştiga banii cu care să-şi înjghebat actuala-i fermă.

7. Nici Tennessee Williams, nici Clifford Odets n-au făcut vreodată „apologia aspectelor negative ale societăţii", ci au fost în permanenţă critici cei mai acerbi ai acestor aspecte.

8. Numai aceleiaşi penibile lipse de informaţie, dublate de o rară cutezanţă, a lui Mircea Alexandrescu (şi nu altor cauze) i se datoreşte faptul că această analiză care se pretinde atît de „largă şi mai în profunzime a fenomenului teatral din S.U.A." ignorează complet tocmai pe acei valoroşi dramaturgi americani care — prin ataşamentul lor total şi nicidecum dezminţit faţă de clasa muncitoare — sînt pentru noi cei mai importanţi şi ne sînt cei mai dragi : Albert Maltz, John Howard Lawson, John Wexley, Barrie Stavis.

Alf Adania

Amintirea lui Barbu Lăzăreanu

Se împlineşte un an de cînd a murit Barbu Lăzăreanu. Prin întreaga sa muncă de o viaţă, bibliotecarul, cititorul pasionat, ziaristul de atitudine, culegătorul cîntecelor poporului, a voit să arunce o lumină care să se vadă departe şi să arate drumul cel bun mulţimilor.

Şi-a ales de tînăr drumul, un drum plin de suferinţă, greu dar adevărat, drumul mulţimilor care lucrează şi biruiesc, drumul socialismului, drum pe care nu l-a părăsit niciodată în chinuita sa viaţă. Şi regimul burghezo-moşieresc nu l-a iertat şi s-a grăbit să dea hunului îndărătnic nesfîrşita gamă a şicanelor şi suferinţelor pe care le risipea cu alţii dărnicie,

Tînărul mic de stat, dar cu suflet mare, a fost expulzat. A fost expulzat pentru că luase partea, pentru că simţise cu mîlie de ţărani împuşcaţi de cioclo în 1907.

Minte echilibrată, stăpînind-o-nsuşi-ri pe care le făcea să reiasă numai cu cea mai perfectă discreţie, el a trăit între cărţile sale, tuind din ele doar ce era mai potrivit să completeze întinsele sale cunoştinţe. Într-o lume adesea rău sfătuitoare, întreţinătoare de ambiţii şi trezitoare de uri, el a fost totdeauna prietenul celor buni, îndreptătorul celor şovăielnici, acela de la care şi cei mai răi erau siguri că pornind pe altă cale vor găsi cea mai deplină iertare şi primirea cea mai frăţească. Era în fiinţa acestui om plăpînd, cu privirea bună, cu un zîmbet fluturat şi asta simţit ironic şi cu glasul tăvălit de o veche suferinţă, ceva care-l punea la adăpost de trivialele nimicuri, şi aceasta îi crea un loc deosebit ; ca oriunde o mare onestitate stă alături de o modestie încîntătoare. Cuvintele lui, cuvintele unui om de o adevărată cultură, cu o superioară valoare etică, erau lecţii de moralâ publică. Nimic din nerăbdările, din violenţele şi nedreptăţile inerente n-au putut atinge conştiinţa înţeleptului.

Sînt oameni care pot transmite, cînd închid ochii, sufletul lor întreg instituţiei pe care au condus-o, cauzei căreia i s-au devotat. El era dintre aceia. Astfel, la dispariţia lui avem sentimentul atît de rar că nimic nu s-a schimbat în jurul nostru, nimic altceva decît bunii ochi blînzi pe care nu-i vom mai vedea niciodată şi zîmbetul trist care mîngîia toate tristeţile umane.

Ion Crişan

DIMINEAŢA

(Urmare din pag. 3)

ţi bătu cu patul armei pînă fă nesimţire, lăsîndu-i să zacă plini de sînge pe podelele ştirbe, pînă a doua zi.

Dincolo de gardul Atelierelor începură să fie aduse mai la îndemînă grămezile de pietre şi drugii de fier din hale. Se strînseră piramide de tamponae vechi din care se tăcură adăposturi înguste.

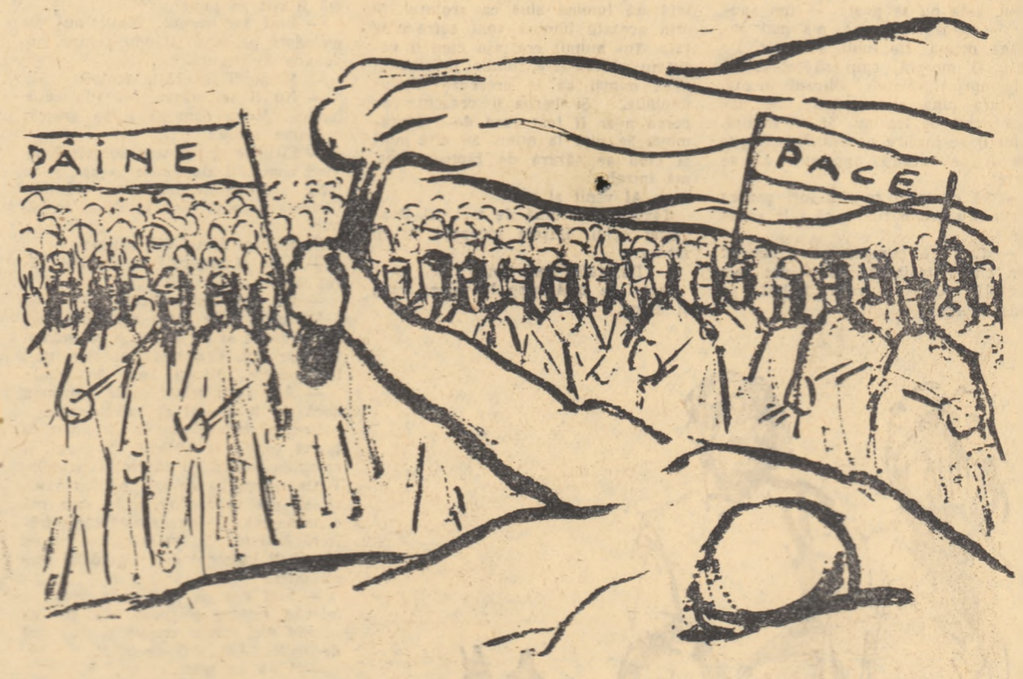

Griviţa îse golise. De departe, dinspre străzile laterale, se mai auzea murmurul celor fugăriţi. Undeva, spre Gara de Nord, claxoanau stins autocamioanele care cărau pe arestaţi.

Mareş trăsu vagonul de tramvai răsturnat în mijlocul Griviţei. Avea geamurile sparte şi scheletul de fier şi lemn se făcuse ca o armonică. Pe pietrele lucioase alunecă lumina înşelătoare a becurilor clătinate de vînt. Simţea, mai mult îşi închipuia, pînda încordată a celor din jur, aşteptarea lor în care se amesteca şi puţină spaimă. Îşi aminti vorbele lui Gheorghe: „Dacă n-ai fi venit în seara asta, aici..." Aveau dreptate să creadă orice despre ei.

Se întoarse şi privi curtea Atelierelor. Deasupra halelor nu se mai mişcau aripile albastre ale flăcărilor aparatelor de sudat. Din cazangerie nu se mai auzeau păcănăturile ritmurilor. Inima de oţel şi piatră nu mai bătea. Din stînga, de undeva, auzi din nou sirena de care uitase. Şi în stradă desluşi după aceea, nemişcarea tăcută a soldaţilor, ascuţul clinchet al armelor, mersul tîrşit al cîinelor ofiţereşti. Orele treceau prea încet. Bătrînul ar fi vrut să mai audă parcă strigătele celor care fuseseră ajunşi, să facă ceva... Nemişcarea celor din jur, pînda încordată îl obosea.

La şase de dimineaţă un trompet anunţă strîngerea rîndurilor. Era încă întuneric. Armele soldaţilor se aburiseră. O brumă uşoară, albă, acoperise tevile pistoalelor. Amorţiţi, înfriguraţi, sergenţii dădeau ultimele ordine. Camioanele pe care erau montate mitralierele se apropiară cu o mişcare încetă de gardul Atelierelor. Servanţii de deasupra îşi traseră mai bine căştile pe ochi, suflară în mîini, frecîndu-şi podul palmelor de mantăile umezite.

Mareş, Dobre şi Gheorghe se apropiară de poarta numărul 1. Erau nedormiţi, în obraz în locul paloarei obişnuite aveau pete roşii de sînge. Bătrînul îşi strînse mai bine scurta îmblănită, îşi îndesă şapca pe ochi şi le spuse celorlalţi :

— Să mă lăsaţi pe mine să vorbesc.

În timpul nopţii care trecuse, fuseseră instalate cîteva reflectoare pe care soldaţii le aprinseră. Flşia lor puternică de lumină măturâ scurt curtea părăsită, oprindu-se pe ziduri cu stăruinţă, scormonind fiecare bucată de tencuială. Acum, doi snopi argintii se încrucişaseră pe geamurile cabinei portarului de la intrarea principală a uzinei. Gheaţa care acoperise sticla subţire strălucea ca o foaie de cositor. Strada pustie fu traversată de un ofiţer care nu prea se grăbea. Avea un mers şovăitor şi liniştea celor dincolo de gard îl înspăimînta. Ştia că nu mai rămăsese nimeni în atelierele pustii şi că aproape patru mii de oameni, dacă nu mai mulţi, aşteptau să-i audă glasul. Cizmele lui bine lustruite luciră o clipă în lumina puternică. Reflectoarele se stinseră. Deasupra intrării nu rămăsese decît raza săracă a unui bec, şi mai palidă acum.

Mareş îl privi pe necunoscut cu o curiozitate neascunsă. Era un locotenent tînăr, galben în lumina neclară, cu buze subţiri foarte roşii, de om bolnav sau foarte ostenit, cuprins de febră. Ofiţerul salută cu mîna la chipiu şi spuse destul de rar ca şi cînd s-ar fi temut că nu va fi înţeles:

— Comisarul regal vă acordă cinci minute pentru ca să evacuaţi curtea şi atelierele. Altfel vom trage!

Bătrînul vru să rîdă la început, dar se opri.

— Cinci minute? izbucni pătimaş Dobre de lîngă el. Spune-i comisarului că...

Urmă o înjurătură grosolană pe care ofiţerul nu se ştie dacă o mai auzi pentru că le întorsese spatele şi trecea acum cu paşi măriţi strada, grăbit, bucuros că spusese ceea ce avea de spus.

— Închideţi poarta! strigă Gheorghe. Acesta-i răspunsul muncitorilor de la Griviţa!

Se auzi clinchetul limpede al închizătoarei metalice şi cei trei se retraseră. Cîteva secunde nu se auzi decît paşii lor pe zăpada îngheţată, apoi din întunericul curţii izbucni strigătul cunoscut al greviştilor:

— Pii-ne! Pa-ce! Mun-că!
— Mun-că! Pii-ne! Pa-ce!
— Mun-că! Pii-ne! Mun-că!

Reflectoarele încă nu se aprinseră. Cerul era întunecat. Deasupra turlelor bisericii Sfîntul Gheorghe se vedea o urmă palidă, albicioasă. Becurile străzii se mişcau încă în vînt luminînd faţadele cenuşii de peste drum.

Dobre vru să urce cele cîteva trepte ale tribunei de lîngă gard şi se întoarse. Se aplecă peste rămăşiţele unui foc în care mai jucau spuze roşii, mici flăcărui, cînd palide, cînd aprinse, luă o torţă de brad proaspăt, aşteptă să se aprindă şi, cînd lumina ei făcu un cerc de foc în jurul său, păşi hotărît spre scară. Ajunse sus, se sprijini de bara îngustă de lemn şi se întoarse spre rîndul de soldaţi care-l priveau de dincolo de barele de fier.

— Fraţilor, camarazi, spuse tare ridicînd mai bine torţa ca să i se vadă chipul slab, nebărbierit de mai multe zile. Fraţi, soldaţi, camarazi, repetă cu o grabă în care se amesteca puţină frică, aţi fost aduşi aici ca să omoriţi pe fraţii voştri care luptă pentru o pîine mai bună pentru o viaţă omenească...

Urmă o comandă scurtă, o vorbă aruncată cu mînie de un ofiţer, de undeva, din spatele zidului viu al soldaţilor şi după aceea se auzi o pîrîitură scurtă, înfundată, ca zgomotul făcut de o plesnitoare. Dobre se prăbuşi pe podelele subrede şi alunecoase. Torţa căzu lîngă el, se rostogoli puţin şi pică pe zăpadă. Se auzi urletul de mînie al celor din întuneric şi în clipa următoare mitralierele clănţăniră furios. Snopii reflectoarelor se opriră asupra acelei mulţimi surprinse care se împrăştie într-o clipă. Din ziduri căzeau bucăţi de tencuială cu un sunet sec. Gloanţele tăiate de tamponaele ruginite pocăiau într-o parte. Gheorghe strigă cît putu de tare:

— Fiecare la locul său, tovarăşi!

Înţelese într-o clipă că erau pierduţi şi că ceea ce sperase în zadar, că ofiţerii nu vor avea curajul să tragă, nu se întîmplase. Era cuprins de o ură neputincioasă pe care abia şi-o stăpînea, spunîndu-şi că tocmai acum trebuia să aibă mintea limpede. Cazangiii se culcaseră la pămînt, tîrîndu-se spre adăposturile făcute din vreme. Deasupra curţii, cerul se lumina. Un cer jos, sur, cu nori negri din care cădeau fulgi de zăpadă. Începea o nouă zi întunecată, tristă şi rece de iarnă.

Spre poarta de fier se îndreptă un grup de soldaţi. Mergeau aplecaţi în mantăile lor verzi şi căştile luceau stins în lumina dimineţii abia ivite. Mişcarea furişată fu observată de către grupul de la oţelărie. Se auzeau numai bocancii cu ţinte de fier, alunecînd pe caldarîmul îngheţat. Ajunşi în faţa gratiilor de fier, fură întîmpinaţi de o ploaie de bolovani şi bucăţi de fier. Un subofiţer fu rănit la o mînă de o rangă scurtă de oţel aruncată de ciocănari. Strigătul lui de durere se pierdu în larma care urmă. Jandarmii săreau acum gardul ocrotiţi de focul unei mitraliere lăturalnice care scotea un zgomot sacadat ca al unei maşini de cusut. După trei încercări, clănţugul de fier şi broasca împuşcată săriră într-o parte. Prin deschizătura de cărămizi îşi făcu loc prima grupă care primi în faţă o grindină de fier. Deasupra întregii curţi se abătură gloanţele curăţind locul în traiectoria lor. Greviştii stînseră focul cu picioarele şi se retraseră unul în spatele celuilalt spre intrarea primului atelier, de unde se simţea curentul halei prin care bătea vîntul.

Mareş cu o grupă acoperi cîtva timp această retragere. Avea în spate doisprezece oameni care priveau încordaţi extremitatea zidului din faţă dinspre care trebuia să vină atacul principal. Lumina tulbure a zilei de iarnă căzu dintr-odată pe cîteva trupuri rămase în zăpadă. Se auzeau gemete în apropiere dar nu se putea mişca nimeni. Soldaţii de pe camioane tot mai plimbau într-o parte şi-n alta focul reflectoarelor care lucea în geamurile cazangeriei. După vreo zece minute, bătrînul văzu baionetele armelor deasupra zidului unsuros. Se strecură pe burtă lîngă ceilalţi şi mîrîi scurt:

— Acum...

Pămîntul pe care se tîrîse era răscolit, mirosea a zgură şi în băltile negre, cu buze subţiri de gheaţă, se reflectau norii de deasupra, cîteva fîşii verzui-albastre, coclite. Într-o clipă îşi aduse aminte de o dimineaţă de pe front, cînd se tîra la fel pe o arătură proaspătă; simţi încă în nări mirosul de atunci al ierbii abia răsărite şi înjură. Cel puţin în '17 avea un sac de grenade atîrnat la şold, nu se simţea neputincios ca acum...

Soldaţii se iviseră deasupra zidului şi cei doisprezece se ridicară în picioare cu o mişcare iute, strigînd din răsputeri şi aruncînd cu şinele retezate de metal pe care le aveau în mînă. Se auziră drugii zăngănind, o cască fu turtită, cineva se prăbuşi dincolo cu un strigăt şi deodată asupra lor se abătură gloanţele trimise de o mitralieră aflată undeva în sfinga, deasupra străzii. Se desluşea un plescăit uşor, cum ar fi aruncat cineva pietricele într-o apă liniştită, doi cazangii căzură pe spate fără un cuvînt, cu o mirare furioasă în ochi, un altul vru să fugă şi să se arunce în spatele adăpostului, dar se opri o clipă căutîndu-şi şalele cu amîndouă mîinile, grăbit, speriat, pînă căzu cu faţa în jos, strigînd. Apa murdară amestecată cu puţină păcură sări într-o parte şi-i văzură faţa schimonosită de durere.

Rănitul nu spunea decît: „A-a-a-a...", dar nu-l mai ascultă nimeni. Mareş auzi din spatele său strigătul lui Gheorghe :

— Înapoi, retrageţi-vă! Aici! Aici!

În oblonul de fier care-i acoperea ţin. Griviţa, moartă toată, cu prăvăliile ei numeroase care aveau obloanele trase, rămase în urmă.

În noaptea de 16 spre 17 februarie, lucrătorii de la Crematoriul din Bucureşti avuseseră foarte mult de lucru. Şapte sau opt oameni care primiseră cîteva sute de lei în plus în schimbul tăcerii lor, arseră aproape patru sute de cadavre ale greviştilor de la Atelierele C.F.R. Lucrau în două schimburi ajutînd la transportarea morţilor. Erau nişte bărbaţi tăcuţi, cam sălbăticiţi de munca lor, gata să facă orice pentru o bucată de pîine.

Soldaţii căraseră toată „marfa", cum glumiseră doi dintre ei, într-o curte dosnică. În dimineaţa acelei ultime zile, cînd se luminase bine, şoferul maşinii cu care se făcea transportul închise pentru ultima oară uşa de metal, luă cheia şi o vîrî în buzunar. Era ostenit, scîrbit, se gîndea numai cu bucurie că după ce va termina şi drumul acela va putea să se ducă să bea o droaie sau mai multe, să se îmbete ca să uite ce-i văzuseră ochii. Bătuse în geam însoţitorilor închişi cu morţii făcînd o glumă grosolană ca toţi cei ce se îndeletniceau cu asemenea lucruri şi urcase la volan. Sticla parbrizului era aburită, motorul se răcise, îi trebuiseră vreo cinci minute ca să pornească. Cînd simţi duduitul uşor al elicei, mirosul de benzină arsă şi alunecarea roţilor, răsuflă uşurat. I se deschise poarta şi porni. Pe străzi mai patrulau grupuri de soldaţi. În faţa Depoului de revizie echipă de sebetişti încerca să ridice cu nişte macarale vagonul de tramvai răsturnat de şomeri. Blocaseră toată strada cît era de lată şi claxonă degeaba. Încercă să şi facă loc şi, în cele din urmă, resemnat, renunţă, oprind motorul, înjurînd de cîteva ori în gînd pentru că treaba asta îi mai fura un ceas bun de odihnă. Îşi aprinse o ţigară şi, ca să-i mai treacă timpul, se apucă să citească de cîteva ori afişul scris cu litere mari, roşii, lipit de capacul de tablă din coada vagonului de tramvai :

In urma cererii generale, la Teatrul Alhambra continuă marele succes :
ALHAMBRA IN CARNAVAL

Şoferul scuipă scîrbit, aruncînd ţigara :

— Ptiu! Ciinii!

Eugen Barbu

Ilustraţii de IULIAN OLARIU

Cîntul Griviţei eroice

(Urmare din pag. 1)

In Slavă eroilor Doftanei, Maria Banuş cheamă generaţiile să priveaască zidurile groaznicei închisori şi să se pătrundă de semnificaţia luptelor şi suferinţei prin care cei mai buni fii ai ţării au creat premisele pentru instaurarea vieţii noastre de azi :

Aduceţi copiii aici, ca să ştie, / Să ştie ce-i ura şi sfînta mînie... / ...Şi-n neagra teroare şi-n greul restrişti / Să ştie ce-au fost pentru noi, comuniştii...

Cu ciclul consacrat de Veronica Porumbacu lui Ilie Pintilie şi de asemeni cu poezia acesteia, anterioară ciclului, Mierla lui Ilie Pintilie, *pătrundem în interiorul Doftanei, de unde eroul luptelor de la Iaşi continuă să dinamizeze conştiinţele celor ce muncesc. Comunicarea luptătorului neînfrînt cu poporul său nu poate fi împiedicată de gratiile temniţei :*

Ce pasăre fără căluşă / e sus la Ilie în geam? / De aripi îi prinde el dorul, / nădejdea, cu ură cu tot. / Prin gratii o mierlă-şi ia zborul / şi paznici s-o prindă nu pot...

Printre producţiile mai recente ale liricii noastre se numără poezii de valoare deosebită inspirate de luptele din 1933. E vorba despre ciclul (din care au apărut deocamdată numai fragmente), Copiii cartierului *al lui Cicerone Theodorescu. Poetul care, în volumul* Un cîntec din uliţa noastră *a cîntat viaţa nouă a Căii Griviţei, în contrast cu cea din trecut* (Poveste din uliţa noastră, Pe Griviţa la noi) *creează acum, cu o măiestrie de giuvaergiu, mici poeme în care se cristalizează scene impresionante din anii cumpliţei terori burghezo-moşiereşti.* Haina cadrilată, *cu a sa poveste despre tînăra deţinută căreia „În haină cadrilată / Un tînăr îi zîmbise", face parte din această categorie. Dragostea născută în umbra închisorii în sufletul fetei are pentru ea însemnătatea luminii solare revărsate în celulă, printre gratii.*

Există toate temeiurile de a spera că apariţia întregului ciclu Copiii cartierului *va îmbogăţi substanţial literatura consacrată Griviţei Roşii, fără să epuizeze, firească, tema. Luptele din 1933 ale ceferiştilor marchează în istoria poporului romîn o etapă atît de semnificativă, că interpretarea lor artistică necesită dimensiuni şi un suflu de epopee. Cîntecele închinate Griviţei, cîte au apărut, transmit patosul eroic al evenimentului celebrat. Să nădăjduim că, într-un viitor nu prea depărtat, vor vedea lumina zilei şi alte poeme, romane, care să înveşnicească un episod pe care clasa noastră muncitoare l-a scris cu propriul sînge în cartea nemuritoare a vieţii.*

D. Micu

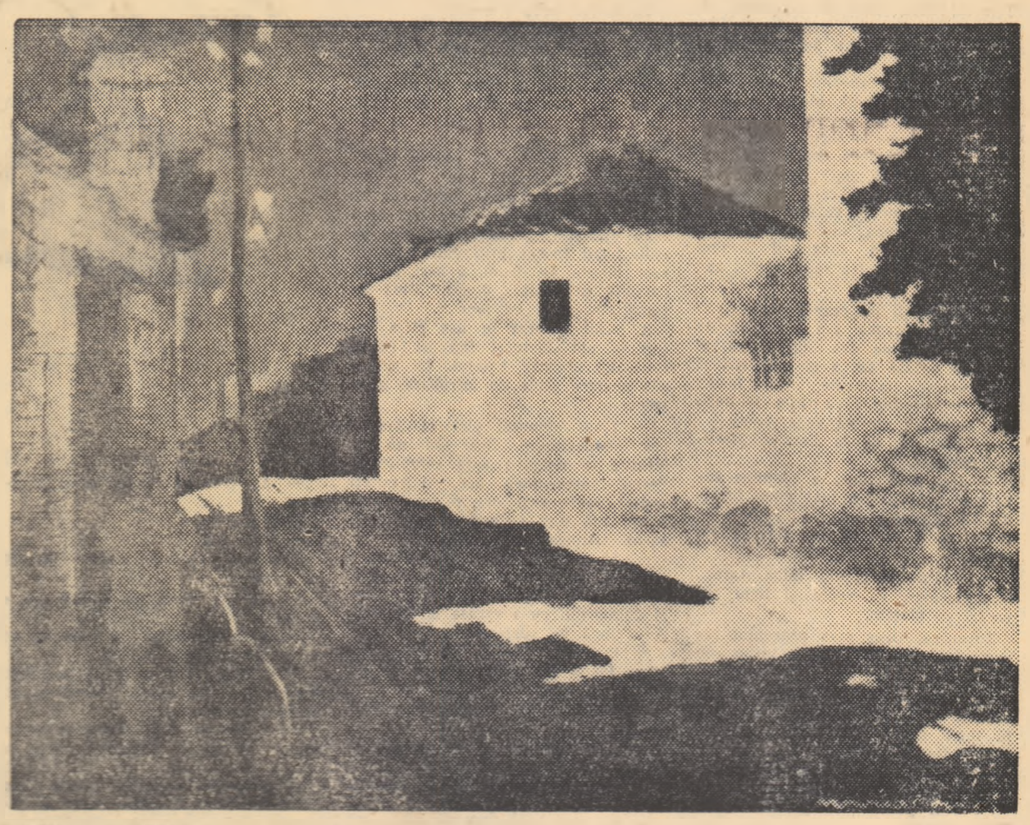

PAUL MIRACOVICI — „Stradă"

INVITAŢIE LA ACTUALITATE

(Urmare din pag. 1)

la realismul socialist, apărîndu-l de atacurile din afară dezlănţuite de duşmanii socialismului sau chiar ale prietenilor care i-au confundat principiile cu interpretarea lor dogmatică, unii dintre scriitori au combătut denaturările, pornite dintr-o mentalitate bucherească, strîmtă, schematică ca şi tendinţele de a impune o opinie teoretică, un stil, sau o modalitate artistică în detrimentul altora. Dacă, potrivit esenţei sale, realismul socialist înfruntă direct contradicţiile — arătînd rezolvarea lor, cum cere V. Em. Galan — atunci creatorul ce se reclamă de la această metodă trebuie să prezinte viaţa nefalsificat, „aşa cum este", nu „cum trebuie să fie". De aceea, cu deplin temei, Eugen Barbu avertiza : „Sînt ingustimi regretabile pe care trebuie să le denunţăm fără cruţare, pentru că altfel ne expunem la ironiile de cele mai multe ori îndreptăţite ale cititorilor pe care nimeni nu are dreptul să-i dispreţuiască într-atît încît să creadă că ei pot fi convinşi de orice foarte uşor".

Condamnînd profanarea dogmatică a unor idei sacre, scriitorii şi-au exprimat un punct de vedere categoric în privinţa tentativelor de preluare necritică a experienţelor moderniste occidentale ca şi din propria noastră literatură. Acceptînd valorificarea contribuţiei aduse de unii artişti din prima jumătate a veacului, străini şi autohtoni în direcţia pătrunderii omului şi a rafinării mijloacelor de expresie, unii şi printre ei în primul rînd Petru Dumitriu, au dezvăluit incompatibilitatea de principiu a aşa zisei sinteze dintre modernism şi realism, militînd cu demnitatea şi bunul simţ al creatorului sănătos pentru promovarea culturii naţionale, româneşti, la rangul de parte integrantă a culturii universale.

Principalul îndemn adresat de scriitori lor înşişi se referă la necesitatea reflectării actualităţii. Obiectiv care, pentru Lucia Demetrius, corespunde unei datorii sociale. A scrie despre actualitate, proclamă energic autoarea celor „Trei generaţii", este a scrie pentru protagonistul ei, pentru făuritorul socialismului : „Nu mă interesează şi nu scriu pentru acel burtăverde din mica sau marea burghezie care e duşmanul nostru pe faţă sau în ascuns. Nu pentru fostul profitor, pentru fostul şi eternul trîndav, „nedreptăţiţi" de azi, care nu merită nici compasiunea"...

Pentru noi cei puţin, nuanţa relativ nouă pe care a accentuat-o discuţia constă în conceperea actualităţii ca o categorie estetică aproape, în orice caz ca o exigenţă intrinsecă operei de artă. Năzuinţa legitimă a artistului, originalitatea, nu poate fi împlinită decît ascultînd porunca zilei noastre. Este incontestabil că în zona socialismului, şi deci şi în ţara noastră, au loc procese pe care istoria le cunoaşte numai în momentele ei de „graţie", în cursul revoluţiilor. Situaţiile în care socialismul pune omul, cerinţele sale faţă de om determină în acesta reacţii, atitudini alcătuind „un material" invidiabil pentru orice artist. Încercări teribile ale voinţei şi spiritului de sacrificiu, căderi ale celor slabi şi miopi, înălţări ale celor puternici şi clarvăzători, încrezători în viitorul omenirii, încleştări între caractere generoase şi fiinţe meschine, destine eroice alături de eşecuri lamentabile, ciocniri dramatice între comunişti şi impostori, iată ce spectacol shakespearian oferă lumea în cursa de zămislire şi pe teritoriul nostru cîndva prosteşte, aistoric. Ce scriitor conştient de sine, îndrăgostit de arta sa, nu va fi atras pînă la fascinaţie de o actualitate care pune omul înaintea unor probleme noi şi-l obligă să dea răspunsuri noi unor probleme vechi, marilor, eternelor probleme ale omului, ale vieţii şi morţii, ale libertăţii şi responsabilităţii, ale raportului dintre om şi societate, ale pasiunilor individuale şi imperativelor sociale. Citesc acum un fel de roman, o analiză fină a geloziei în „Nouvelle nouvelle revue française". Îi cer scuze autorului, dar gelozia comunistului Kyo din „La condition humaine" mi s-a părut mult mai nouă, mai originală. Aflînd de „trădarea" soţiei, ea însăşi simpatizantă, tocmai într-un moment de cumpănă, cînd urma să îndeplinească o sarcină deosebit de primejdioasă, Kyo, fără a înceta de a suferi şi încă atroce, merge în întîmpinarea riscului, alături de soţie. Kyo şi-a depăşit pasiunea.

O condiţie fundamentală în reflectarea realităţii prezente asupra căreia scriitorii au stăruit dar pe care Ion Marin Sadoveanu a formulat-o explicit, este participarea activă la durarea socialismului, la formarea conştiinţei socialiste : „...scriitorul, în orice cadru şi dimensiuni s-ar manifesta, nu este cu adevărat scriitor şi artist decît dacă trăieşte în această permanentă preocupare. În care simţirea, cunoaşterea şi mai ales gîndirea sînt în neîncetată elaborare". Deseori se exprimă şi la noi speranţa într-o nouă Renaştere. Dar artiştii Renaşterii, cu toţi individualismul, cu toată setea lor de afirmare, n-au despărţit în conştiinţa lor omul public de cel privat, cetăţeanul de creator..

Literatura nouă şi-a spus cuvîntul faţă de trecut într-un mod care l-a făcut pe Petru Dumitriu să vorbească de existenţa unei şcoli noi a romanului românesc. Într-adevăr numeroase elemente pledează pentru recunoaşterea originalităţii lui G. Călinescu, Zaharia Stancu, Petru Dumitriu, Marin Preda, Eugen Barbu. Literatura nouă se află însă acum în faţa celei mai seducătoare perspective : reflectarea actualităţii, fixarea tipului omului contemporan. Marile dificultăţi subiective şi obiective aflate în calea atingerii ţintei nu pot dezamăgi decît pe improvizaţi. Artistul convins le asaltează. După doi trei ani de şovăieli, confuzii, tatonări, tinerii cei mai tineri scriu. Titus Popovici va apare în curînd cu un roman al anilor 1945-46. Generaţia matură a trecut recent la ascultarea chemărilor noului. Petru Dumitriu a început seria „Biografiilor contemporane", Marin Preda scrie la un roman al colectivizării („Adam Fîntînă"), iar Zaharia Stancu continuă sub ochii dvs. „Desculţ" cu... sfîrşitul ciclului, aducîndu-l pe Darie astăzi. Avem motive să credem că impasul relativ a fost depăşit şi că ne îndreptăm spre o nouă etapă a avîntului actualităţii în literatură, a realismului socialist.

Mihail Petroveanu

AM INTRAT ÎN IARNĂ

(Din ciclul „1958")

Am bătut la porțile iernii
stringînd în pumni fulgerul sincrofazotronului
și mi s-au deschis porțile.
Mi-am dezbrăcat pelerina de curcubeu a ploilor
și învesmîntat în maturitatea mea gravă și sobră
am deschis îndrăznet
porțile albe ale nöii geneze.
Și-am intrat în iarnă
eu — lumină și umbră,
eu — om și demiurg,
cu strigătul victorios al tăcerilor
și al uraganelor descătușate,
cu toate amintirile
și cu toate visele ce nu s-au uscat încă pe pleoape.
Am intrat în iarnă
și am adus în ritmul mișcărilor mele
scrîșnetul planetelor noi rotindu-se în jurul axelor,
vuietul oceanelor de gheață
despicate de corăbii atomice,
traiectoria albastră a rachetelor
reducînd mereu volta orizontului
între mine și infinit.
Am intrat în iarnă
cu fruntea acoperită de pulberea stelelor,
cu tăpîle singerate de pietre și uphi
și cu umerii apăsați dureros de greutatea
cerului de stronțiu.
Am intrat în iarnă
și am strigat
TUTUROR, TUTUROR, TUTUROR,
cel mai firesc și matur cuvînt:
PACE.

. . . . . .

Am intrat în iarnă
cu albul crizantemelor
dezlipindu-mi retina din rugina străzilor
și tot mai virtos gleznele din glodul preistoriei
eu — uran dezlănțuit în primul ciclotron
al țării
și eu — monument al răbdării
în cozile mute pentru focul căminului.
Am intrat în iarnă
molipsit de nopți albe,
discuții despre viața altor planete
și despărțirile între cei ce-au fost iubiți,
mai molipsitoare decît gripa asiatică.
Am intrat în iarnă
cu inima ciurulită de gloanțe în Alger

Început de gerar, 1958.

udînd cu sîngele meu alfabetele arzînde ale lumii
dar topind cu el metalul secular al dumnezeilor.
Am intrat în iarnă
teluric și cosmic
— pentru prima oară
atît de teluric și atît de cosmic —
și la răscrucile vînturilor și ale emisferelor,
cu vuietul asurzitor al tuturor meridianelor
trecînd glasul celor 64 de partide
arc voltaic
prin continente, ere,
și prin toate paralelele inimii,
vesteo,
eu, — 900.000.000 —
TUTUROR, TUTUROR, TUTUROR
ofensiva păcii.

. . . . . .

Am intrat în iarnă
cu soarele de brat,
cu toate amintirile,
cu toate visele ce nu s-au uscat încă pe pleoape,
cu pleoși despletiți peste gheața lacurilor,
cu tipătul păsărilor și al ploilor,
dînd glas viorilor albastre
și mineralelor adormite de milenii.
Am intrat în iarnă
cu plantele și vesh deschizînd sorcovul anotimpurilor,
cu orase și rîuri,
cu îndoieli de codri,
cu nopți,
cu oceane,
cu volume de poezii nescrise,
cu cicatricile trecutului,
și anii ce vor veni.
Am intrat în iarnă
cu tăcerea neliniștită a noilor născuți
și strigătul morților ce s-au stins la picioare.
Am intrat în iarnă
cu toate imaginile
care au trecut vreodată — fier înroșit —
prin inima mea,
cu tot ce am fost
dar mai presus cu tot ce voi fi.
Cred în tine laureat al maturității
și al așteptărilor mai mari ca oricînd.
Te văd ghiocel alb ascuns sub troiene
Te văd.
Vei izbucni!

Toma George Maiorescu

GREVA (1933)

Tăceri stridente, trotuarele înghețate,
rebele,
își amintesc pașii din ele.

Bluze-albastre, bluze-nsingerate, se scurg
în cenușa rămasă în amurg
fluturîndu-și tăcut
aurorele.

Monezi cad din turn orele
pe acoperișele sticloase, urmînd cenușie
strada pustie
piața pustie,
și roșii descresc și iar cresc, și se-aprind
semnele vremii venind.

...Se surpă schelării și cad
aiurea, cu trosnet de brad
zidurile rămase departe
își răvășesc în tine, ferestrele sparte.

La răstimpuri
liniile se despletesc și curg
cu tăcerile grele-n amurg.

La răstimpuri,
vîntul rece și moale
frunze de aer zvîrle pe trotuare.

La răstimpuri, cu sunet de lanțuri
copacii-și lovesc crengile goale
peste caldarîme,
peste canale,
peste sîngele negru din șanțuri.

Privirea ruptă de pleoape, către ei
ca niște funigei plutește,
vineți funigei.

...Și se-aprind și cresc și se-aprind
semnele timpului roșu
venind.

Nichita Stănescu

Grivița, 16 Februarie 1933

Ziua-nfruntării, aprinsă,
Mulțimile n-o vor uita,
Cînd Grivița cea creatoare
Scăldată în sînge era...

În ploi și în vînt, în ceață și ger,
Și ziua și noaptea trudeau ceferiștii, trudeau.
Acasă, copiii, în mucedă ungher
Foamea cu lacrimi amar și-o plîngeau.

Dar steagul Partidului, falnic,
Ca flacăra pură ardea
Chemarea lui Roaită, flăcăul,
Sirena-n văzduh o striga.

La luptă cu hulpavi moșieri și burghezi,
Cu bancheri străini de țară,
Ce tras-au pe-a patriei față
Năframă de viață amară.

Lemnul, cărbunii, petrolul,
Cu fratele fier s-au unit.

Închisoarea Văcărești, 1937.

Secera-mbrățișat-a ciocanul,
Pe dușman din loc i-au clintit.

Sondorii viteji și țăranii,
Minerii trudind sub pămînt,
Cu Grivița-nfrățitu-și-au lupta,
Spre traiul cel liber și sfînt.

Dar gloanțe primiră flămînzii
Și plumbul i-a ars nemilos.
Pămîntul fierbinte al țării
Îi strînse la piept, dureros.

Codrii și munții văzut-au de sus
Țara în lacrimi și jale.
Dar riul fierbinte de sînge vărsat
Stavili fascismului pus-a în cale.

Ci dîrza-ncleștare de-atuncea
În veci amintirea păstra-va.
Stindardului patriei libere
În luptă-nălțatu-l-au slava.

R. Vidrașcu

Fenomenologia imaginii

(Urmare din pag. I)

berian, subliniind valoarea altui termen: **exagerarea**.

Reducția, după el, ține încă de reflexivitate. Exagerarea, ca pornire spontană a sufletului, este singura interesantă din punct de vedere fenomenologic. Ea singură ne poate duce către domeniul **sublimării pure**, domeniul existenței și trăirii imaginii poetice *). „Fără regiunea sublimării absolute, nu putem revela polaritatea exactă a poeziei" (p. 14). Exagerarea asigură reușita metodei fenomenologice. Psihologul sau psihanalistul vor considera imaginea drept „simptomatică" și îi vor căuta rațiuni sau cauze. „Fenomenologul ia lucrurile altfel; mai exact, el ia imaginea așa cum este, așa cum poetul o creează și încearcă să o facă un bun al său, să se hrănească din acest fruct rar; el împinge imaginea pînă la frontiera a ceea ce el însuși poate imagina... El încearcă să repete pentru el, să-l continue, dacă se poate, exagerarea" (pag. 203—204). Iată una din demonstrațiile lui Bachelard (în care **exagerarea** este folosită ca **inversiune fenomenologică**). În notele de călătorie ale poetului Giuseppe Ungaretti, el găsește o însemnare privind o vizită la locuința poetului și romancierului Franz Hellens. Aici Ungaretti a văzut o gravură în care: „un artist exprimase furia lupului care, azvîrlit deasupra unei broaște țestoase retrasă în carapacea ei osoasă, înnebunește fără a-și potoli foamea". Și poetul adaugă că gravorul a reușit să-l facă „pe lup simpatic iar broasca țestoasă odioasă". Aici Bachelard se dezlănțuie fenomenologic. Este clar că o astfel de caracterizare nu intră în domeniul interpretării psihologice: „Nici o trăsătură a desenului nu poate face o broască țestoasă odioasă. Animalul, în cutia lui, este sigur de secretele sale. El a devenit un monstru al fizionomiei impenetrabile. Trebuie deci ca fenomenologul să-și povestească sieși fabula lupului și a țestoasei. El trebuie să ridice drama la nivel cosmic și să mediteze asupra foamei-în-lume. Mai trebuie ca fenomenologul să aibă pentru o clipă viscere de lup, înaintea prăzii transformată într-o piatră" (p. 128). Fabula păstrează, pentru Bachelard, semnificația dramelor pe care foamea le provoacă în lumea Absurdul este evident. Dar din „sublimarea pură" proiectez fabula în umila realitate istorică. Văd fascismul hitlerist azvîrlit, ca un lup înfometat, asupra Europei care sîngerează din milioane de răni, dar se refuză monstrului avid, îl înfruntă, se apără. Și cu toate că fiara sfîșie în numele așa-zisei „ordini noi", ea nu-mi poate inspira „simpatie" și victima nu-mi poate apare ca „odioasă". Văd milioanele de oameni uciși sistematic în lagărele de concentrare și, iarăși, asasinii nu-mi pot trezi „simpatia", iar victimele lor tragice „odiosul"! Mărturisesc că absurdul interpretării fenomenologice mă îngrijorează și mă îngrozește. Educația umanistă pe care am primit-o mă face inapt pentru speculația fenomenologică.

Dar **absurdul**, pe care noi îl privim peiorativ, Bachelard îl privește ca o virtute. Funcția principală a imaginației și imaginii poetice este: **irealul** (de aceeași esență cu absurdul, dar cu o nuanță mai tenebros). Funcția irealului are un caracter net pozitiv (p. 16). O infirmitate în această funcție stinjenește, după Bachelard psihismul producător. Imaginea poetică nu ar fi altceva decît „o mică demență experimentală, un grăunte de haşiş virtual" (p. 197). Esența, funcția, finalitatea imaginii ar fi prin urmare de natură vesanică. Transceza fenomenologică se termină astfel, la Bachelard, printre altele, și în acest fund de sac demențial.

Ne oprim aici. Cititorul a intuit desigur deruta și drama gîndirii fenomenologice. Fenomenul, în cartea lui Bachelard, este cu mult mai amplu decît a putut apare în acest referat rezumativ. Neavînd nici o contingență cu dialectica fenomenologică, autorul acestor rînduri nu a împins imaginea pînă la limita pe care imaginația pură, biciuită de exagerare, o putea permite. De aceea — din păcate! — imaginea noastră asupra cărții lui Bachelard este mai palidă decît originalul.

Ion Vitner

*) Terminologia lui Bachelard atinge absurdul: „sublimarea pură este o sublimare care nu sublimează nimic, care este ușurată de povara pasiunilor, liberată de lovitura dorințelor" (pag. 12). Filozoful caută, evident, posibilitatea unei psihanalize fenomenologice.

EUGEN BOUȘCA — „Iașul" (vedere panoramică)

VITRINA

NINA CASSIAN:

„Dialogul vîntului cu marea"

(Urmare din pag. I)

luptători antifasciști. În transcripția Ninei Cassian ele sînt emoționante. Au și francheța documentelor, tulburătoare prin sensul lor omenesc, dar și florul liric al poetei care a transmis acest sens.

Cu ultimul ciclu, Dragoste, Nina Cassian se întoarce la sine. Marea, retrăgîndu-se, lasă în urmă un țărm parcă mai pustiu decît era înainte. Poeta, după o revărsare de generozitate, — asupra naturii și oamenilor — devine acum mai posacă și mai avară în sentimente. Toate poeziile au aproape același miez. Iubitul lipsește, e departe, dar poeta îl simte totuși alături. Sînt în acest ciclu și poezii la înălțimea celorlalte („Fără lună", „Furtuna" și altele), dar cele mai multe se resimt de reflexul generozității. Monotonia nostalgiei lor obosește și apasă. Țărmul e parcă mai pustiu.

Din fericire, nici un reflux nu e absolut, căci îi succede inevitabil fluxul.

Dumitru Solomon

DEMOSTENE BOTEZ:

„Bucuria tinereții"

(Urmare din pag. I)

deosebite și are, pe lîngă pasiunea pentru literatură, și o mare dragoste pentru oină. De aici multe pagini antrenante, scrise cu o vioiciune într-adevăr tinerească despre meciurile de oină, prilej iarăși de a lua cunoștință de tehnica desfășurării acestui joc uitat. Prilej de a se contura și calitățile morale ale eroului. Narațiunea se întrerupe odată cu absolvirea liceului, dar este reluată într-un epilog. Aici Mihai Tătaru este profesor și poet, trăiește în anii regimului de democrație populară bucuria împlinirii visurilor sale și este fericit să vadă că fiul său, student în medicină, și el pasionat jucător de oină, se caracterizează printr-o ținută morală exemplară. „Bucuria tinereții" reprezintă pentru ansamblul creației lui Demostene Botez un prilej de reînviere a cîtorva amintiri, o excursie prin locurile copilăriei și adolescenței.

Valeriu Ripeanu

Sufletul poeziei este contemporaneitatea

Într-unul din ultimele lui articole închinate problemelor actuale ale literaturii, Vladimir Lugovskoi îi cheamă pe scriitori la o și mai mare „concentrare în fața timpului" și îi sfătuia „să lepede din creație tot ce e de prisos, tot ce e incidental, tot ce împiedică mersul înainte". Ideea lui părea-mi alarmată, însă pe deplin justă, că poezia noastră rămîne în urma timpului, solicitată criticii continuarea discuției pe această temă. Să încercăm a o continua pe temeiul celor mai actuale manifestări ale vieții literare.

Criticilor străini de azi ai realismului socialist nu le convine mai ales ceea ce cerem noi artistului, anume să-și lege viața de interesele vii ale societății, să fie un adevărat fiu al timpului său. Opunînd realismului socialist diverse „orientări" subiectiviste în artă, ei se ridică în primul rînd împotriva legăturii literaturii cu viața. Iar principiul căruia ei îi fac o reclamă artificială numindu-l „atenție față de cele mai subtile vibrații ale sufletului uman" este o trăsătură firească a realismului socialist. Și realismul socialist e pentru cea mai asiduă atenție față de lumea spirituală a omului, dar nu a unui om atemporal ci istoricește concret, a cărui lume spirituală nu se poate epuiza numai prin „eternele" instincte și patimi. Pentru adversarii realismului socialist, „atenția deosebită" față de trăirile personale ale omului are numai însemnătatea unui mijloc de a-i limita nevoia firească de participare spirituală și fizică la faptele vieții contemporane. Iar aci, realismul socialist se află în contradicție radicală cu partizanii individualismului extrem în artă. Aici, sîntem datori să ne ridicăm cu toate armele — și prin cuvîntul polemic și prin actul poetic — în apărarea nu numai a bazelor metodei realismului socialist, ci și a înseși bazelor naturii umane.

Cantitatea poeziilor publicate în revistele de anul trecut este atît de mare, încît putem găsi fără efort printre ele și creații care ne bucură în această privință, și versuri care ne mîhnesc.

Desigur, cele mai multe versuri ale anului trecut nu s-ar putea spune că au trecut nepăsătoare pe lîngă „adevărul vieții". Dar noțiunea de „adevăr al vieții" este foarte multilaterală, cum este, să zicem, și noțiunea de „drum" care include și înțelesul de largă șosea și pe acela de potecă...

Sute de scrieri... Cărți întregi de versuri!... Diversitate de teme, mijloace, stiluri... De ce însă multe din aceste versuri sînt capabile mai degrabă să ne uimească prin inventivitatea lor tehnică, decît să ne emoționeze printr-un conținut bogat? În ele sînt atinse feluritе laturi ale existenței umane, cu excepția sau aproape cu excepția simțului vremii, atît de acut la oamenii noștri... Adunînd diferite particularități ale traiului, scăpate din vedere de poezie, autorii se antrenau uneori atîta în această muncă secundară, încît începeau să-și transforme parcă într-un „punct de vedere creator". În legătură cu aceasta, trebuie să ne oprim la ciclul de poezii publicat de Leonid Martinov în „Znamea". Poziția lor e îndeobște caracteristică multora din versurile apărute în ultimul timp. Această „poziție" — totul e demn de atenția poetului — n-ar isca, firește, contrazicere dacă partizanii ei s-ar fi condus măcar parțial după cunoscuta teză a lui Maiakovski: „Să știi trezi în orice fir de praf, în orice pic, arama patosului bolșevic". Dar în cazul de față începe să intereseze pe autori firele de praf în sine și să capete în ochii lor o anume însemnătate deosebită.

Părții celei mai bune, aș zice mai conștiente, a operei lui Leonid Martinov îi este caracteristică fantezia bogată cu prezența unui valoros „grăunte" de gîndire care încolțește sub ochii noștri. Nu rareori însă autorul încearcă să înveșmînteze inertul „fir de praf" în penajul imaginației sale și să-l dea drept pasăre vie și cîntătoare. Oamenii privesc cu luare-aminte această poezie, dar afară de aspectul ei pestriț nu se poate observa într-însa nimic real. Vom cita spre pildă în întregime, a doua poezie din ciclul amintit:

Pe-ntuneric,
Ticăitosul în umbră-i ascuns,
Pe-ntuneric
Mai cărarile acum au ajuns
Omenești mări clocotind.

Înghesuit
Noaptea-n piețe
Dacă-ai pătruns,

Fii pe fine atent de-aproape.
Și nu cotoare sparte rupînd.

Sau mai bine grăind
Zi cu zi
Eu mă omenesc mai tare-ndrăgind
Îi iubesc pe-ntuneric, nu de rău!

Pentru că
Sînt cei care apoi
Pe-ntuneric spre mine veneau
M-au chemat, m-au ajutat
— Lîngă tine sînteu, dacă fu
Și cu noi.

Aș vrea să servească drept comentariu la aceste versuri următoarele cuvinte ale lui Pisarev: „Bineînțeles, nimeni nu-i interzice unui poet să împărtășească publicului sentimentele cei fanteziile sale: în chiar aceasta e obligația directă a poetului; dar în orice caz publicul are și el dreptul de a dori să se vorbească cu el într-un limbaj convenabil și inteligibil, ca toate cuvintele și imaginile folosite de poet să aibă un sens clar și precis, ca poetul să nu-i ofere cititori ce nu se pot dezlega și să nu-și transforme operele într-o încîlcă și obositoare mistificare".

N-ar fi de dorit ca talentatul poet Leonid Martinov, care se bucură de autoritate, să servească drept confirmare a tendinței apărute în poezie de a vorbi cît se poate mai pretențios și mai nesemnificativ, acționînd mai degrabă asupra auzului decît asupra conștiinței cititorului.

De multe ori, pentru a-și împăca sentimentele cetățenești cu niște inocente naturi moarte, poetii le adaugă acestora versuri „tari" ca acestea:

Și din piept-mi, furtuni
Aud țesînd-n tăceri.
(V. Tușnova, „Liniște")

Dar ce „furtună" poate naște acest crochiu precedent, nu prea original:

Netezimea, acum
Și tăcerea, mi-s dragi,
Primul cader de fum
Peste case, crăpaci,
Primul sclipăt de val,
Primul glas în tăceri...

Un altul — cunoscutul poet Mihail Dudin — după ce arată că rațiunea l-a eliberat de orbirea erotică, iată ce „fundament" necorespunzător găsește pentru o atare temă:

Lovește-n ochi cu-a adevărului lumină
Ca pleoa ochă nu-i voi fi umbrit
Acuma știu, numai așa-i deplină
Ideea arderii pînă la sfîrșit.

Oare mai-i o cinste prea mare pentru peripețiile intime să se vadă în ele „ideea arderii pînă la sfîrșit"? Noi înțelegem însă că la un autor talentat asemenea lucruri sînt mai curînd senzații trecătoare, decît o intenție fermă. Același M. Dudin, într-una din poeziile sale cele mai sîrbe de conținut ale ciclului publicat în „Neva", întrucîtva uniform dar în genere interesant, spune:

Cuvîntul sincer de poet
E sufletul și miezul lui.

Dacă e cu adevărat așa, atunci una din două: ori în numeroase versuri de azi nu intră cuvîntul „sincer", pornit din suflet, ori autorii acestor versuri au un suflet cam superficial, lipsit de senzațiile fundamentale...

S-ar părea că pricina acestei insuficiente de vitalitate a multora din poeziile noastre trebuie căutată în primul rînd în larga circulație a cuvîntului „nesincer". În ce privește „sufletul" însuși, judecînd după cele mai bune versuri, ale autorilor fie citați, fie necitați, el are și destulă profunzime, și sensibilitate față de problemele curente ale vieții, și viața noastră contemporană își are, după cum se știe, și etapele ei istorice înedite, ca bunăoară cele de față, plină de noutate în faptele interne și în relațiile externe. Iar pentru o poezie pasionat realistă e prea puțin lucru numai confirmarea liniilor generale ale existenței noastre.

Să nu se teamă poeții de aparentul caracter efemer al unor asemenea versuri. Drumul poeziei în istorie trece prin semnele concrete ale timpului ei. Fără voie îmi vin în minte justele versuri ale poetului Mihail Lvov:

Îmbătrînește totul și se-alege,
Mansarde, catacombe pleacă, ies...
Contemporanul dacă n-a-nțeles,
Cu greu posteritatea va-nțelege!...

Este vorba, firește, nu de legătura exterioară cu evenimentele, ci de sesizarea și exprimarea esenței lor lăuntrice. Se poate pune accentul a-nume pe cutare eveniment, dar poezia va rămîne un ecou searbăd. Se poate arăta însă cine știe ce trăsătură interioară, abia vizibilă, a evenimentului, și poezia va trăi. În orice caz, anume în actualitatea, înțeleasă larg, a poeziei, în consonanța ei cu principalele fapte de viață și năzuințe ale oamenilor, se află valoarea ei fundamentală, artistică și de conținut.

Într-adevăr, cititorul sovietic dispune de cea mai vastă gamă de sentimente. Într-adevăr, unora din aceste sentimente ca, de pildă, cele profund intime, poezia noastră nu le-a acordat destulă atenție, dînd naștere unui anume „deficit" artificial. Dar nu aceasta e „breșa" poetică principală pentru lichidarea căreia ar trebui concentrate toate forțele poetice. Principalele probleme ale vieții sînt problemele principale ale celei care o exprimă, adică ale poeziei. Și cititorul nu va rămîne indiferent față de creația străbătută de spiritul acestui autentic adevăr.

Păcat că mai izbutite în această privință sînt deocamdată doar versurile pe teme internaționale sau în oarecare măsură apropiate de aceste teme. Și în amintitul ciclu al lui Leonid Martinov cele mai interesante creații sînt, ca să folosim expresia lui Heine, nu „jucăriile sfințite", ci alte versuri. De exemplu, „În secolul atomului", „Vocile" (Clevetitorilor de peste hotare):

Nu pot
Dormi:
Din voci difuze parcă-aud un cor.

Și spațiul
Nu vreau să-i pun zăvor.
Și le aud strigînd
Și-mi bat în geam, difuz
Deodată și pe rînd:
— Auzi,
Auzi,
Auzi?..

De mine tot vorbeau,
În ele eu eram
Dar zarva lor n-o iau
Prin larg deschisul geam.
Din norii ușori
Plutind în cer, vorbesc —
În feluritе limbi,
Pe spațiul pămîntesc...

Originala creație poetică a lui L. Martinov ar fi putut să aibă o rezonanță socială mult mai mare dacă autorul ei ar fi fost mai exigent față de talentul său.

Merită atenție expresivele versuri ale lui Serghei Smirnov, scrise ca rezultat al călătoriei autorului în jurul Europei. Tema, nouă pentru Serghei Smirnov, a adus după sine și un specific personal al ritmului.

Ar fi greșit să se creadă că un sentiment cetățenesc poate fi exprimat numai pe calea denominărilor sau indicațiilor directe.

La poetul Nikolai Zabolotki, preferata armă a alegoriei bate din nefericire adeseori în gol. Dar, uneori, anume pe această cale poetică, el reușește să creeze tablouri poetice destul de active.

Se spune că actualitatea stă nu în temă, ci în punctul de vedere al autorului. Ce-i drept, e drept. Totuși, acest principiu just nu trebuie dus la extrem. Poezia realismului socialist a fost totdeauna puternică prin legătura ei strînsă cu problemele timpului. Și, desigur, acum, în vremea unei lupte ideologice mai ascuțite, poezia noastră trebuie să-și afirme în mod mai activ poziția sa realistă. Pentru aceasta, ea are o singură cale justă: calea atenției mult mai sporite față de problemele esențiale ale contemporaneității.

Grigori Soloviov

(Text prescurtat al articolului apărut în „Literaturnaia gazeta", nr. 9(3820) din 1957).

NOTE

Sfaturi

În ziarul „Munca" pot fi găsite periodic materiale de îndrumare a tinerilor scriitori care bat la poarta afirmării literare. Din păcate, răspunsurile ce se dau corespondenților nu au întotdeauna meritul de a-i lămuri și orienta. De pildă:

Tovarășei Ana Obreja i se comunică: „Emoționante sînt versurile primite, deși în general poezia e slabă". Nu dibuim superlativul ce-ar caracteriza versurile în cazul că poezia ar fi fost reușită...

Tovarășului Munteanu Aurel: „deși încearcă să fie original prin împrumutarea ritmului maiakovskian, nu reușește să creeze decît imagini sărace".

Poezia slabă, dar emoționantă, originalitate prin împrumutare...

T. Cocor

Viața Uniunii Scriitorilor

„Casa Scriitorilor" programează pentru vineri, 14 februarie, ora 18, următoarele manifestări, care vor avea loc în săli diferite:

— Plenara de discuții a secției de dramă: „Unele observații asupra pieselor românești prezentate în Luna culturii".
Referent: Andrei Băleanu.

— Cenaclul de poezie: Citesc Nina Cassian, Vasile Iosif și Rusalin Mureșanu.

— Cenaclul scriitorilor pentru copii: Citesc Ioana Postelnicu și Dorina Sălăjan.

— Duminică, 16 februarie, ora 10 dimineața, ore loc, la Casa Scriitorilor, inaugurarea cenaclului tinerilor scriitori „Nicolae Labiș".
Citesc Teodor Mazilu și Petre Stoica.

Intrarea pe bază de invitații.

Notă la o „notă"

O notă a subscrisului, publicată în „Tînărul scriitor" nr. 12 (Bacovia și ultatul muncitor), a apărut cu erori și cu o omisiune care mă obligă la o foarte scurtă revenire: semnalam, între altele, versiunea inițială a unei poezii, deosebit de semnificativă, — „Niciodată", necuprinsă pînă acum în volum, ca și o variantă a ei — „Renunțare", mult inferioară. Nu ne îndoim că „Niciodată" va figura într-o viitoare ediție a operei.

N-ar fi pentru prima dată cînd se revine, în domeniul liricii lui Bacovia, la o formă inițială. Exemple edificatoare aflăm în ediția recentă — 1957.

Un prieten ne-a informat că poezia „Vae soli", discutată și ea în nota amintită, are, în ediția ultimă, două versuri adăugate în final. Mi s-a părut stranie această reluare și ducere mai departe, după treizeci de ani — considerînd apariția din 1927 — a unei singure poezii. Mai cercetînd, am aflat adevărul: Bacovia a revenit la o formă anterioară a poeziei, pe care o aflăm în „Revista critică" a profesorului din Birlad Al. Ștefănescu (scriitorul de mai tîrziu Al. Ștefanopol) în numărul pe iunie 1916, sub titlul „Acum":

„...Și adormind odată în pace
noi toți de acum și cu și tu /
Vezi-vor alții să se întrebe
dacă totul e fals sau nu..."

La o cercetare mai cuprinzătoare se va găsi că „Acum" (care premerge vizionii din „Poema finală") ca și „Poema finală" și poezia-reportaj — model al genului — „Amurg" („Pe scară la geamuri, un nour vieței și de aramă...") fac parte din poezia de război a lui Bacovia. Față de versiunea din 1916, poetul a operat în 1927 modificări aparent neînsemnate, dar cu un sens precis: estomparea notei strident personale. „Mă voi gîndi la toată jalea" în loc de „Va plînge în mine toată jalea" și „...o albină compătimind" în loc de „o albină plîngîndu-mă". Asupra acestor modificări, poetul n-a mai revenit. Ultimele două versuri au fost înlăturate, în 1927, desigur, în dorința poetului de a se păstra la o expresie cît mai concentrată. Sensul poeziei — îndoiala, starea ambiguă — putea fi dedus și din rest.

Dacă în 1957 Bacovia a revenit totuși cu adaosul celor două versuri, e de înțeles că a făcut-o poate și pentru a fi cît mai explicit, adresîndu-se de astă dată unui număr mai mare de cititori, dar mai ales pentru a repune în drepturi două versuri neobișnuit de frumoase.

Aceeași revenire la forma inițială se observă și în „Plumb de toamnă":

„Deja tușind a și murit o fată..."
„Deja au și pornit pe lumea ernată..."

Eram atît de obișnuiți cu forma „De-acum tușind..." etc., încît nu mai luam în seamă „licența" poetului: expresia „de acum" folosită la trecut. Forma „deja" nu e însă nouă, e chiar mai veche decît cea lată. O aflăm în „Noua revistă română" din octombrie 1914

M. Marcian

QUANG-PHONG „Algeria va triumfa" (afiș)

CONTINENTE

LA MONTREUIL ERA NOROI

Parisul e un oraș zgomotos. E și explicabil. Mașinile care circulă pînă tîrziu noaptea în toate direcțiile fac cît o orchestră ce cîntă în surdină. Și dacă n-ar fi interzisă claxonarea, am asista la un concert urlat de trompetă care ar asurzi și morții.

CU AUTOPASUL AJUNGI MAI REPEDE

Posesorii de automobile, industriași, comercianți, reprezentanți ai păturilor mijlocii sînt la ora actuală teribil de îngrijorați. Aglomerația a devenit insuportabilă... Pe marile artere, între stopuri, se dă o luptă titanică pentru fiecare metru de spațiu liber. Iar pe străzile laterale, înguste și întortocheate, trebuie să fii un maestru al echilibristicii ca să nu rămîi blocat cel puțin un sfert de oră. În Paris nu există garaje decît pentru un număr infim de autovehicule. De aceea, ziua și mai ales noaptea, străzile Parisului devin un imens dormitor unde se odihnesc în aer liber un număr mare de mașini. (Citeodată, cum s-a întîmplat în iarna trecută, o surpriză neplăcută, un ger de —10 grade, a înțepenit într-o noapte destule victime cu patru roți). Iar pentru un loc de parcare, se dă o adevărată bătălie care-ți amintește de legea de fier a bătrînului Darwin. Cine își plasează mașina la 10 minute de casă e un om fericit; e scutit să mai ia autobusul sau metroul pentru a ajunge la domiciliu. Dacă la Paris automobiliștii înhibați, circulă, orînd-nevrînd, cu o viteză de melc, ei se răzbună pe șoselele Franței trecînd ca niște bolizi cu 100—140 km. pe oră. Rubricile de știri diverse ale ziarelor au astfel ocazia să anunțe cîteva mii de morți pe an de pe urma diverselor accidente.

Automobilul se găsește într-o situație paradoxală: născut pentru viteză, se transformă în contrariul său. La Paris, dacă vrei să ajungi la timp undeva, e mai sigur autopasul iar pînă la Lyon e de preferat Mistralul.

Muncitorii Parisului au alte preocupări supărătoare; în imensa lor majoritate, nefiind posesori de autovehicule, pleacă și se întorc în orășelele de centură cu metroul și cu trenurile. Dimineața și seara drumul către fabrică și înapoi acasă durează 3—4 ore.

O METROPOLĂ PARALIZATĂ

Sînt zile memorabile, cînd în capitala Franței e o liniște nefirească. Orașul e parcă paralizat. Înțepenește metroul, se opresc autobusele, taximetrele stau nemișcate în stații, trenurile încremenesc în gări iar aplonanele refuză să-și ia zborul. La sfîrșitul lui octombrie 1957, am asistat la greva generală a muncitorilor din transporturile rutiere, feroviare și aeriene. Spectacolul a fost impresionant. Aproape 3 milioane de oameni din Franța au încrucișat brațele timp de 24 ore.

Într-o asemenea zi, străzile Parisului sînt mai populate ca oricînd. Mulțimi neobișnuite parcurg kilometrii bulevardelor. Atunci ai ocazia să vezi circulînd într-o metropolă modernă modele de mașini de prin 1920, care ar fi trebuit să răposeze de mult în vreun cimitir.

Mi-am amărît atunci de cuvintele conductorului parizian al unui vagon de dormit din Arlberg Expres: francezul își apără acum bifteckul. Vorbele erau rostite ironic și fără adresă.

Străduirea cîtorva pariziene nu poate să acopere niște calcule prozaice dar dureroase. Există salariați care cîștigă 25.000 franci pe lună iar majoritatea obțin în medie între 30.000—40.000 franci. Pentru cea mai sărăcăcioasă locuință de la periferie, cu două camere, fără baie sau vreun alt confort, se plătește un minimum de 10.000 franci. Prețurile la alimente au crescut numai în cîteva luni cu 20—30%. Un kilogram de carne de vită a ajuns aproape 1000 franci, ceea ce a făcut pe niște isteți redactori de rubrici gastronomice să recomande parizienilor... consumul de pui. Ei au uitat că tot în Franța, un cap încoronat a recomandat poporului să consume cozonac dacă duce lipsă de pîine. Iar mai tîrziu, capul a trebuit să cadă jos de pe tron...

Inflația a intrat pe ușa din față și ea îngrijorează pe toți cei cu venituri modeste, indiferent de culoarea politică. În greva transporturilor, catolicii au stat alături de comuniști, iar la demonstrația uriașă a funcționarilor publici din rue de Rivoli, socialiștii au mers braț la braț cu comuniștii și catolicii. Pentru un plus de 7000 sau 10000 de franci pe lună și un rucsac semn de întrebare în dreptul viitorului.

★

Pe Bd. Poissonière, la numărul 6, în centrul Parisului există o clădire veche cu cîteva etaje. La intrare o firmă modestă, abia vizibilă: „Humanité". Se pare că aici e ascuns un magnet, care atrage pe reacționari ori de cîte ori sînt nemulțumiți de ceva. În timpul evenimentelor din Ungaria, ca în Evul Mediu, stafii cu torțe aprinse au încercat să dea foc clădirii. Balcoanele au devenit redute, apărate ca în maquis de redactori și tipografi. Cînd l-am vizitat la „Lettres Francaises", la un etaj mai sus, pe Aragon, cu surîsul său ironic, cel care a scris „Les yeux d'Elsa", mi-a arătat muniția cu care s-au a-

Note de drum din Franța (II)

părat în noaptea de pomină: sticle de apă gazoasă. Sticlele se află și acum în balcon pentru orice eventualitate. Și asemenea eventualități nu sînt deloc excluse. Într-una din zilele lunii septembrie am urcat scările ziarului „Humanité". Cu cîteva ore mai înainte a fost aruncată o bombă care a făcut țăndări ușa de la intrare. Din fericire, nu era nimeni prin apropiere. Cine au fost curajoșii anonimi? Nimeni nu știe nimic, nici imperturbabilii polițiști care își au postul fix pe Bd. Poissonière. E lucru cert. „Humanité" nu se bucură de simpatii în anumite cercuri.

În fiecare an, în prima duminică a lunii septembrie, „Humanité" își sărbătorește ziua onomastică. „Fête de l'Humanité" a intrat în tradiția populară postbelică a Parisului. În fiecare an însă, sărbătoarea comunarzilor parizieni, o adevărată desfătare a străzii ,emigrează mereu cu cîțiva kilometri, expulzată mai departe de inima Capitalei. În 1956, la marele parc din Vincennes, în 1957, la micul parc din Montreuil, la o depărtare de 20 km. de centrul Parisului. Majoritatea din consiliul municipal agreează o oarecare expoziție de modă sau de radio, dar simpatizează din depărtare „Fête de l'Humanité".

DESCULȚII DIN PARIS

Cu o duminică înainte, într-o zi frumoasă de toamnă, pregătirile erau în toi. În parcul din Montreuil, singurul pavilion terminat era expoziția trimisă de „Scînteia" înfățișînd vederi din Republica Populară Română. Vizitatorii obișnuiți ai parcului se plimbau curioși în fața expoziției inaugurînd-o neoficial. Uvertura era de bun augur.

În duminica de 8 septembrie, de la orele 6 dimineața, o ploaie torențială s-a abătut asupra Parisului. Credeam că după cîteva ore norii se vor sătura de atîta stat pe cer și vor dispare. Se pare însă că răbdarea lor era mai mare decît a mea. Turna mai departe cu găleata, fără încetare. Pe străzi, deși duminică, țipenie de om. Mă gîndeam cu tristețe la corăbiile înecate ale celor de la „Humanité", care s-au pregătit pentru această duminică aproape un an de zile. N-aveam curajul să înfrunt un Montreuil dezolant, pustiu. Speram că totuși, după amiază, soarele să crape norii. Se făcuse de acum 5, iar la orizont nici o rază. Ploaia continua să cadă cu o ironie demnă de o cauză mai bună. Și totuși... Nu mi-am putut învinge remușcarea de a fi la Paris și de a nu vedea cu ochii, chiar dacă era întîrnită pentru prima dată de natură, sărbătoarea comunarzilor. Pînă la bariera Parisului, nimic deosebit. De acolo însă un cîrd neobișnuit de mașini, îndreptîndu-se într-o anumită direcție precisă. La o răspîntie, o săgeată: Montreuil! După coada miliardarilor la Lido, vedeam la Paris o a doua coadă originală: șirագul interminabil al taxiurilor la „Fête de l'Humanité".

După aproape o oră, înaintînd metru cu metru, mașina noastră a ajuns la una din porțile de acces ale parcului. În fața noastră, un spectacol pe care n-am să-l uit niciodată: sute de mii de parizieni și parizience, cu pantofii în mîini ca niște trofee, înotînd desculți într-un noroi indescriptibil, pe care-l putea rivaliza doar un tîrgușor de altădată din Moldova. Un vacarm asurzitor, distracții și surprize de tot soiul, o întrecere spirituală între standurile circumscripțiilor de partid din Paris, skeciuri improvizate de amatori, risete molipsitoare, un dans ireal pe o estradă pavată cu un strat de noroi, — și nu știu de ce, de abia acum aveam chef să fredonez melodia lui Yves Montand: J'aime flaner sur les grands boulevards.... Și deși ploaia n-a încetat nici o clipă, pînă tîrziu noaptea, parcul din Montreuil a fost bătătorit de urmașii comunarzilor.

Și în aceeași noapte, la celălalt capăt al orașului, în maiestuoasa grădină a palatului din Versailles, cînd împreună cu participanții la jocurile mondiale universitare urmăream spectacolul Son et Lumière, baletul feeric al apei și luminii, cînd versurile lui Cocteau reînviau umbrele lui Moliere și Hugo și prăbușirea Bastiliei, pe corabia care se născuse ca o vedenie în desișul pădurii, vedeam parcă înaintînd fantasticul parc Montreuil cu poporul Parisului.

A doua zi, în afară de „Le Monde" care a publicat o informație obiectivă, celelalte ziare burgheze au păstrat o tăcere respectuoasă, aproape religioasă. Numai „L'Aurore" își exprima satisfacția că la Montreuil era noroi. Și nu e adevărat că la Montreuil era noroi?

Ion Mihăileanu

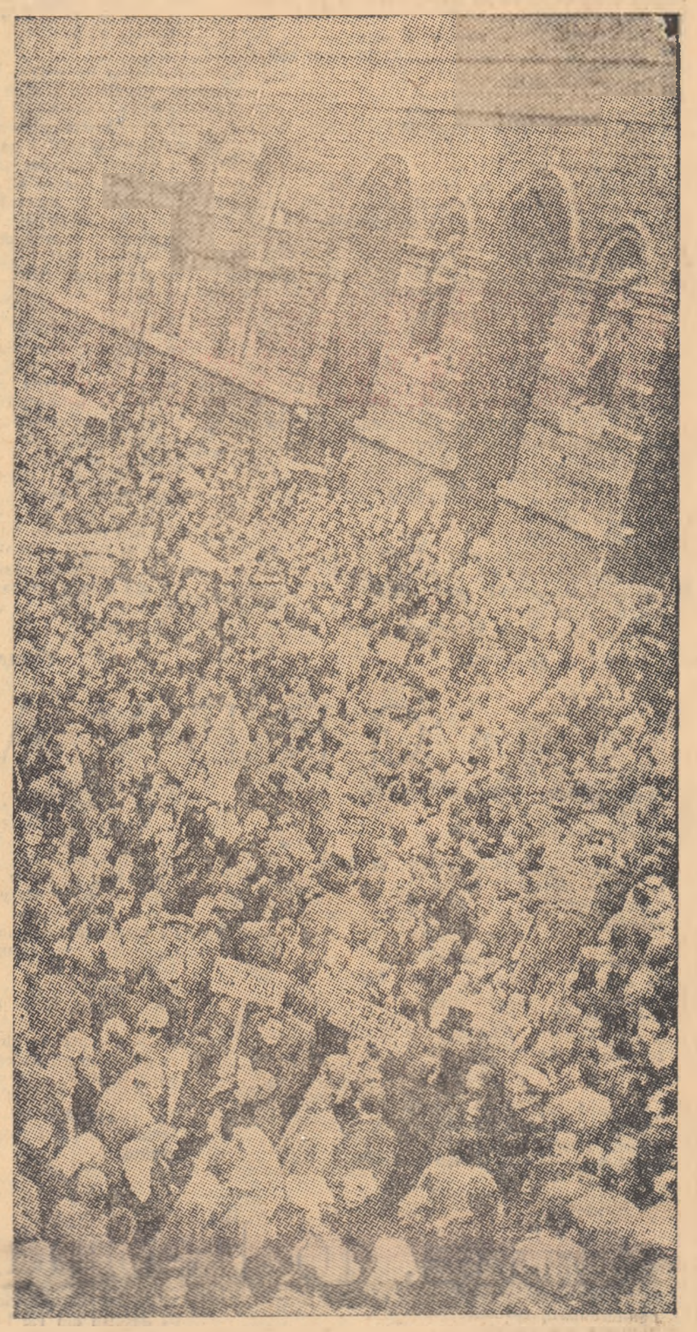

O demonstrație a funcționarilor publici în fața Ministerului de Finanțe pe rue de Rivoli

EXECUȚIA

În Italia guvernanții încearcă să se opună unei uriașe manifestații a antifasciștilor și luptătorilor din Rezistență care ar urma să aibă loc cu prilejul aniversării a zece ani de la instaurarea Constituției. Într-o mare adunare națională care a avut loc în primele zile din decembrie la Roma, cei mai de seamă luptători pentru Eliberare au ridicat un ferm și violent protest împotriva autorităților guvernante. Iar în ultimele zile exista în întreaga presă italiană o vie agitație care demonstrează solidaritatea deplină a tuturor forțelor Rezistenței, a acelora care au redat Italiei libertatea, onoarea, independența.

Cu acest prilej Unità publică un excepțional document uman extras dintr-o carte în curs de apariție și dedicată Rezistenței, scrisă de Pietro Secchia și Cino Moscatelli. Este episodul dramatic al asasinării a 43 de partizani în iunie 1944 în regiunea Val d'Ossola. Îl povestește singurul salvat din măcel, Carlo Suzio din Padanza:

„În zorii zilei de 16 iunie am încercat să spargem încercuirea.

Trebuia să trecem Pian di Sole, să străbatem drumul supravegheat de nemți ca să ajungem la frontiera elvețiană. Primii treizeci reușesc să-și deschidă o trecere. Trec și cpt. Mario și lt. Rizzato. În schimb noi nu putem face nimic.

Au venit acum și autoblindatele. Sîntem vreo 60 și mai avem, în plus, vreo 50 de prizonieri fasciști. Încercăm să ne reîntoarcem la Valgranade. Mărșăluim de două zile urmăriți îndeaproape de nemții care ne-au descoperit. Răsar zorii zilei de 18 iunie. Înaintăm pe creastă, la 2000 metri înălțime, spre piscul Aurasca, care se înalță între Finnero și Canobbio. Valuri groase de ceață ne întîmpină. Prin ploaia deasă cad acum și fulgi de zăpadă. Iată virful. Trebuie să trecem numai o platformă stîncoasă înclinată care are foarte puține prize. Se hazardează un prim grup de zece. Au ajuns la jumătatea platformei. Alți zece îi urmează. Pe neașteptate răsar la creastă nemții care încep să secere cu pistoalele ciorchinii aceia de oameni. Înapoi nu mai putem să ne întoarcem. Sîntem încolțiți. Ne retragem pe o terasă care surplombează o prăpastie ametitoare, adăpostindu-ne în spatele blocurilor de piatră. Rezistăm două ore. Dar apoi vîntul mătură norii. Și nemții din spatele nostru ne pot număra. Ieșim cu mîinile ridicate.

La Malesco ne duc la azil. Un azil în care într-o singură zi îți consumi întreaga viață. Timp de patru ore trebuie să stăm cu mîinile ridicate. Cine schițează gestul de a le cobori e ciomăgit. Apoi unul cîte unul sîntem interogați: identitatea, numărul de partizani din formație, armele cu care sîntem dotați etc. Își dau seama că îi mințim. Mie îmi smulg cămașa și-mi dau treizeci de lovituri cu vina de bou. Spinarea îmi este vărgată ca și a unei zebre.

Tot așa și cu ceilalți. Fasciștii sînt invitați de nemți să asiste la acest prim spectacol. Apoi ne închid pe toți într-o cameră. Cîți sîntem? Nimeni nu are voința de a face adunarea. N-am mai mîncat de atîta vreme! În dimineața de 19 iunie un al doilea interogator cu același rezultat. Au avut și timp și instrumente ca să pregătească o rudimentară cameră de tortură.

Ne duc pe toți în pivniță. Este iluminată la mijloc de un felinar. Într-o parte se află o căldare cu apă înghețată și într-alta cu apă clocotită în care ne scufundă alternativ cu capul.

Se face din nou zi. Este 20 iunie. Ne pun să semnăm o declarație scrisă în germană. Apoi, imediat, plecarea.

Sîntem închiși într-un camion complet acoperit cu prelate groase.

Dorința de a mînca a dispărut de mult, n-o mai simțim. În schimb durează și sporește mereu setea. Spre prînz ajungem în sfîrșit la Intra, în fața vilei Caramora, unde își are sediul comandamentul german. Un numeros pluton de execuție ne așteaptă. După puțină vreme ne aliniază pe toți în fața lacului din Parcul Cavallotti, cu spatele întors către armele automate care stau țintite asupra noastră. Se aud închizătoarele. E o problemă acum numai de secunde. Sîntem patruzeci. Un neamț coboară scările vilei urlînd. Schimbă cîteva cuvinte cu ofițerul și pleacă din nou în fugă. Armele se coboară. Speranțele revin. Iată acum alți nemți care coboară scările. Duc o pancartă și îmbrîncesc o femeie și alți doi partizani. Acum sîntem 43. Ne vor duce la Fondotoce. Trebuie să fi fost ideea vreunui fascist care i-a făcut pe naziști să-și schimbe programul: „Patruzeci și trei de fasciști luați prizonieri acolo, tot acolo, în același loc, trebuie uciși patruzeci și trei de partizani". Pe pancartă stă scris: „Aceștia sînt liberatorii Italiei sau banditii ei?" Italienii au răspuns de mult la această întrebare.

Acum sîntem așezați în șir ca școlarii, trei cîte trei. Începe marșul. Nimeni nu se vede pe drum, dar cine știe cîți ochi sînt ațintiți asupra noastră. Pe podul Cobianchi ne încarcă din nou într-un camion, pînă la Pallanza. Apoi din nou pe jos de-a lungul străzilor orașului. De îndată ce ieșim afară, din nou în camion. Așa la Suna, la Fondotoce pînă la răspîntia cea mare, locul destinat execuției.

Nemții au adus și un englez să asiste la execuție. Se numește Pitt și a fost capturat împreună cu noi. Fugise dintr-un lagăr de prizonieri. Îndată după Fondotoce vedem o fîntînă. Ceața noastră disperată este oprită pentru cinci minute. SS-iștii sorb apa cu o încetineală studiată, ne privesc și-și bat joc de noi. Înainte. Tăiem de-a curmezișul o livadă, apoi coborîm o mică vale pe fundul căreia curge apa care unește lacul Merozzo cu Lago Maggiore. Sîntem întinși cu burta la pămînt pe o limbă umedă de nisip. Cîte unul care nu înțelege este trîntit cu îmbrînciturі violente. Se înșiră doisprezece în picioare și doisprezece în genunchi. Au Mausere din cele care fac ta-pum. Îi ridică pe primii trei. Îl îndepărtează puțin. Printre ei este și femeia care va muri cea dintîi. Mai înainte de împușcături o aud strigînd: „Să-i facem să vadă cum știm să murim. Trăiască Italia". Apoi prima salvă.

E rîndul altor trei. Nu mi se pare cu putință. Sper mereu, cum poate că speră fiecare din tovarășii mei. Sînt în mijlocul rîndului. Îmi revăd întreaga viață, într-o clipă ca într-un film. Mă simt înhățat de guler. M-așează în picioare. La dreapta mea unul scund din Varese și la stînga lt. Rizzato cu pălăria lui de vînător de munte trasă pe-o sprînceană.

Întorc capul abia avînd vreme să văd flăcările vii ieșind din țevi și în același timp simt o lovitură seacă în șira spinării, puternică ca o lovitură de baston. Mă prăbușesc primul. Am două împușcături în brațul stîng și una în omoplatul drept. Gloanțele au traversat. Și la tîmplă am fost lovit prin ricoșeu. Rizzato a căzut deasupra mea încrucișîndu-se cu cel din Varese. Simt că sînt încă viu. Sîngele lui Rizzato îmi curge în mici pîrîiașe calde pe față pe jumătate descoperită. Mi-a rămas un ochi deschis pe care nu îndrăznesc să-l închid. Nemții sînt aici, la cîțiva metri. Aud alte împușcături, ultimele saluturi către Italia și libertate ale tovarășilor mei împușcați. Naziștii rîd.

Plutoanele se refac. Dar un neamț se desprinde din rînd, ține un pistol în mînă. S-a gîndit să mai tragă fiecărui mort cîte un glonț, pentru mai mare siguranță. Rămîn nemișcat.

Trage în cei din Varese. Îmi reține respirația, acum e rîndul meu. Simt o arsură îngrozitoare la cap. Un nouraș de țărînă îmi cade pe față. Glontele mi-a atins numai pielea capului și s-a înfipt în pămînt.

Nemților le urmează acum fasciștii care vin să facă de gardă, iar eu rămîn mereu nemișcat. Un fascist tînăr exclamă: „Multe mai avem de învățat de la germani!"

Trag și ei salve în noi. Mai aud încă horcăituri, zgomotul singelui care bolborosește, care țîșnește ca din izvor. Apoi vin și civili. Unul dintre noi geme. Un fascist îi descarcă pușca în cap. O femeie mă privește: „Asta mai e viu", exclamă. Aud o voce de bărbat pe care nu-l văd: „Dacă ești viu, stai nemișcat. Îți vom spune noi cînd poți să te miști".

Se lasă întunericul. Cred că am rămas mai multe ore în această poziție. „Hai, acuma poți să încerci". Trei sau patru oameni m-acoperă de privirile fasciștilor. Încerc să mă ridic, dar nu izbutesc. M-ajută un om. Își privește mîinile mînjite de sînge și se îndepărtează, poate cuprins de panică. Simt că salvarea depinde numai de hotărîrea mea. Reușesc să mă ridic și să mă furișez între trestii.

Cad, mă ridic, cad din nou. Beau apă cu noroi dintr-o băltoacă — mă simt mai tare. Cineva mă cheamă cu pss, pss... Dar nu răspund. Traversez drumul și urc coasta care duce la Santino. E întuneric complet.

Văd o colibă, o lumină, o ușă. Mă prăbușesc. Îmi revin în simțiri după cîteva ore și mă văd bandajat. Deasupra mea un bătrînel îngrijorat: Carlo Bariatti. M-a dezinfectat cu urină. Dar nemții cercetează încă peste tot și nu poate să mă țină. Mă duce la un castan secular scobit de fulger. Mi-e rău și mă reîntorc la colibă. Bariatti mă transportă în grajd și-mi dă să mănînc. Dar de dimineață mă duce din nou în scorbura castanului și mă acoperă cu frunze uscate.

După cîteva ore sosește Bottini de la C.L.N. și cu ajutorul altora mă transportă în locuința sa din Rovegio. După două luni mă întîlnesc la Gicogna cu căpitanul Manghine".

Inamicul își făcea iluzii de-a fi distrus cu această „acțiune" și pentru totdeauna mișcarea partizană din Valdossola. În primele zile ale lui iulie supraviețuitorii institulau cea de-a 85-a brigadă garibaldiană „Valgrande Martire", care începea imediat atacurile împotriva inamicului. Cincisprezece fasciști din batalioanele „M", capturați pe un tren blindat la Cuzzago erau executați pe Proman. Două luni după aceea întreaga vale Ossola era eliberată de către partizani.

Traducere de **Alexandru Balaci**

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

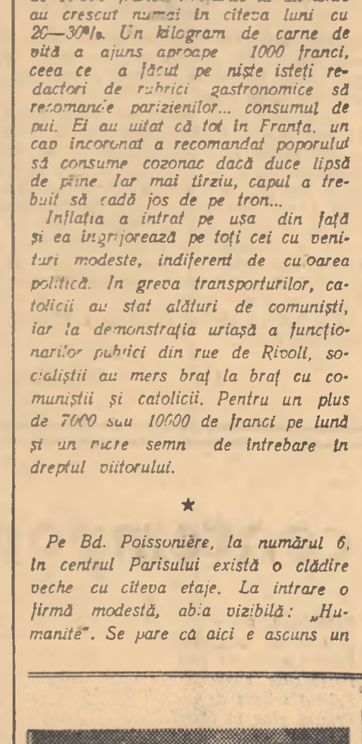

FRANK LLOYD WHRIGHT „Laborator", Wisconsin, 1940 (Din expoziția „Arhitectura contemporană în S.U.A.")

Planuri literare pentru anul 1958 în U. R. S. S.

AGENDĂ

POEZIA

Margarita Aligher continuînd lucrul la „Poemul maturității" închinat generației sale, va traduce un volum de poezii lirice din opera poetei bulgare Elisaveta Bagreana. Grigol Abașidze, traducătorul georgian al poeziilor lui Eminescu, va termina un ciclu liric și va lucra la traducerea versurilor lui Mickiewicz și Petőfi. De asemenea, va pregăti o nouă ediție a traducerilor sale din Eminescu, revăzută și sporită. Iracli Abașidze scrie versuri închinate păcii și prieteniei între popoare. Agnia Barto pregătește un volum de versuri inspirate de sugestiile corespondenților săi; cartea se va intitula „După sfatul cititorilor". Alexandr Bezimenski scrie povestirea în versuri „Comsomoliștii". Ghiorghi Leonidze lucrează la o poemă lirică. „Grădina mea", cu caracter autobiografic. S. Marșak încheie o povestire în versuri, pentru copii, și pregătește o nouă culegere de satire și epigrame. Va continua, de asemenea, să traducă opera poetică a lui Robert Burns și a lui William Blake. „Mireasa Nordului" e o poemă la care lucrează Iosseb Nonesvili. Lev Oșanin va scoate un volum nou de versuri, „Meditații" și va scrie cîntece. Alexandr Prokofiev anunță un ciclu de poezii despre Italia. G. Sarian va publica un nou volum de poezii lirice. Un volum nou de versuri pe teme curente pregătește Mihail Svetlov. Nikolai Tihonov va lucra la cîteva cicluri noi, printre care unul despre China. Serghei Vasiliev își va încheia balada „Descoperitorul", inspirată din istoria Rusiei. Se mai gîndește să scrie parodii și epigrame.

PROZA

Pe lîngă o serie de schițe, S. Babaevski intenționează să scrie un roman, „Ciobanii". Poeta Vera Inber va lucra la un jurnal de călătorie prin cele cinci orașe — Roma, Veneția, Florența, Ravenna și Bologna — pe care le-a vizitat de curînd. Anna Karavaeva pregătește două cicluri de nuvele: „Despre oamenii întîlniți în cale" și „Povestiri despre arbori". Lev Kassil va publica anul acesta un volum memorialistic, „Oamenii veacului nou" (despre întîlnirile sale cu Gorki, Maiakovski, Cikalov, Romain Rolland, G. Dimitrov ș.a.) și o carte intitulată „Să vorbim despre just". Valentin Kataev va scrie romanul „Marina", al treilea din tetralogia începută cu „O pînză în depărtare". Și Vilis Lațis anunță un nou roman, deocamdată fără titlu. Sabit Mukanov plănuiește o carte de reportaje despre Ceylon și China. Antonina Kopteaeva va termina în curînd romanul „Cutezanță", ultimul din ciclul despre Ivan Ivanovici. A. Ribakov va publica o narațiune pentru copii, „Robespierre și logaritmii". Siberianul Serghei Sartakov scrie un roman ce se va numi „Dragoste". În curînd va apare noul roman al lui Konstantin Sedih, „Meleaguri natale", Tihon Siomușkin va lucra la romanul „Trezirea oceanului".

TEATRUL

Muhtar Auezov e pe cale să termine o piesă închinată celei de a 40-a aniversări a Revoluției din Octombrie. Serghei Mihalkov lucrează la o comedie satirică și la o piesă pentru copii. Romancierul Feodor Panfiorov scrie la o piesă cu tema: poziția femeii în familia sovietică. Nikolai Pogodin pregătește piesa „Micuța studentă" și se gîndește la o călătorie de documentare prin Siberia, în vederea altei piese. Boris Romașov anunță piesa „Clopote în munți", despre războiul civil. Va mai scrie o piesă închinată oamenilor de știință sovietici. D. Zorin vrea să scrie o trilogie dramatică despre Moscova și împrejurimile ei („Izvorul veșnic", „Ziua decisivă" și „Viitorul").

CRITICA

Poetul și criticul Kornei Ciukovski, reputat traducător al lui Walt Whitman, pregătește o culegere de articole cu titlul „Oameni și cărți" cuprinzînd amintiri despre Repin, Gorki, Maiakovski, Tineavov ș.a. Lucrează și la un studiu intitulat „Cehov și măiestria sa". B. Meilah anunță apariția apropiată a volumului „Probleme de literatură și estetică". Lev Nikulin va scrie o carte despre marii scriitori ruși Bunin și Kuprin. Un volum de studii critice despre scriitorii letoni și despre Pușkin, Gorki, Maiakovski, Tihonov, Fedin, Villon, Rabelais și Anatole France anunță poetul Antanas Ventslova.

I. P.

● **De curînd a apărut la „Editeurs Francais Reunis" un nou roman de André Stil intitulat „Nous nous aimerons demain" („Ne vom iubi mîine"). Romanul are ca temă războiul din Algeria. Autorul descrie cu adîncă revoltă atrocitățile comise de colonialiștii francezi împotriva populației locale, dedicînd pagini pline de simpatie eroicei lupte pentru independența a poporului algerian.**

● **În vederea răspîndirii într-un public cît mai larg a literaturii universale, și în special a celei contemporane, apare la Budapesta revista „Nagyvilag" („Universul"). Ultimele numere pe 1957 cuprindeau în afară de extrase din traducerile unor importante opere ale literaturii universale clasice urmînd să apară ulterior în ediții complete (Homer, Ovidiu, Shakespeare, Carducci, Longefellow etc) și traduceri din Valéry-Larbaud, Alexandr Blok, Franz Kafka, Romain Rolland, Mihail Șolohov, Fedin, James Joyce, Pierre Réverdy, Thomas Mann, Pirandello, Alfred Döblin, Capek, Jean Cocteau etc.**

● **„O jumătate de secol de studii asupra lui Sainte-Beuve (1904—1954)"—se intitulează volumul lui Jean Bonnerot, apărut la Paris în editura „Les Belles-Lettres" și care cuprinde un repertoriu complet al studiilor consacrate criticului în cel 50 de ani de la aniversarea centenarului nașterii sale. În cele peste 160 de pagini format mare ale cărții lui Bonnerot sînt enumerate nu mai puțin de 865 de volume și studii apărute în reviste, îmbrățișînd diferite aspecte ale vieții și activității lui Sainte-Beuve — „singurul critic care a devenit clasic", după cum spunea Albert Thibaudet.**

M. C.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon 1.39.36; 1.50.17, ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Întreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 XXXX